

Kadonneen henkilön etsintä -etsinnän kiireellisyys ja laajuus poliisin toimenpiteinä

Jarmo Happonen

1/2020

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto
Jarmo Happon	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi Kadonneen henkilön etsintä -etsinnän kiireellisyys ja laajuus poliisin toimenpiteinä	Julkisuusaste Julkinen, osia poistettu julkisuuslain perusteella
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Kirsi Viitanen ja Joni Tonteri	Kirjallisuuskatsaus
<p>Tämä opinnäytetyö on tyypiltään kirjallisuuskatsaus, se rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta. Katsauksella pyritään tunnistamaan ongelmia ja kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti.</p> <p>Tämän työn viitekehyksenä toimii Poliisilaki, Poliisihallituksen antamat ohjeet kadonneen henkilön etsinnästä, ohjeet yhteistoiminnasta vapaaehtoisjärjestöjen kanssa, poliisin strategia, operatiivisen kenttätoiminnan perusteet, Hälytyskeskuslaitoksen ohjeet hälytystoiminnasta ja Poliisin tulostietojärjestelmästä saadut tilastot kadonneen henkilön poliisitutkinnasta ja kadonnut henkilö -hälytystehtävistä. Toimivallan ja ohjeistuksen puolesta perusteet hyvälle poliisitoiminnalle ovat olemassa.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda kokonaiskuva, miten kadonneiden etsintä poliisin perustehtävänä on järjestetty poliisilain ja Poliisihallituksen antamien ohjeiden perusteella, kadonnut henkilö -tehtävien kokonaismäärät ja niiden tyypillisimmät lopputulokset, ketkä toimijat siihen osallistuvat ja pystyykö etsinnän tehokkuutta parantamaan yksinkertaisilla toimilla.</p> <p>Kadonnut henkilö -hälytystehtävien suorittamisessa on poliisilaitosten välillä eroja. Laitosten sisäisissä ohjeissa on eroavaisuuksia ja laitoksissa toimintaan vaikuttaa lainsäädännön lisäksi poliisilaitosten sisällä oleva tapa toimia. Poliisitutkinnan suorittamisen kirjauksissa on puutteita, eikä poliisitutkinnan suorittaminen ole yhdenmukaista linjakkaasti kaikissa tutkittavissa tapauksissa. Myös käytössä olevilla resursseilla on lopputuloksen kannalta merkitystä.</p> <p>Kattavaa ja korkealaatuista tutkittua tietoa ei ole saatavilla kadonneen henkilön etsinnöistä tai -tutkinnoista, joka ohjaisi tietoperusteista poliisitoimintaa. Suomessa ei ole järjestelmää, joka tuottaisi katoamistapauksista valtakunnallisesti systemaattisesti luotettavaa tietoa etsintäjärjestelmän kehittämiseen.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
128	maaliskuu 2020
Avainsanat Kadonneen henkilön etsintä, etsinnän kiireellisyys ja laajuus, poliisitutkinta, kyvytön huolehtimaan itsestään, hengen ja terveyden vaara	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUSMENETELMÄ	6
3 KADONNUT HENKILÖ	8
3.1 Ihmis- ja perusoikeus.....	8
3.2 Kadonnut henkilö käsitteenä	10
4 KADONNUT HENKILÖ POLIISILAISSA	10
4.1 Poliisilaki 1966.....	10
4.2 Poliisilaki 1995	11
4.3 Poliisilaki 2011, yleiset säännökset ja toimivaltuudet.....	15
4.4 Poliisilaki 2011, tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet	23
4.5 Poliisilaki 2011, salaiset tiedonhankintakeinot	24
4.6 Poliisilaki 2011, poliisitutkinta.....	27
4.7 Poliisilaki 2011, erinäiset säännökset.....	30
4.8 Poliisilaki 2011, vahingonkorvaus ja palkkio	35
5 POLIISIHALLITUKSEN OHJAUS KADONNEEN HENKILÖN ETSINNÄSTÄ JA POLIISITUTKINNASTA.....	35
5.1 Poliisihallituksen tehtävät.....	35
5.2 Ohje kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta.....	36
5.2.1 Toimivaltuuksista ja maksettavista korvauksista.....	36
5.2.2 Etsinnän suorittamisesta	37
5.2.3 Matkapuhelimen hätäpaikannus	40
5.2.4 Salaiset tiedonhankintakeinot	41
5.2.6 Poliisitutkinnasta.....	42
5.2.7 Kirjauksista poliisin järjestelmiin	42
5.3 Ohje poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta.....	47
5.3.1 Vapaaehtoisjärjestöille soveltuvat tehtävät.....	47
5.3.2 Henkilöetsintä	48
5.3.3 Toimivalta	49
5.3.4 Hälyttäminen.....	49
5.3.5 Vapaaehtoisen oikeussuoja	50
5.3.6 Korvaukset ja palkkiot	50
5.3.7 Yhteistoiminta.....	51
5.4 Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta	51
5.5 Vapaaehtoisjärjestöjen käytöstä aiheutuvat kulut	53
6 POLIISILAITOSKOHTAISET OHJEET KADONNEEN HENKILÖN ETSINNÄSTÄ	54
6.1 Säädos- ja normiperusta	54
6.2 Alkutoimenpiteet ja tiedustelut	54
6.3 Tilannekuva	54
6.4 Etsintä	54
6.4.1 Etsinnän johtaminen ja kokoontumispaikka	54
6.4.2 Hätäetsintä	54

6.4.3 Lähietsintä ja etsintäalueet	54
6.4.4 Tutkinnallinen etsintä	54
6.5 Virka-avut ja hälytykset	54
6.6 Ilma-alukset	54
6.7 Hukkuneen etsintä	54
6.8 Viestiliikenne.....	54
6.9 Dokumentointi.....	54
6.10 Matkapuhelimen hätäpaikannus	55
6.11 Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi	55
6.12 Tiedottaminen.....	55
6.13 Poliisitutkinta.....	55
6.14 Huolto ja jälkitoimet.....	55
6.15 Koulutus	55
6.16 Ajattelumallit.....	55
7 KADONNUT HENKILÖ POLIISIN TEHTÄVÄNÄ	55
7.1 Poliisin operatiivinen kenttätoiminta.....	55
7.1.1 Johtamisjärjestelmä.....	55
7.1.2 Strateginen johtaminen	56
7.1.3 Poliisitaktiikasta.....	56
7.1.4 Tilannekuva	56
7.1.5 Tilanneorganisaatio.....	56
7.1.6 Huolto	56
7.1.7 Tutkinnan turvaaminen	56
7.1.8 Viestintä	57
7.1.9 Virka-apu	57
7.2 Hätäkeskuslaitos ja salityöskentelyohje	57
7.3 Ohje poliisin tehtävien käsittelystä kenttä- ja hälytystoiminnassa	58
7.4 Käsikirja poliisin hälytys- ja kenttätoiminnan tehtävien käsittelystä.....	58
7.5 Tehtävälajikohtaisia kiireellisyysarvioita ja ohjeita poliisin tehtävien käsittelystä sekä toimenpidekoodit.....	58
7.5.1 380 Kadonnut tai karannut henkilö: muu syy	58
7.5.2 381 Lapsi tai nuori	58
7.5.3 382 Vanhus, kehitysvammainen tai sairas	58
7.5.4 383 Otettu huostaan, muistamaton tms.....	58
7.5.5 384 Koulukodista tms. luvatta poistunut henkilö	58
7.5.6 386 Maastoon tai taajamaan eksynyt.....	59
7.5.7 Toimenpidekoodit ja peruutussyyt	59
7.6 Suoritetut poliisitutkinnot ja kadonneen henkilön hälytystehtävät numeroina	60
7.7 Keskusrikospoliisi	70
8 VAPAAEHTOISTOIMINTA ELI KOLMAS SEKTORI.....	71
8.1 Vapaaehtoistoiminnan historia ja merkitys	71
8.2 Neljäs sektori eli spontaanit toimijat	73
8.3 Suomen Punainen Risti	74
8.4 Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu	75
8.5 Suomen Meripelastusseura.....	77
8.6 Suomen Lentopelastusseura	78
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	79
9.1 Lainsäädäntö.....	79

9.2 Poliisihallituksen ja poliisilaitosten ohjeet	81
9.3 Kadonnut henkilö -tehtävien hoitaminen	82
9.4 Poliisitutkinta.....	84
9.5 Arvot ja asenteet	85
9.6 Resurssit	87
10 POHDINTAA	88
LÄHTEET	91

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tekijän työpaikka on Poliisikoiralaitoksella poliisikoiratoiminnan kouluttajana ja vastuualueina on ollut henkilöetsintä, esine-etsintä ja ruumiskoiratoiminta. Opinnäytetyötä tehdessä etsintöjen vastuualue vaihtui jäljestämisen vastuualueeksi. Henkilöetsintään kuuluu sekä rikollisten että kadonneiden etsintä poliisikoiran avulla. Ruumiskoiratoiminnassa noin 80 %:a etsinnöistä kohdistuu kuolleeksi epäiltyjen kadonneiden etsintään tehtävien jakautuessa tasan maasto- ja vesistöetsintöihin. Toimin myös ruumiskoiranohjaajana. Esine-etsintää tehdään pääsääntöisesti rikosperusteisissa tehtävissä, mutta koira saattaa löytää esineitä myös kadonneen henkilön etsinnässä ja jäljestämisen aikana. Jäljestämistä käytetään sekä kadonneiden etsintään että rikollisten kiinnisaamiseen. Jäljestystehtävistä noin viidesosa liittyy kadonneisiin henkilöihin. Olen myös yhdyshenkilönä Vapaaehtoisen Pelastuspalvelun pelastuskoiratoimintaan ja tässä tehtävässä olen ollut mukana pelastuskoirien koulutuksen ja tarkastustoiminnan kehittämisessä.

Kokemukseni perusteella ihmisen joutuminen kadoksiin koskettaa kadonneen itsensä lisäksi myös hänen lähipiiriään. Epätietoisuus omaisen, ystävän, naapurin, työkaverin tai muun tuttavan kohtalosta on omiaan aiheuttamaan haitallisia vaikutuksia kadonneen läheisille. Katoaminen aiheuttaa vähintäänkin yhteisöllistä harmia. Ihmisen kuolemaa yksin kylmettyen metsässä voi hyvin pitää yhdenlaisena väkivaltaisena kuolemana. Jokainen haluaa läheisensä pois tämän kaltaisesta tilanteesta. Koska katoamisia kuitenkin tapahtuu, on niihin varauduttava riittävän tehokkaasti ja tehtyjen etsintätoimien on oltava tehokkaita.

Kadonneen henkilön etsintöjen aloittamisen ja päättämisen perusteet ovat omien kokemusten perusteella vaihdelleet alueellisesti ja päätöksen tekijän mukaan. Oman pohdinnan perusteella päätöksiin vaikuttaa poliisilaitoksen sisällä tehdyt arvovalinnat sekä yksittäisen päätöksentekijän henkilökohtainen tausta, osaaminen ja asenne. Päätöksissä käytettyjä perusteita on vaikea jälkikäteen saada esille eikä todellisuus ja käytetty peruste välttämättä kohtaa. Tehty päätös on kuitenkin lainmukainen eikä jälkikäteen tapahtuvia arviointeja päätöksen perusteista esim. kanteluina tai oikeustapauksina juurikaan kokemukseni mukaan ole. Toisaalta on myös kokemusta siitä, että omaisten aktiiviset ja jopa aggressiiviset etsintätoimenpiteiden pyynnöt huomioidaan tehtyinä etsintöinä. Käytössä olevalla poliisin henkilöstömäärällä on myös vaikutus etsintöjen suorittamiseen ja halukkuuteen hälyttää etsintöihin tehtävään koulutettuja poliiseja. Ensimmäinen ajatus työn tekemiseen oli selvittää yksinkertaisesti se, mitkä ovat ne perusteet, joilla etsintä aloitetaan tai lopetetaan ja löytyykö niistä syitä miten erilaiset päätökset syntyvät. Halusin myös selvittää sen, onko omille negatiivisille käsityksille ja kokemuksille etsintöjen suorittamisesta perusteita vai olenko työni mukana tulleiden havaintojen perusteella tullut kyyniseksi etsintätoimenpiteiden laadusta.

Tutustuessani aiheeseen totesin, että Suomessa on tehty hyvin vähän aiheeseen liittyvää tutkimusta eikä aiheeseen liittyvää kirjallisuudessa ole valinnan pulmaa. 1996 julkaistu Pajuojan ja Salmisen kirja kadonneet henkilöt on yksi eniten siteerattu kokonaisvaltainen

teos. Jo tässä teoksessa todetaan, että kadonneista henkilöistä on vähän tutkimusta eikä pysyvästi kadonneeksi jääneiden henkilöiden lukumäärä ole tiedossa. Kirjassa todetaan, että kadonneista henkilöistä ei ole käytettävissä tieteelliseksi katsottavaa laajempaa perusselvitystä ja jonka syystä kirjan näkökulma on lähinnä tilastollinen ja empiirinen. (Pajujoja 1996, 8). Poliisiammattikorkeakoulun eri tasojen koulutuksessa on tehty kadonneisiin liittyviä opinnäytetöitä niiden keskittyessä poliisin menetelmiin, johtamiseen tai muihin etsintään liittyviin osasuorituksiin. Ina Muuriaisniemen (2017) pro gradu - tutkielma kadonneista henkilöistä ja poliisitutkinnasta toimi yhtenä suurena innoittajana omaan työhöni.

Aluksi lähtökohtana oli selvittää, miten poliisin koulutuksessa kadonneiden henkilöiden etsintä on järjestetty. Opetussuunnitelmissa eri tasojen koulutuksessa kadonneen henkilön etsintään liittyviä mainintoja ei ole, vaikka aihetta poliisilain toimivaltuuksien opetuksessa (PoliisiAMK OPS, 69) ja valvonta -ja kenttätoiminnan (APEOP OPS, 13) koulutuksessa käsitellään. Koulutuksen sisällön selvittämiseksi olisi ollut tarpeen tehdä opetuksesta vastaaville haastatteluja, mutta se ei sopinut valitsemaani tutkimusmenetelmäni ja halusin pitäytyä olemassa olevan aineiston käsittelyyn. Etsintämenetelmät kuuluvat poliisikoiranohjaajan peruskoulutukseen ja poliisilaitosten työpaikkakoulutuksessa etsinnän tilannejohtamiseen järjestetään koulutusta esim. koirapartiomiehille. Poliisiammattikorkeakoulun täydennyskoulutuksessa on viikon mittainen MSO-kurssi (Managing Search Operation), jossa koulutetaan poliiseja etsinnän käytännön johtamiseen. Rajasin koulutuksen vaikutuksen tarkastelun kadonneen henkilön etsintöihin pois, koska käsitelen aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja ohjeistusta, jotka sisältyvät oleellisesti edellä mainittuihin koulutuksiin. Selvää on kuitenkin se, että lisäämällä kadonneisiin liittyvää koulutusta saataisiin poliisin osaamista parannettua.

Laajensin teosten hakua englanninkielisiin julkaisuihin ja Englannista vaikutti löytyvän runsaasti kirjallisuutta. Mielenkiintoiselta teokselta vaikutti Grampian Policen (2007) julkaisema *Missing Persons, Understanding, Planning, Responding*, jossa kuvataan kuinka lapset, ADHD -oireyhtymän omaavat, masentuneet, itsemurha-alttiit, dementikot, psykoottiset, skitsofreenikot ja kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä toimivat kadotessaan, mistä ja millä osuuksilla eri etäisyyksiltä he yleensä löytyvät. Tätä kadonneen analysointia tehdään myös MSO -perusteisessa etsinnässä. Myös muita Englannin poliisin sekä tutkijoiden julkaisemia manuaaleja etsintöihin ja muita teoksia on runsaasti ja hyvin nopeasti tuli selväksi, että näiden aineistojen mukaan ottaminen kasvattaisi työni liian laajaksi, joten ne täytyy rajata tässä yhteydessä pois. Samoin sen selvittäminen, miten englantilaiset vapaaehtoiset ovat järjestäytyneet ja mitä heidän käyttämät toimintamallit kadonneiden löytämiseksi ovat, täytyy siirtää tuonnemmaksi. Kansainvälinen näkökulma kadonneisiin on oman tutkimuksen kokoinen aihe.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on selvittää, miten lainsäädäntö on kehittynyt ja miten ne määrittävät henkilön etsinnän ja siihen liittyvät toimenpiteet? Poliisilaissa (872/2011, 1§) annetaan velvoite ja toimivalta kadonneen henkilön etsintään. Poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin, jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai

joutuneen onnettomuuden uhriksi. Tarkastelun kohteena ovat nämä tarpeelliset toimenpiteet ja perustellut syyt.

Toinen tutkimuskysymykseni on, miten Poliisihallituksen ohjetta (POL-2018-49972) kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta sovelletaan käytännössä? Pohan ohjeessa todetaan, että poliisin tulee kiinnittää erityistä huomiota etsintätoimien kiireellisyyden ja laajuuden määrittelyyn. Poliisin on aloitettava viipymättä tutkinta- ja etsintätoimenpiteet, kun kadonneen tiedetään olevan kyvyttömyyden huolehtimaan itsestään tai olosuhteet muutoin ovat sellaiset, että henkilö on hengen tai terveyden vaarassa tai henkilön epäillään joutuneen rikoksen uhriksi. Etsinnän kiireellisyyttä arvioitaessa on otettava huomioon mm. vuoden aika, sääolot ja olosuhteet muutoin. Suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida lähietsinnän merkitys. (POL-2018-49972, 1,6) Se miten nämä seikat otetaan huomioon, jää tilanteessa olevan poliisimiehen päätettäväksi oman kokemuksen ja koulutuksen perusteella.

Poliisihallituksen ohjeessa kadonneen henkilön etsintään ja poliisitutkintaan poliisilaitoksille annetaan velvoite tehdä paikallistasolla suunnitelma kiireellisten etsintöjen järjestämiseen (POL-2018-49972, 5). Selvitän näiden suunnitelmien sisällön ja miten Pohan antaman ohjeen sisältö on huomioitu poliisilaitoksissa.

Kolmas tutkimuskysymykseni on selvittää eri kadonneita henkilöitä koskevat tehtävätyypit ja -määrät. Haen tiedot poliisin tietojärjestelmästä (Polsat) ja selvitän, miten eri tyyppiset katoamistapaukset käsitellään ohjeistuksen mukaan, minkälaisia suoritteita erilaisista kadonneisiin henkilöihin liittyvistä tehtävistä suoritetaan ja miten päätökset etsintätoimenpiteistä ja keskeytyksistä on kirjattu. Samalla tulee tutkittua katoamistapausten kokonaismäärä ja miten ne jakautuvat eri tehtävälajeihin. Tutkimuksen kohteena ovat kaikki vuoden 2018 kadonnut henkilö- hälytystehtävät ja niissä suoritettut toimenpiteet ja sidonnaisuusajat. Samassa yhteydessä selvitetään myös kadonneen henkilön poliisitutkinnan määrät.

Neljäs tutkimuskysymykseni on selvittää, miten vapaaehtoiset toimijat on organisoitu ja mitkä järjestöt pääasiassa toimivat poliisin johtamilla etsinnöillä ja miten niiden rahoitus on järjestetty. Samalla selvitän, miten vapaaehtoisten toiminta on käsitelty lainsäädännössä ja poliisin omissa ohjeistuksissa.

Tavoitteena on luoda kokonaiskuva, miten kadonneiden etsintä poliisin perustehtävänä on järjestetty, tehtävien kokonaismäärät ja niiden tyypillisimmät lopputulokset, ketkä toimijat siihen osallistuvat ja pystyykö etsinnän tehokkuutta parantamaan yksinkertaisilla toimilla.

2 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tämän opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii eri lait, asetukset, hallituksen esitykset, eritasoiset ohjeet ja määräykset ja aiheisiin liittyvä kirjallisuus. Tärkeimpänä lähteenä on aiemmin voimassa ollut ja nykyinen lainsäädäntö, erityisesti poliisilaki ja -

asetus. Laki poliisin hallinnosta (110/1992) antaa Poliisihallitukselle oikeuden antaa ohjausta, jonka tarkoituksena on mm. varmistaa poliisin tarkoituksenmukainen toiminta, hyvän hallinnon noudattaminen ja eri poliisiyksiköiden käytäntöjen yhdenmukaistamisen (Isoniemi 2019, 79). Poliisihallitus voi antaa määräyksiä, ohjeita, kirjallisia käskyjä tai ohjaavia kirjeitä. Poliisihallitus on antanut ohjeita kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta, yhteistoiminnasta vapaaehtoisten kanssa ja erilaisia ohjeita Häätäkeskuslaitokselle poliisin tehtävien käsittelystä. Samoin Häätäkeskuslaitos on antanut ohjeita häätälmoitusten käsittelystä. Poliisilaitoksilla on Poliisihallituksen ohjeen mukaan velvoite tehdä suunnitelma kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä kadonneen löytämiseksi tehtävälajien 380–382 annettuihin toimintaohjeisiin tukeutuva suunnitelma.

Vanhat ja voimassa olevat lait ja hallituksen esitykset löytyvät finlex -sivustolta (www.finlex.fi), joka on oikeusministeriön omistama oikeudellisen aineiston julkinen ja maksuton palvelu. Julkiset Poliisihallituksen ohjeet löytyvät poliisin ylläpitämältä internet-sivulta. Osaa ohjeiden julkisuudesta on rajoitettu suojaustason IV alaiseksi ja nämä ohjeet löytyvät poliisin sisäisen intra -sivuston ohjekokoelmasta, josta löytyvät myös julkiset ohjeet. Poliisilaitosten ohjeet kiireellisistä toimenpiteistä kadonneen löytämiseksi olen saanut henkilökohtaisella sähköpostilla poliisilaitoksilta koiraryhmän johtajilta ja koiratoiminnasta vastaavilta päällystön edustajilta. Muun kirjallisen aineiston hankintaan olen käyttänyt Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston palveluja.

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämisosasto on palveluntuottajana valtakunnalliseen poliisiasian tulostietojärjestelmään. Pohan esikunnalla on vastuu sen kehittämisestä. Polstat palvelee poliisin ydintoimintoja, talous- ja henkilöstöhallintoa sekä ulkopuolisia tiedontarvitsijoita. Se tuottaa tilastoja ja raportteja esimerkiksi rikosten ja hälytystehtävien määrästä sekä poliisin työajasta, taloudesta ja henkilöstöstä. Tietoja voidaan käyttää myös tutkimuksiin, analyysiin ja selvityksiin. (www.polamk.fi 2019). Käyttämäni tilastot kadonneen henkilön tehtävämääristä ja muista tehtäviin liittyvistä tiedoista on peräisin tästä palvelusta.

Perusteluna kirjallisuuskatsaukselle voi mainita, että sen avulla voidaan arvioida teoriaa. Kirjallisuuskatsaus rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta. Katsauksella pyritään tunnistamaan ongelmia ja kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti. Hallintotieteellisenä metodina ja tutkimustekniikkana kirjallisuuskatsaus kuuluu kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen metodien yhdistelmään (ns. mixed method). (Salminen 2011, 3-5).

Itse termin osalta kirjallisuuskatsauksen määrittely vaatii täsmennystä. Suomenkielisenä terminä kirjallisuuskatsaus on osittain harhaanjohtava. Kysymys ei ole niinkään katsauksesta, jolla arkikielessä tarkoitetaan lyhyttä tai tiivistä vilkaisua tai yhteenvetoa ilman analyttistä tai muutoin perusteellista otetta. Termillä voidaan tarkoittaa selontekoa, arvostelua, tarkistusta ja jopa historiikkaa. (Salminen 2011, 5).

Metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto on narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Sen avulla pystytään antamaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta tai kuvailla käsiteltävän

aiheen historiaa ja kehityskulkua. Narratiivinen yleiskatsauksessa on kyse laajemmasta prosessista, jonka tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Tämän kirjallisuuskatsauksen analyysin muoto on kuvaileva synteesi, jonka yhteenveto on tehty ytimekkäästi ja johdonmukaisesti. Lähtökohtaisesti narratiivisen kirjallisuuskatsauksen kautta hankittu tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi erityisen systemaattista seulaa. Silti tällä otteella on mahdollista päätyä johtopäätöksiin, joiden luonne on kirjallisuuskatsausten mukainen synteesi. Kuvailevana tutkimustekniikkana narratiivinen katsaus auttaa ajantasaistamaan tutkimustietoa, muttei tarjoa varsinaista analyttisintä tulosta. (Salminen 2011, 6-7).

Katsaukselle pyritään systemaattisuuden avulla luomaan kriteerejä, jotka tuovat tutkimukselle tieteellistä uskottavuutta. Yksi tärkeä ulottuvuus kirjallisuuskatsauksen käytössä on näyttöön perustuva päätöksenteko, jolla tarkoitetaan tutkitun tiedon tuomista päätöksenteon tueksi ja sitä varten. Näyttöön perustuva päätöksenteko on parhaimman toimintatavan eli tehokkaimman ja tuloksellisemman toimintamallin etsimistä. Tarve saada tietoa päätöksentekoon yhdessä tiedon määrän nopean kasvun kanssa asettaa hyvät perusteet kirjallisuuskatsauksen hyödyntämiselle (Salminen 2011, 10).

Tutkimuksen luotettavuutta lisää käytetty aineisto. Tähän aineistoon ei kirjoittajan mielipiteet vaikuta ja ne ovat muuttumattomia. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tuodaan esiin, miten lainsäätäjän tahto näkyy alemmissa poliisihallinnon säädöksissä, miten operatiivinen poliisitoiminta ja hälytyskeskustoiminta on toteuttanut sille annettua velvollisuutta toimia kadonneen henkilön löytämiseksi ja kuinka paljon todellisuudessa näitä tehtäviä Suomessa on. Tehtävämäärät esitetään ilman, että niihin tehdään tilastotieteellistä analyysiä. Tehtävämäärien hakemisessa Polsatista on saattanut tapahtua tahattomia virheitä, jotka heikentävät tutkimuksen luotettavuutta. Viranomaisten apuna toimivien vapaaehtoisten toiminnan kuvaus täydentää edellä mainittuja kuvauksia.

3 KADONNUT HENKILÖ

3.1 Ihmis- ja perusoikeus

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimuksen (8/11976) kuudennen ja yhdeksännen artiklan mukaan kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 18-19/1990) toisen artiklan mukaan jokaisen oikeus elämään on suojattava laissa ja viidennen artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

Euroopan ihmisoikeussopimus on saanut Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa korostuneen aseman erityisesti siihen liittyvän kattavan valvontajärjestelmän ansiosta, jonka päätösten noudattamiseen jäsenvaltiot ovat sitoutuneet. Sopimuksen lähtökohtana on myös se, että jäsenvaltiot harmonisoivat sisäisen lainsäädäntönsä siten, ettei lainsäädäntö ole ristiriidassa sopimuksen määräysten kanssa. Sopimusvaltiot ovat lisäksi sitoutuneet siihen, että sopimuksen määrittelemiä oikeuksia ja vapauksia sovelletaan niiden omien kansalaisten

lisäksi myös kaikkiin muihin ihmisiin, jotka oleskelevat kyseisen valtion oikeudenkäyttöpiirissä. (POHA POL-2017-13344, 13).

Suomen perustuslain (731/1999) 3 §:n mukaan julkisen vallan tulee perustua lakiin ja kaikessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perus- ja ihmisoikeusjärjestelmän kannalta tarkasteltuna poliisia voidaan pitää keskeisenä julkista valtaa käyttävänä viranomaisorganisaationa. Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Termillä turvallisuus korostetaan julkisen vallan velvoitteita toimia yhteiskunnan jäsenten suojelemiseksi. Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämä on henkilön yksityistä piiriä koskeva yleiskäsite, johon kuuluu perhe-elämän suoja ja kotirauhan piirin ydinalueena on henkilön asunto. (Helminen ym. 2012, 16-21).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Erityisesti turvallisuusviranomaisten on käytännön toimenpitein suojattava perusoikeuksia ja puuttuttava niitä loukkaavaan toimintaan. Tämä edellyttää, että lainsäädännössä viranomaisille on annettava tarvittavat toimivaltuudet perusoikeuksien suojaamiseksi ja varattava riittävät voimavarat tähän toimintaan. (Helminen ym. 2012, 122).

Perusoikeudella tarkoitetaan perustuslaissa säädettyä yksilölle kuuluvaa oikeutta, jolle on ominaista, että ne ovat perustavanlaatuisia, erityisen tärkeitä oikeuksia. Ne ovat lisäksi yleisluonteisia, periaatteessa kaikille kuuluvia oikeuksia. Perusoikeuksien suojaa annetaan kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleville luonnollisille henkilöille heidän iästään, sukupuolestaan, rodustaan, kielestään, asemastaan, kansalaisuudestaan ja muista sellaisista ominaisuuksista riippumatta. (Helminen ym. 2012, 13-14).

Poliisi pitää toimintansa etiikkaa ohjaavina keskeisinä periaatteina YK:n ja Euroopan neuvoston asettamia ihmisoikeuksia ja viranomaiskäytäntöä koskevia periaatteita sekä Suomen perustuslain määrittelemiä kansalaisten perusoikeuksia. Ihmisarvon kunnioittaminen on kaikissa tilanteissa toiminnan peruslähtökohtana. (POHA POL-2014-1967, 4).

Poliisitoiminnan sääntelyn kannalta merkitystä on myös perustuslain 10 § 2 momentin kohta, jonka mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Viranomaiset voivat puuttua näin määriteltyyn yksilönsuojan piiriin vain, kun laki sen sallii ja puuttuminen on välttämätöntä mm. terveyden tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Puuttumisen tulee täten olla perusteltavissa yhteiskunnallisella tarpeella, ja sen täytyy olla järkevässä suhteessa siihen tarkoitukseen, joka sen tulee täyttää. (POHA POL/2017/13344, 14) Perustuslain 9 §:n mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Näissä sopimuksissa ja laeissa korostuu ihmisoikeus- ja perusoikeusnäkökulma. Täysivaltainen Suomen kansalainen saa halutessaan olla ilman kontakteja muihin ihmisiin eikä hänen tarvitse siitä muille ilmoittaa. Kansalaisella on toki erilaisia velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan useissa eri laeissa, varsinkin jos hän haluaa jotain yhteiskunnan tarjoamia palveluja. Suorittaessaan nämä velvollisuudet, hän saa päättää itse kuinka paljon hän tekemisissä muun yhteiskunnan kanssa. Toisaalta apua tarvitseva kadonnut henkilö on oikeutettu saamaan poliisilta apua ja hänellä on oikeus tulla löydettyksi takaisin muiden ihmisten pariin. Poliisilaissa on määritelty poliisin tehtävät ja siitä löytyy poliisin toimimisvelvollisuus kadonneen henkilön löytämiseksi ja millä oikeuksilla tätä velvoitetta voi suorittaa.

3.2 Kadonnut henkilö käsitteenä

Kadonnutta henkilöä ei varsinaisesti määritellä missään Suomen laissa. Laissa kuolleeksi julistamisesta (4.3.2005/127) puhutaan kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista ottamatta sen enempään kantaa kadonneen henkilön määrittelyyn. Kuolleeksi julistamisella on yksityisoikeudellisia vaikutuksia kadonneen läheisille.

Vuoden 1995 poliisiasetukseen tuli maininta poliisitutkinnasta, joka on toimitettava, kun poliisille tehdään ilmoitus kadonneesta henkilöstä. Kadonnut henkilö syntyy siis silloin, kun joku ilmoittaa kadonneesta poliisille. On olemassa ihminen tuntemattomassa paikassa, jonka olinpaikasta ja kunnosta on joku huolissaan. Poliisitutkinta kadonneen henkilön löytämiseksi on kirjattu asetuksen sijasta nykyiseen poliisilakiin.

4 KADONNUT HENKILÖ POLIISILAISIA

Katsauksella poliisilakien kehityksestä saa käsityksen, miten ajattelu kansalaisten oikeusturvasta ja toisaalta poliisien toimivaltuuksista on vuosien saatossa kehittynyt. Samoin yhteiskunnan tekninen kehittyminen ja lain kirjoittamisen taito näkyvät poliisilain muutoksissa. Tavanomaisoikeudelliset toimintatavat on otettu myös osaksi lainsäädäntöä, joka on omiaan tukemaan oikeusvaltion periaatteita. Voimassa olevan poliisilain osalta kadonneeseen henkilöön liittyvät pykälät tarkastellaan tarkemmin.

4.1 Poliisilaki 1966

1966 poliisilaki 4 §

Yleispoliisin tehtävänä on pitää voimassa yleistä järjestystä ja turvallisuutta, torjua rikollisuutta, tutkia rikoksia ja ryhtyä toimenpiteisiin niihin syyllistyneiden saattamiseksi

syyteeseen sekä lisäksi suorittaa ne muut tehtävät, jotka annettujen säännösten mukaan kuuluvat tai joiden on muutoin katsottava kuuluvan poliisille.

Poliisitoiminnassa kadonneen henkilön etsintää ei ollut aiemmin määritelty. Vuoden 1966 Poliisilain 4 §:ssä yleispoliisin tehtäväksi muiden tehtävien lisäksi kuului "lisäksi suorittaa ne muut tehtävät, jotka annettujen säädösten mukaan kuuluvat tai joiden on muutoin katsottava kuuluvan poliisille". Saman lain 23 §:ssä velvoitetaan jokainen poliisipiirissä oleskeleva työkykyinen henkilö avustamaan poliisia kadonneen etsiskelyssä, ihmishenkien pelastamisessa, loukkaantuneiden auttamisessa, omaisuuden pelastamisessa tai vaaran torjumisessa. Myös hukkuneiden naaraamiseen oli velvollisuus, kohtuus huomioiden, osallistua. Kustannusten korvauksista ja tapaturmista säädettiin omassa pykälässään. (HE130/1964, 8).

1966 poliisilaki 23 § 1 mom.

Kun joku on joutunut kadoksiin sellaisissa olosuhteissa, että hänen voidaan olettaa olevan hengenvaarassa, tai milloin räjähdysten, tulvan, haaksirikon, liikenneonnettomuuden tahi muun sellaisen tapahtuman vuoksi ihmisten henki, terveys tai omaisuus on joutunut vaaraan, jokainen poliisipiirissä oleskeleva työkykyinen henkilö, joka on täyttänyt 16, mutta ei 55 vuotta, velvollinen poliisipäällikön käskystä avustaman poliisia kadonneen etsiskelyssä, ihmishenkien pelastamisessa, loukkaantuneiden auttamisessa, omaisuuden pelastamisessa tai vaaran torjumisessa.

Esityksen perusteluissa kansalaisilta saatavan avun merkitystä perusteltiin sillä, että poliisin virkatehtäviin kuuluu muun muassa kansalaisten henkeä, terveyttä ja omaisuutta uhkaavien vaarojen torjuminen. Koska poliisin omat voimat ovat usein tähän työhön riittämättömät, joutuu se sitä suorittaessa monissa tilanteissa turvautumaan yksityisten kansalaisten apuun. Koska poliisilla ei ollut mahdollisuuksia pakottaa yksityisiä kansalaisia avun antamiseen hätään joutuneille, poliisilain määräyksellä haluttiin päästä eroon pelkästä kansalaisten hyväntahtoisuudesta ja vapaaehtoisesta auliudesta. (He130/1964, 4). Perusteluiden mukaan kadonneen henkilön etsintä kuuluu poliisin virkatehtäviin.

4.2 Poliisilaki 1995

1995 poliisilaki 1 §

Poliisin tehtävä

Poliisin tehtävänä on oikeus - ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetyt tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua.

1995 poliisilaki 3 §

Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys

Poliisin tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Hallituksen esityksessä poliisilaksi (HE57/1994) tavoitteina ja keskeisinä ehdotuksina kadonneen henkilön etsinnän ja tutkinnan näkökulmasta esitetään mm. sitä, että kansalaisten fyysinen perusturvallisuus ja yhteiskunnan perusedut turvataan. Poliisin on toimittava kansalaisten suojaamiseksi. Esityksen mukaan kansalaisten poliisiin kohdistamat odotukset muuttuvat, ikääntyvän väestön suhteellisen kasvu vaikuttaa välillisesti ja välittömästi poliisin tehtäviin. Tehtäväjärjestyksestä on painotettava turvallisuusintressien vaatimalla tavalla. (HE57/1994, 17).

*1995 poliisilaki 44 §
Avustamisvelvollisuus*

Jokaisen paikallisen poliisiyksikön alueella oleva vähintään 18 ja enintään 54 vuotta täyttänyt henkilö on, jollei se hänen terveydentilansa tai henkilökohtaiset olosuhteensa huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä ole kohtuutonta, velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuusvahingon tai ympäristöhaitan torjumisessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön tai korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita.

Esityksessä otetaan kantaa siihen, että kadonneen henkilön etsintää ei ole nimenomaisesti säädetty minkään viranomaisen velvollisuudeksi. Yleisen tehtävämäärittelyn perusteella etsintätehtävät kuuluvat poliisille ja pelastusviranomaiselle. (HE57/1994, 33).

Poliisilla on edelleen oikeus velvoittaa 18–54 -vuotias henkilö avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimiseksi tai ihmishengen pelastamiseksi. Näin vakavissa tapauksissa yleinenkin tehtävämäärittely edellyttää myös poliisin itse osallistuva etsintä- ja pelastustoimiin käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa. Jokainen ja siten myös virantoimituksessa oleva poliisimies on velvollinen auttamaan hengenvaarassa olevaa, viime kädessä pelastustoimen laiminlyömisestä säädetyn rangaistuksen uhalla. (HE57/1994, 33,86). Esityksessä haetaan varsin erikoisesti poliisin toimimisvelvollisuutta kadonneen henkilön etsintään kansalaisia velvoittavan määräyksen perusteella ja toimimattomuudesta seuraavan rangaistuksen uhalla.

Poliisille on annettu laajat oikeudet velvoittaa kansalainen osallistumaan määräyksen saatuaan etsintä- ja pelastustehtävissä ja se kertoo lainsäätäjän tahtotilasta, miten kadonneen henkilön etsintään suhtaudutaan. Henkilö- ja omaisuusvahinkojen korvaamisesta avustajille säädetään usean pykälän verran (HE57/1994, 84-85).

Esityksen mukaan kadonneen henkilön etsintään on kuitenkin suhtauduttava vakavasti, jopa rangaistuksen uhalla. Tehtävien priorisointia koskevassa osuudessa korostetaan poliisin tehtävää kansalaisten suojaamiseksi erityisesti vaaratilanteissa. Nimenomaan näiden tehtävien suorittamisessa poliisilta edellytetään erityistä tehokkuutta. Toimenpiteitä koskevien ratkaisujen on oltava suunnitelmallisia ja perusteltuja. Kukin ratkaisu on tehtävä periaatteellisen merkityksensä edellyttämällä organisaatiotasolla. Poliisiin tulee pyydettyä ilmoittaa sitä pyydetyn toimenpiteen suorittamatta jättämisen perusteesta. (HE57/1994. 34). Tässä yhteydessä ei oteta kantaa tai anneta lisätietoja, miten hengenvaara, ihmishengen pelastamiseen liittyvä olosuhde tai käytettävissä olevat voimavarat määritellään tai niiden aste todetaan.

Vuonna 2005 (525/2005) lisättiin poliisilakiin vapaaehtoistoimintaa koskeva 45a § ja samassa yhteydessä hallituksen esityksessä määriteltiin vapaaehtoisten käytön perusteet ja erot poliisin oikeudesta määrätä henkilöitä avustustehtäviin. Tämän lainkohdan perustelut esitellään tarkemmin 2011 poliisilain kohdassa.

1995 poliisilaki 15 §

Vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsintä

Poliisimiehellä on oikeus henkilön auttamiseksi, kadonneen löytämiseksi tai kuoleman selvittämiseksi päästä asuntoon tai muuhun paikkaan ja suorittaa siellä tarvittava etsintä, jos on syytä epäillä henkilön olevan hengen tai terveyden vaarassa tai joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi taikka hänellä voidaan muutoin olettaa olevan välittämän avun tarpeessa tai kuolleena.

1995 poliisilaki 16§

Vaarallisen teon ja tapahtuman estäminen

Poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin päästä rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvoon, jos on perusteltua syytä olettaa, että henkeä, henkilökohtaista vapautta tai terveyttä vakavasti vaarantava taikka huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on meneillään tai uhkaamassa. Lisäksi edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön vaaran estämiseksi tai räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi.

Uutena säännöksenä poliisille tuli vaarassa olevan tai kadonneen henkilön etsintä. Säännöksen mukaan poliisilla on oikeus päästä etsittävän tai muun henkilön kotirauhan piiriin ja tai muuhun paikkaan, jos on syytä epäillä henkilön joutuneen hengen tai terveyden vaaraan, rikoksen tai onnettomuuden uhriksi tai hänen voidaan muutoin olettaa olevan välittömän avun tarpeessa tai kuolleena. Aiemmin näitä toimenpiteitä oli suoritettu tavanomaisoikeudellisen käytännön, hätävarjelun tai pakkotilan perusteella. Esityksessä todetaan varsin onnistuneesti, että avuntarpeen harkitsemiseksi tarvittavat tiedot voivat usein olla saatavissa ainoastaan menemällä paikkaan, jossa avun tarpeessa olevan henkilön

voidaan olettaa olevan. Erityisesti tämä koskee tilanteita, joissa täyttä varmuutta vaaran vakavuudesta ei voi asiaa selvittämättä saada. (HE57/1994, 43).

Ongelmalliseksi sekä yhteiskunnan että kadonneen läheisten kannalta on suhtautuminen siihen, että johonkin henkilöön ei saada yhteyttä tai ei tiedetä hänen olinpaikkaansa. Ihmisellä on oikeus olla omissa oloissaan, eikä hänellä ole velvollisuutta ilmoittaa siitä esim. läheisilleen. Erityisesti tilanteissa, joissa kansalainen on tähän asti pitänyt kontakteja muihin ihmisiin ja nyt yhteydenpito on loppunut, on erittäin vaikea todeta yksinolon johtuvan puhtaasti omasta vapaasta tahdosta. Viranomaisen on mietittävä eri vaihtoehtoja ja tarvittaessa tarkastettava mikä kadonneen henkilön tahtotila on.

Kotirauhan suojaamassa kiinteässä tilassa tämä on kohtuullisen yksinkertaista todeta, mutta samaa ajatusta voisi laajentaa myös maastoetsintään viimeisen tiedetyn olinpaikan ympäristöön. Esityksessä asiaa on pohdittu toisesta suunnasta, maastoetsintä ulottuu osittain pihapiiriin ja sen takia on saatava pääsy yksityiseen tilaan. Ajatus tässä on kuitenkin maastoetsinnän kohdalla sama. Kadonneen henkilön tila saadaan selvitettyä helpoiten menemällä paikkaan, jossa hän on eli etsimällä hänet. Ja maastoetsintää aloittaessaan poliisi on jo saattanut todeta, että on syytä epäillä henkilön joutuneen hengen tai terveyden vaaraan, rikoksen tai onnettomuuden uhriksi tai hänen voidaan muutoin olettaa olevan välittömän avun tarpeessa tai kuolleena ja on aloittanut etsintätoimet. Jos etsittävällä alueella on kotirauhan suojaama alue, antaa lainkohta toimivallan tarkastaa paikan. Toimivalta syntyy varsinkin silloin, jos maastoetsinnällä tulee esiin perusteltuja syytä olettaa kadonneen olevan yksityisessä tilassa.

1995 poliisiasetus 14 § 1 momentti

Milloin on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. Sen lisäksi poliisin on sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syytä toimitettava katoamisen selvittämiseksi tarpeellisessa laajuudessa poliisitutkinta.

Kadonneen henkilön etsinnän velvollisuutta poliisille tuotiin esiin poliisiasetuksessa 8.9.1995/1112. Vaikuttaa hieman nurinkuriselta, että kansalaisia voidaan laintasoisella säädöksellä velvoittamaan avustamaan kadonneen henkilön etsinnässä, mutta poliisia koskeva velvoite on jätetty asetuksen asteelle. Tosin Poliisilain 15 ja 16 §:stä voidaan toimivalta etsintään johtaa. Hallituksen esityksissä ei mainita mitään perustellut syyt ja tarpeelliset toimenpiteet ovat.

Kuten aiemmin on mainittu, niin nyt poliisitutkinnan toimittamisen velvollisuus liitettiin kadonneisiin henkilöihin. Kadonnut henkilö voidaan nyt määritellä henkilöksi, jonka katoamisesta on tehty poliisille ilmoitus. Poliisitutkinta voidaan tehdä myös kun, siihen on jokin muu erityinen syy.

Hallituksen esityksessä ei oteta kantaa kadonneen henkilön etsintään teknisen tarkkailun tai teletietojen hankkimisen yhteydessä. Matkapuhelimien yleistymisen oli vasta tulossa.

Teletiedoista mainitaan vain oikeus saada tieto liittymännumeroista ja niiden haltijoista. Lakia täydennettiin vuonna 2001 ja 2005, jolloin poliisilakiin lisättiin salaisia pakkokeinoja koskevia pykäläiä. Näitä lainkohtia käsitellään vuoden 2011 poliisilain yhteydessä.

*1995 poliisilaki 36 §
Poliisitutkinta*

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa.

Poliisitutkintaa toimitettaessa on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa säädetään.

Poliisitutkinnan suorittaminen kirjattiin lakiin. Tähän asti se oli toimitettu tavanomaisoikeudellisin perustein esim. katoamistapauksissa, koska niihin saattoi liittyä rikos silloinkin, kun sitä ei lähtökohtaisesti ole syytä epäillä pelkän katoamisen perusteella. Kuolemansyyntutkinta muissa kuin rikostapauksissa olisi myös selkeästi poliisitutkintaa. Poliisitutkinnassa olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa on säädetty. (HE57/1994, 72-73).

4.3 Poliisilaki 2011, yleiset säännökset ja toimivaltuudet

Hallituksen esityksessä nykytilaa (vuoden 1995 poliisilakia) arvioivassa osiossa, korostetaan perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Poliisilain säännösten ja perusteluissa ilmaistavien tulkintaohjeiden kannalta merkitystä on ylimpien laillisuusvalvojien ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuilla. (HE224/2010, 15).

Lakiin kirjoitetut säännökset poliisin toiminnan yleisistä periaatteista vastaavat vakiintunutta poliisikäytäntöä. Yleisellä tasolla säädetyt toiminnan periaatteet koskevat kaikkien poliisitehtävien ja poliisivaltuuksien hoitoa eikä niitä näin ollen ole tarpeellista toistaa säädettyjen toimivaltuuksien kohdalla. Poliisin toimivallan käyttöä ohjaavia ja usein käytännössä rajoittavia periaatteita ovat poliisilain 1 luvussa mainitut perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (2§), suhteellisuusperiaate (3§), vähimmän haitan periaate (4§), tarkoitussidonnaisuudenperiaate (5§) ja mahdollisuus luopua tehtävästä tai siirtää sitä (9§). (Helminen ym. 2012. 203-204).

*Poliisilaki 1 luku 1 §
Poliisin tehtävät*

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (805/2011) ja rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (806/2011).

Vuoden 1995 poliisilaissa kadonneen henkilön etsintävelvollisuus oli määritelty poliisiasetuksessa. Tätä ei voida pitää säädöstasollisesti asianmukaisena, kun otetaan huomioon asian merkitys ja se, että laissa säädettäisiin toimivaltuuksista, jotka liittyvät kadonneisiin tai onnettomuuden uhriksi joutuneisiin henkilöihin. Tämä tehtävä kytkeytyisi henkilöön liittyvään sisäänpääsy- ja etsintäoikeuteen, josta säädettäisiin 2 luvun 6 §:ssä. Mainitussa pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa olisi kysymys tilanteista, joissa on perusteltua syytä olettaa henkilölle aiheutuvan vaaraa tai hänen olemistaan välittömän avun tarpeessa. (HE224/2010, 71).

Perusteluissa todetaan, henkilön joutuminen tietymättömiin saattaa johtua hänen omasta tahdostaan. Henkilön tullessa ilmoitetuksi kadonneeksi katoamisen syy ei ole yleensä tiedossa tai pääteltävissä, joten tarpeellisiin toimenpiteisiin olisi joka tapauksessa ryhdyttävä. Tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtymiseen kadonneen löytämiseksi liittyisi myös poliisitutkintaa käsittävä 6 luku, jonka mukaan poliisin olisi toimitettava poliisitutkinta tarpeellisessa laajuudessa ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä kadonneen henkilön löytämiseksi. (HE224/2010, 71). Usein tämänkin epäillyn vahvistaminen ja mahdollisen vaaran tai välittömän avun tarpeen poissulkeminen edellyttävät poliisia tekemään perustarkistuksia (Rantaeskola ym. 2014, 68).

Tilanne, joka voi aiheuttaa vaaraa henkilön terveydelle tai jopa hengelle, on eksyksiin joutuminen, vaikka eksyksissä olevaa ei voisikaan luonnehtia kadonneeksi. Poliisin tulee antaa eksyneelle opastusta ja neuvoja sekä olosuhteiden sitä vaatiessa ryhdyttävä tarvittaviin avustustoimiin. (Helminen ym. 2012, 69). Tässä Helminen on ilmeisesti ajatellut tilannetta, jossa eksynyt on itse ottanut yhteyttä viranomaisiin saadakseen apua. Eksynyt muuttuu helposti kadonneeksi, jos hän ei löydä takaisin tuntemalleen alueelle tai väsy liikuntakyvyttömäksi ja omaiset ilmoittavat eksyneen kadonneeksi illan hämärtyessä. Parhaaseen marjastusaikaan hyväkuntoisten eksyneiden avunpyyntöjä poliisille tulee aivan riittävästi ja avun tarvitsijoissa on havaittavissa uusavuttomuutta maastossa liikkumisen suhteen. Eksyksiin joudutaan paikoissa, joissa luonnolliset rajat kuten vesistöt ja tiet antaisivat helposti tiedon olinpaikasta tai ainakin johdattaisi asutuksen pariin.

Poliisilain tehtävämäärittely ei ole toimivaltasäännös eli se ei sinänsä perusta poliisille yleistä toimivaltaa ryhtyä tarpeellisiin poliisitoimenpiteisiin noiden tehtävien toteuttamiseksi. Silloin kun toimenpiteellä joudutaan puuttumaan yksityisen tai yhteisön oikeuspiiriin, toimivallan tulee perustua nimenomaiseen säännökseen. Poliisilaissa ei ole eikä voikaan olla yleisluonteisin ilmaisuin kirjoitettua säännöstä, johon nojautuen poliisi

voisi puuttua kaiken tyyppisiin järjestystä ja turvallisuutta loukkaaviin tai vaarantaviin menettelyihin. (Helminen 2012, 62). Yksittäistapauksessa kadonneen henkilön etsimiseen liittyvät toimenpiteet edellyttävät tapauskohtaisesti toimivaltuussäännöstä muualla. Näitä säännöksiä ovat poliisilain 2 luvun 6 §:n säännökset sekä poliisitutkintaa koskevat säännökset. 2 luvun 6 §:n säännökset koskevat kotirauhan ja julkisrauhan suojaamia tiloja tai paikkoja ja kulkuneuvoja. (Rantaeskola ym. 2014, 68).

Rantaeskolan ym. (2014, 25) mukaan kadonneen tai onnettomuuden uhriksi joutuneen henkilön auttaminen voidaan katsoa kuuluvan poliisille yleisenä turvallisuustehtävänä ilman erillistä tehtävämäärittelyä. Huomioon on otettava myös se, että julkisella yleisellä paikalla kuten metsässä tai kaupungin yleisillä alueilla tapahtuva tarpeellinen toimenpide ei tarvitse omaa toimivaltasäännöstä, se tulee suoraan 1 luvun 1 §:stä. Tarpeellinen toimenpide voi olla esimerkiksi metsäalueen tarkastaminen poliisikoiran avulla.

Pelastuslain (379/2011) 46 §:ssä käsitellään pelastuslaitoksen, valtion ja kunnan viranomaisten, laitosten ja liikelaitosten velvollisuutta osallistua pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun sekä toimimaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti. Tässä tarkoituksessa 46 §:n 2 mom. 4 kohdan mukaisesti poliisi vastaa Suomessa kadonneen henkilön etsinnästä sisämaassa ja sisävesi-alueilla, vaara-alueiden eristämisestä ja muista järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen kuuluvista tehtävistä onnettomuuspaikalla. Lainkohta määrittelee enemmän toiminta-alueita kuin antaa toimivaltuutta, jota Rantaeskola peräänkuulutti poliisilain tehtävien määrittelyn ja poliisin tarvitseman toimivallan kohdalla. Lainkohtaa käytetään yleisesti perusteluna yleiseen tehtävämäärittelyyn eri viranomaisten kesken.

Henkilön katoaminen on poliisilain perusteella poliisin tutkittavaksi (etsintävelvollisuus) säädetty asia ja kuka tahansa voi ilmoittaa siitä poliisille. Tällöin poliisi pyrkii tavoittamaan kadonneeksi ilmoitetun henkilön sen toteamiseksi, ettei tällä ole hätää. Ilmoituksen johdosta suoritettavat toimenpiteet riippuvat tilanteesta. Poliisi suorittaa aktiivista etsintää ja tutkintaa kadonneen löytämiseksi, jos tämän voidaan epäillä eksyneen tai joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi tai tämän voidaan muuten epäillä olevan konkreettisessa vaarassa (esim. itsetuhoinen käyttäytyminen, kylmä vuodenaika) tai kadonnutta ei ole ”kohtuullisessa ajassa” muuten tavoitettu. Kohtuullinen aika on tulkittava kulloisenkin tilanteen mukaan, eikä sitä voi ohjeella määritellä. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä vakavammin poliisin tulee asiaan suhtautua. Poliisilla on toimivaltaa ryhtyä henkilöä suojaaviin välttämättömiin toimenpiteisiin, myös vastoin tämän itsensä tahtoa. (POHA POL-2015-231,1)

Poliisin suorittaman kadonneen henkilön etsinnän ja kadonneen löytämiseksi tehtävän poliisitutkinnan rajapintaa ei hallituksen esityksessä ole käsitelty. Katoamisilmoituksen voi tehdä hätäilmoituksena tai suoraan tutkintailmoituksena poliisilaitokselle. Tämä on ratkaistu poliisilaitoskohtaisesti ohjeissa vastuualueiden määrittelyissä ja johtosuhteissa. Tämä seikka tulee esiin käsiteltäessä poliisilaitosten antamia ohjeita kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta. Poliisitutkinnan osalta on määritelty poliisin toimivalta päästä alueelle tai paikkaan, jossa tapahtuma on sattunut.

*Poliisilaki 2 luku 6 §
Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa*

Poliisimiehellä on oikeus päästä kotirauhan tai julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan tai tilaan tai muuhun paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoon ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, jos on perusteltua syytä olettaa, että:

1) henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä;

2) joku on jo tapahtuneen rikoksen tai onnettomuuden taikka muun vastaavan syyn vuoksi välittömän avun tarpeessa; tai

3) etsinnässä löytyy kuollut henkilö.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi.

Muissa kuin kiireellisissä tilanteissa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyttää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä.

Esityksessä tuodaan esiin, että poliisin oikeudesta tarkastaa kotirauhan piiriin kuuluva alue on säädetty vanhassa poliisilaissa sekä 15 että 16 §:ssä eikä edellisen poliisilain perusteluissa määritellä kadonnutta. Pykälissä oli päällekkäisyyttä ja suorittamiskynnykseen ja päätöksentekotasoon haluttiin tarkennusta. (HE224/2010, 19).

Kadonneeseen erityisesti liittyen voidaan todeta tarkoituksena olevan nimenomaan sellaisten henkilöiden löytäminen, joiden on perusteltua syytä olettaa olevan vaarassa tai välittömän avun tarpeessa. Lain 1 luvun 1 §:n 2 momentista johtuisi poliisin velvollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin kadonneen löytämiseksi. Näihin toimenpiteisiin voisivat kuulua säädettyillä edellytyksillä esimerkiksi asuntoon meneminen ja etsinnän toimittaminen siellä. (HE224/2010, 77).

Tulkitsemalla perustelua voisi todeta, että sellaisten henkilöiden etsintä, joiden kohdalla ei ole perusteltua syytä olettaa heidän olevan vaarassa tai välittömän avun tarpeessa, eivät tarpeelliset toimenpiteet ole välttämättömiä. Ehkä sen toteaminen, ettei välitöntä vaaraa ole, vaatisi tuekseen jonkin perustelun ja sen dokumentoinnin. Ja jos perustelu on kestävä ja sen takia jätetään esimerkiksi asunto tarkistamatta, saman sisältöisen perustelun avulla voisi jättää myös maastoalueen tarkistamatta. Ongelmaksi jää tilanteen arviointi, miten tilanne muuttuu kadonneen henkilön osalta ajan kuluessa? Poliisilain 1 luvun 6 § tehtävien hoidosta ja kiireellisyydestä antaa tähän vastauksen.

2 luvun 6 §:n mukainen sisäänpääsy- ja etsintäoikeus koskisi kotirauhan tai julkisrauhan suojaamia tiloja tai muita paikkoja, joihin ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoja. Kaikissa tapauksissa voitaisiin toimittaa tarvittaessa etsintä. Lisäksi sisäänpääsyn ja etsinnän edellytyksenä olisi kaikissa tapauksissa se, että on perusteltua syytä olettaa momentin jossakin kohdassa tarkoitetun olosuhteen tai seikan olevan käsillä. Tällainen epäily edellyttäisi aina perusteita tuekseen, mutta kynnystä ei kuitenkaan olisi tarkoitus asettaa tarpeettoman korkealle. (HE224/2010, 77). Säännöksen tarkoittamien oikeushyvien suoja ja pyrkimys estää vaarallisia tai vahingollisia tapauksia edellyttää, että poliisilla täytyy olla mahdollisuus päästä kaikenlaisiin tiloihin ja paikkoihin sekä kulkuneuvoihin (Rantaeskola ym. 2014, 68).

Lainkohdassa (2:6 §) mainitaan, että pääsy koskee niitä tiloja ja paikkoja, joihin ei ole yleistä pääsyä. Tämän lauseen perusteella voisi myös todeta, että poliisilla on myös oikeus tarkastaa ne paikat, joihin sillä on yleinen pääsy. Kenenkään koti- tai julkisrauhaa ei rikota.

Perusteltua syytä olettaa on näytöllisesti jotakin enemmän kuin syytä epäillä. Tasoltaan tämä ilmaisu on hyvin lähellä seuraavaa näyttökynnystä eli on todennäköistä -tasoa. Käytännössä näyttökynnykset ovat kuitenkin lähes samanarvoisia ja edellyttävät lähes saman verran selvitystä, näyttöä olemassaolostaan, että käsiteltävän toimenpiteen edellytykset ovat olemassa. Mikäli näin ei olisi, säännösten soveltaminen olisi lähes mahdotonta. (Rantaeskola ym. 2014, 69).

Perusteluissa korostetaan, että perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, asettaa poliisille velvollisuuden käyttää tehtäväpiiriinsä kuuluvia toimivaltuuksia (HE224/2010, 71). Siihen, miten perusteltu syy oletettuun katoamiseen tai onnettomuuden uhriksi joutumiseen todetaan tai mitä ovat tarpeelliset toimenpiteet henkilön löytämiseksi, ei perusteluissa oteta kantaa. Esityksessä ei myöskään oteta kantaa siihen, miten arvioidaan kansalaisen kokeman tai todellisen vaaran aste tai välitön avun tarve.

Kokonaisuudessaan hallituksen esityksessä kadonneen henkilön tavoittamiseksi tehtävistä toimenpiteistä käsitellään vain niitä mahdollisia tapahtumia, joissa poliisi tehtävää suorittaessaan saattaisi loukata kadonneen tai jonkun henkilön oikeuksia. Hallituksen esityksen perusteluista jää sellainen vaikutelma, että ainoa tarpeellinen toimenpide kadonneen löytämiseksi, on etsiä kadonnutta jostain yksilön suoja nauttivasta paikasta. Muista vaihtoehdoista, joissa kenenkään oikeuksia ei loukattaisi, ei mainita mitään. Nämä muut toimenpiteet ovat poliisin ammattitaidon ja tehtävän suorittamisen perusasioita, joita tässä yhteydessä pidetään ehkä itsestään selvyytenä. Ja koska niissä ei ole mahdollisuutta loukata kenenkään oikeuksia, ei niistä poliisin toimivaltasäännöksiä käsitellessä tarvitse ottaa huomioon. Esityksessä kylläkin kannustetaan poliisia käyttämään toimivaltuuksiaan turvaamaan kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Poliisilain 2 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja

haltuun ottamiseksi (HE224/2010. 77). Ilmaisu välttämätöntä viittaa siihen, ettei tilanteessa ole mitään muuta vaihtoehtoista toimintamallia (Rantaeskola ym. 2014, 69).

Asuntona käytettävään tilaan pääseminen edellyttää pääsääntöisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä. Säännöksessä on erotettavissa kaksi eri päätöksentekotasoa, jotka nojaavat tilanteen kiireellisyyteen ja kiireettömyyteen. Kiireellisissä tapauksissa poliisimiehen on voitava nimenomaisesti toimia ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystäkin. (Rantaeskola ym. 2014, 70).

*Poliisilaki 1 luku 6 §
Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys*

Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Toiminnan tehokkuutta koskeva vaatimus koskee erityisesti tilanteita, joissa on kysymys kansalaisten suojaamisesta vaaratilanteissa. Koulutuksen ja harjoituksen avulla voidaan parantaa poliisin kykyä vastata näihin vaatimuksiin. Erityistilanteissa tulisi toimia johdetusti ja suunnitelmallisesti. Tarkoituksenmukaisuuden vaatimus tarkoittaa mm. sitä, että toimintaa valmisteltaessa ja toteutettaessa otetaan huomioon myös kustannustehokkuus. Kustannusten tulee olla järkevässä suhteessa toiminnan päämäärään. (Helminen ym. 2012, 74).

Tehtävien hoidon tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta korostavassa säännöksessä on olennaista, että olosuhteiden niin vaatiessa tehtävät osataan asettaa oikeaan tärkeysjärjestykseen. On ennakoitavissa, että poliisin voimavarat tuskin lisääntyvät tulevana vuosina ja monivivahteisella tehtäväkentällä toimittaessa tavoitteiden saavuttaminen voi edellyttää entisestään jatkossa tämän säännöksen soveltamista (Rantaeskola ym. 2014, 35, viitattu).

Tehtävien asettaminen tärkeysjärjestykseen oikeuttaa siirtämään sellaisia tehtäviä ja toimeksiantoja, jotka luonteensa ja suojattavan edun merkityksen perusteella on voitava suorittaa vasta tärkeämpien tehtävien jälkeen. Tärkeisiin perusoikeuksiin ja yhteiskunnan kokonaisedun kannalta olennaisiin seikkoihin, kuten hengen ja terveyden sekä yhteiskunnan toimivuuden suojelemiseen liittyvät tehtävät asetetaan toteutusjärjestyksessä etusijalle. (Helminen ym. 2012, 75).

Poliisin operatiivisessa kenttätoiminnassa yleis- ja kenttäjohtajat vastaavat tehtävien priorisoinnista. Heidän tuleekin aktiivisesti seurata ja ylläpitää tilannekuvaa ja tehdä päätöksiä sen perusteella. Lisäksi saumaton yhteistyö hätäkeskusten kanssa edesauttaa poliisin resurssien suuntaamista ja tehtävien priorisointia. Hätäkeskus vastaa tehtävästä,

kunnes partio tai kenttäjohtaja on ilmoittanut vastaanottaneensa tehtävän, mutta yleis- ja kenttäjohtajien on aktiivisesti priorisoitava tehtävien suorittamista. Yleis- ja kenttäjohtajat viime kädessä vastaavat toimialueensa tehtävien suorittamisjärjestyksestä sekä johtamiensa resurssien toiminnasta. Partiojohtajien tulee omalta osaltaan tukea tehtävien priorisointia. (Rantaeskola ym. 2014, 36).

Poliisin koulutusjärjestelmän tuleekin opetuksessaan huolehtia siitä, että tehtävien priorisointi tapahtuu yhdenmukaisesti koko Suomen alueella. Varsinkin perusteet, joilla tehtäviä priorisoidaan, tulee olla tarkastelun kestäviä sekä yleisellä tasolla että yksittäistapauksissa.

Poliisilaki 1 luku 9 §

Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen

Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

Salaiseen tiedonhankintaan liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädetään 5 luvun 46 §:n 1 momentissa.

Tehtävien hoidosta ja tärkeysjärjestyksestä esityksessä todetaan, että tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että pykälä ei edelleenkään oikeuttaisi jättämään poliisille kuuluvia tehtäviä kokonaan hoitamatta, vaan ainoastaan asettamaan ne tarvittaessa tärkeysjärjestykseen. Poliisimies voi jättää suorittamatta hänelle kuuluvan tehtävän tai lopettaa sen suorittamisen kesken vain, jos on siihen erikseen oikeuttava säännös. Poliisilain 9 § antaa oikeuden luopua toimenpiteestä tai siirtää sitä, jos sen loppuunsaattaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden. (HE224/2010, 73).

Säännös koskee yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi käytettävien, yleensä poliisilaissa säänneltyjen poliisivaltuuksien käyttöä. Toimenpiteestä luopumisesta ja toimenpiteen siirtämisestä on useita erityissäännöksiä, joiden soveltaminen saattaa tulla kysymykseen useammin kuin poliisilain yleissäännöksen kuten esitutinnan toimittamatta jättäminen tai tieliikennelain toimenpiteestä luopuminen. Erityissäännökset syrjäyttävät poliisilain 2 luvun 9 §:n. (Helminen ym. 2012, 76-77).

Esityksessä todetaan, että on vaikea arvioida, miten uusi poliisilaki tulee vaikuttamaan viranomaisten kykyyn hoitamaan tehtäviä nykyisillä voimavaroilla. Henkilöstö määrästä joka tapauksessa riippuu, miten tehokkaasti ehdotettavista laeista johtuvat tehtävät kyetään suorittamaan. (HE224/2010, 66). Tässä lainsäätäjä toteaa poliisien määrän olevan suorassa suhteessa siihen, kuinka paljon tehtäviä suoritetaan tai jätetään hoitamatta. Antaessaan

poliisille määrärajoja toimintaan, hallitus samalla päättää poliisin suorituskyvystä eri tehtävien hoitamiseen. Tiedotusvälineisiin saakka tulleet tiedot poliisin mm. esitutinnan keskeyttämiskäytännöistä ja poliisin työssäjaksamisesta kertovat karua kieltä siitä, miten rahan puute vaikuttaa poliisin työhön. Liian vähäinen poliisien määrä vaikuttaa työn laatuun ja kadonneen henkilön etsintä ei todennäköisesti ole tämän vaikutuksen ulkopuolella. (Yle 2019).

*Poliisilaki 2 luku 7 §
Toimenpiteiden suorittaminen*

Edellä 4-6 ja 6a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

Poliisilain 4 § koskee tilan avaamista voimakeinoja käyttäen etsintää henkilön kiinniottamiseksi, 5 § kotirauhan ja julkisrauhan suojaamista, 6 § sisäänpääsyä ja etsintää vaara- ja vahinkotilanteissa ja 6a § sisäänpääsyä ja etsintää ampuma-aseiden väliaikaista haltuunottoa koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Pöytäkirjaa vastaava merkintä voidaan tehdä esimerkiksi hätäkeskustietojärjestelmään tai S-ilmoitukseen (sekalaisilmoitus, poliisitutkinta kadonneen henkilön löytämiseksi), jos sellainen asiassa laaditaan. Suositeltavaa kuitenkin on, että etsinnästä tehdään samalla tavalla päätös ja pöytäkirja kuin pakkokeinolain mukaisessa etsinnässä. Kohdehenkilön näkökulmasta samanlainen menettelytapa myös päätösten ja pöytäkirjaamisen osalta on johdonmukaisen toiminnan perusta. Tehdyt toimenpiteet on dokumentoitava riittävässä ja tarpeellisessa laajuudessaan kertoen, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten toimenpiteiden kohteena ollut paikka on suljettu jne. (Rantaeskola ym. 2014, 70-71).

*Poliisilaki 2 luku 8 §
Paikan ja alueen eristäminen*

Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, poliisitutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.

Poliisimiehellä on oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

Poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä säädetään kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä.

Poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi. Poliisimiehellä on omalla päätöksellään tai päällystöön kuuluvan virkamiehen päätöksellä oikeus paikan ja alueen eristämiseen. Paikan ja alueen eristämistä koskeva säännös kattaa nimenomaisesti poliisitutkintaa koskevan sääntelyn. Esitutinnan turvaamista koskeva säännös on pakkokeinolain 9 luvun 1 §:ssä. Poliisilain soveltamisalueella tehtäväalue, minkä vuoksi alueen tai paikan eristäminen voidaan tehdä, on huomattavasti laajempi. (Rantaeskola ym. 2014, 72-73).

4.4 Poliisilaki 2011, tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet

*Poliisilaki 4 luku 1 §
Tekninen valvonta ja sen edellytykset*

Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.

Poliisi saa siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

Poliisin tulee yksilöidä riittävästi valvonta-alue, mutta yksittäisten valvontakameroiden tai muiden valvontalaitteiden tarkkaa sijaintia ei tarvitse kertoa. Tilapäinen tai hetkellinen tekninen valvonta ei edellytä ilmoitusta. Tekninen valvonta kohdistuu ennalta määrittelemättömään henkilöpiiriin ja tarkkailu kohdistuu tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään. (Rantaeskola ym. 2014, 132). Teknistä valvontaa on myös automaattinen tieliikennevalvonta (Helminen ym. 2012, 391).

Tilapäinen yleisvalvonta voi tapahtua kokonaisuudessaan ilman teknisiä apuvälineitä normaalein aistihavainnoin kotirauhan piirin ulkopuolella. Satunnaisesti tai lyhytaikaisesti tapahtuvaa teknisen laitteen käyttöä normaalissa kansalaistoiminnassa ei ole yleensä rajoitettu, jollei se kohdistu yksityisalueelle tai kotirauhan piiriin. (Helminen ym. 2012, 391).

Valvontakameroiden ym. tallenteita voidaan käyttää tutkittaessa havaintoja kadonneesta henkilöstä tai hänen mahdollista liikkumistaan selvitetessä. Poliisi voi käyttää sekä omia että yksityisten valvontakameroiden tallenteita.

*Poliisilaki 4 luku 2 §
Tietojen saanti viranomaiselta*

Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Julkista tehtävää hoitavia yhteisöjä ovat mm. Suomen Pankki ja Suomen asianajoliitto. (Rantaeskola ym. 2014, 134).

*Poliisilaki 4 luku 3 §
Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä*

Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. Sama oikeus on pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Vastaava oikeus on saada tietoja postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Perinteisten puhelinnumeroiden lisäksi teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot kattavat muun muassa sähköposti- ja ip-osoitteet. Edellytyksenä on vain se, että tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. (Rantaeskola ym. 2014, 137).

Poliisilain 4 luvun 2 ja 3 §:n avulla poliisi voi tehdä pyyntöjä viranomaisille ja yksityisille henkilöille kadonneen henkilön liikkumisen selvittämiseksi ja esimerkiksi pankeille varojen käytöstä.

4.5 Poliisilaki 2011, salaiset tiedonhankintakeinot

Salaiset tiedonhankintakeinot eivät sisälly tämän työn aiheeseen. Lähelle aihetta tulee tilanne, jossa poliisitutkinta muuttuu rikosperusteiseksi tutkinnaksi uusien tietojen pohjalta. Luonteva esimerkkinä tilanne, jossa kadonneesta henkilöstä on tehty poliisitutkintaa ja kadonneen löytyessä kuolleena, todetaan henkilön joutuneen henkirikoksen uhriksi. Tällöin tutkinta jatkuu rikosperusteisena ja tutkinnan käyttöön tulevat myös salaiset tiedonhankintakeinot siltä osin kuin ne ovat perusteltavissa.

Poliisilain 5 luvun yleisissä säännöksissä käsitellään 1 §:ssä soveltamisala ja määritelmät ja 2 §:ssä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset. Poliisilain 5 luvussa salaisista tiedonhankintakeinoista määritellään poliisin tiedonhankintakeinojen käyttämisestä yksittäistapauksissa. Poliisilain mukaisia käyttötarkoituksia olisivat rikoksen estäminen,

rikoksen paljastaminen ja vaaran torjuminen ja yleisenä edellytyksenä on, että tiedonhankintakeinoilla voidaan olettaa saatavan tarvittavia tietoja. (HE224/2010, 88-89).

Luvussa säädetään telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta, televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, suunnitelmallisen tarkkailun, peiteltyä tiedonhankinnan, teknisen tarkkailun, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilötietojen hankkimisen, peitetoiminnan, valeoston, tietolähdetoiminnan ja valvotun läpilaskun käyttämisestä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai vaaran torjumiseen. (HE224/2010, 88-89).

Luvussa tiedonhankinnoista televerkosta on muutama kohta, jotka vaativat kuitenkin lähempää tarkastelua.

*Poliisilaki 5 luku 5 § 3 momentti
telekuuntelu ja sen edellytykset*

Poliisille voidaan lisäksi antaa lupa telekuunteluun, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttävä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Poliisilain 5 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan poliisille voitaisiin antaa lupa telekuunteluun, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi. Kysymyksessä voisi olla mikä tahansa viestintäverkon rajapinnan tieto tai ominaisuus, joka voidaan yhdistää tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan, ja laitteeseen sisältyvä ja sitä myötä myös käyttäjään tai tilaajaan yhdistettävissä oleva tieto tai ominaisuus. Tämä koskee ns. rynnäkkötilanteita. (HE224/2010, 94).

Tekninen tarkkailu poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai hengen ja terveyden vaaran torjumiseksi olisi sallittua välittömästi ennen poliisitoimenpidettä ja sen aikana. Telekuuntelusta päättää tuomioistuimien pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. (1994/HE57, 62). Tämä lainkohta ei siis ole käytettävissä selvitettyä katoonnetun henkilön olinpaikkaa.

*Poliisilaki 5 luku 8 § 3 momentti
televalvonta ja sen edellytykset*

Poliisilla on oikeus televalvontaan 2 momentin estämättä, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttävä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Samankaltaisesta tilanteesta on kysymys televalvonnan osalta. Poliisilla on oikeus televalvontaan poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Kysymyksessä olisi siten henkilön eräänlainen kiirepaikantaminen, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. (HE224/2010, 98).

Toimenpiteen luonne eroaisi hätäpaikannuksesta siten, että kiirepaikannuksen tarkoituksena olisi paikantaa henkilö, jotta voitaisiin estää tämän toiminta, kun hänen on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen. Kiirepaikantamisella voitaisiin myös kohdentaa poliisin resursseja tietylle alueelle henkilön kiinniottamiseksi. Poliisi voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä virka-apua hätäkeskuslaitokselta. (HE224/2010, 98).

Tämä toimenpide on käytännössä vastaavanlainen kuin sähköisen viestinnän tietosuojalain 35 §:ssä tarkoitettu hätäpaikannus eli henkilö voitaisiin paikantaa henkilön tele- tai päätelaitteen sijaintitietojen avulla. Pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä on oikeus päättää tästä toimenpiteestä (HE224/2010, 98). Vaikka tämä pykälän mukainen hätälaitoksen tekemä toimenpide vastaa kadonneen henkilön etsintään liittyvä toimenpidettä, ei tämä kohta ole käytettävissä etsittäessä kadonnutta henkilöä. Hätäpaikannusta käsitellään tarkemmin myöhemmin.

*Poliisilaki 5 luku 8 § 5 momentti
televalvonta ja sen edellytykset*

Poliisille voidaan antaa lupa kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa (459/1973) tarkoitetussa kuolemansyyn selvittämisessä vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 5 momentin mukaan poliisille voidaan antaa lupa kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa tarkoitetussa kuolemansyyn selvittämisessä vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja. Kuolemansyyn selvittämisen intressi on kuitenkin tärkeä jo pelkästään henkirikoksen poissulkemisen vuoksi. Tällaiset tiedot voivat tuoda merkittävästi lisäselvitystä esimerkiksi vainajan viimeisten liikkeiden selvittämisen kautta. Tästä oikeudesta päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. (HE224/2010, 99).

Tätä mahdollisuutta ei ollut edellisen poliisilain voimaantulon aikana. Lainkohdan käyttämisen edellytyksenä on se, että teletiedot voivat tuoda perustellusti selvittämisessä tarvittavia tietoja. Hallituksen esityksessä mainitaan perusteluina liikkumistiedot ennen kuolemaa. Yksittäistapauksissa perusteluja saattaa joutua antamaan enemmänkin. Tässäkin yhteydessä voi todeta, että jopa kuolemaan johtaneessa kadonneen henkilön poliisitutkinnassa teletietojen yksityisyyden suoja on määritelty korkealle.

*Poliisilaki 5 luku 11 §
Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset*

Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepätelaitteista ja teleosoitteista.

Poliisille voidaan antaa lupa 8 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi merkityksellisten tukiasematietojen hankkimiseen.

Poliisilla on lisäksi oikeus tukiasematietojen hankkimiseen, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Poliisille voidaan antaa lupa tukiasematietojen hankkimiseen rikoksen estämiseksi oletettuna tapahtuma-aikana oletetun tekopaikan läheisyydessä sijaitsevasta tukiasemasta, kun henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen (HE224/2010, 101). Tätä lainkohtaa ei voi käyttää etsittäessä kadonnutta henkilöä, se on tarkoitettu rikoksen estämiseksi.

4.6 Poliisilaki 2011, poliisitutkinta

Tässä yhteydessä käsitellään vain poliisitutkintaa kadonneen henkilön löytämiseksi. Muut poliisitutkinnan muodot jätetään huomiotta.

Poliisilaki 6 luku 1 §

Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi taikka palonsyyn selvittämiseksi. (30.12.2013/1168)

Poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä.

Poliisitutkinnan suorittamiseksi on poliisimiehellä oikeus päästä alueelle tai paikkaan, jossa tapahtuma on sattunut. Toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja. Päälylystään kuuluva poliisimies päättää vakituiseen asuntoon pääsystä.

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella taikka muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi. Poliisitutkinnan on perustuttava lakiin, koska poliisitutkinnalla voidaan merkittävästi vaikuttaa yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Samoin perustuslain 2 §:n 3 momentin velvoittaa julkisen vallan perustamaan kaiken toiminnan lakiin, poliisi ei voi suorittaa sellaista tutkintaa, josta ei laissa säädetä mitään. (HE224/2010, 141).

Poliisitutkinnan tarkoituksena on virallisen selvityksen hankkiminen ja kokoaminen muissa kuin rikosasioissa, milloin poliisi on muualla lainsäädännössä olevien säännösten perusteella siihen velvollinen. Tiettyjen tutkintamuotojen erottaminen poliisitutkinnaksi

perustuu siihen, että poliisille on niiden suorittamiseen tarvittava ammattitaito ja tekninen välineistö. Esitutkinta ja poliisitutkinta eivät välttämättä ole erillisiä, vaan poliisitutkinnassa ilmi tullut rikosepäily saattaa johtaa esitutkinnan käynnistymiseen. (HE224/2010, 141).

Poliisilain 6 luvun 1 §:n 1 momentissa ei säädetä poliisitutkinnan toimittamisesta muissa kuin kadonneen etsintää koskevissa tapauksissa. Poliisitutkinnan toimittamisen on oltava tarpeen kadonneen löytämiseksi. Tällä korostettaisiin asian selvittämistä poliisitutkinnan kautta sellaisissa tapauksissa, joissa kadonneen voidaan olettaa olevan avun tarpeessa taikka joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi. Muilta osin keskeisimmät poliisitutkinnan piiriin kuuluvat asiat koottiin yhteen hallituksen esityksen perusteluissa ja ne esiteltiin lyhyesti. Poliisitutkintaa koskevan sääntelyn piiriin kuuluu lukuisia ja erilaisiin tavoitteisiin pyrkiviä tutkintamuotoja. (HE224/2010, 142).

Joku henkilö voi haluta kadota läheisiltään, sukulaisiltaan tai tuttaviltaan ja hänellä on tietyn edellytyksin oikeuskin tähän. Poliisitutkintana asiaa käsitellään ainoastaan, kun tarve kadonneen henkilön löytymiseksi on todellinen. (Rantaeskola ym. 2014, 146). Normaalissa poliisityössä jo alkutoimenpiteet ja tehdyt tarkastukset kadonneen henkilön löytämiseksi saattavat johtaa kadonneen löytymiseen ja poliisitutkintaa ei tarvitse suorittaa. Valtaosa kadonneista löytyy jo nopeasti poliisin toimenpiteiden ansiosta. Luonnollinen selitys sille, ettei poliisitutkinta ole tarpeen kadonneen löytämiseksi.

Poliisilla on kolme laissa säädettyä tutkinnan muotoa. Ensinnäkin poliisi voi suorittaa esitutkintaa, kun on syytä epäillä rikosta. Toiseksi poliisin tehtäväksi on säädetty ennen esitutkintaa ns. esiselvityksen suorittaminen tarvittaessa rikosepäilyyn liittyvistä seikoista, siten ettei ketään aiheuttomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan ja että asian laadun sitä edellyttäessä voidaan tehdä ratkaisu esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, toimenpiteistä luopumisesta tai esitutkinnan rajoittamista koskevien pykälien mukaisesti. Esiselvityksessä noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Kolmantena tutkinnan muotona on nyt käsiteltävä poliisitutkinta. (Rantaeskola ym. 2014, 142).

Poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Tämän perusteen myötä poliisilla on harkintavaltaa, mitä eri toimivaltuuksia poliisitutkinnan yhteydessä käytetään ja toimivaltuuksien käyttöä voidaan ja pitääkin suhteuttaa tutkittavaan asiaan. Poliisitutkintaa suorittaessa tulee tarkoin tietää esitutkintalain sisältö, jotta osataan soveltaa oikeita esitutkintalain säännöksiä poliisitutkinnassa. (Rantaeskola ym. 2014, 142).

Poliisitutkinnan toimittamisessa sovelletaan poliisilain poliisitutkintaa koskevan 6 luvun 2-4 §:n säännöksiä (henkilön asema poliisitutkinnassa, velvollisuus saapua poliisitutkintaan ja poliisitutkinnan turvaaminen), jotka sivuuttavat esitutkintalain säännökset siltä osin kuin niissä säädetäisiin samoista asioista. Lisäksi poliisitutkintaa koskevan luvun säännökset ovat toissijaisia muissa laeissa (kuin esitutkintalaissa) poliisitutkinnan tutkinnan toimittamisesta oleviin erityissäännöksiin nähden. (HE224/2010. 142).

Lainvalmistelutöissä on todettu, että tapauskohtaisten erojen vuoksi säännöksessä ei voida tarkemmin määritellä sovellettavaksi tulevia esitutkintalain säännöksiä, koska niiden sisällöstä useissa tapauksissa ilmenee suhteellisen selvästi, voidaanko niitä tai niiden osaa soveltaa tapaukseen. Poliisihallitus voi yleisillä tai tutkintakohtaisilla määräyksillä yhtenäistää säännösten soveltamista. (Rantaeskola 2014, 143). Toimivaltuus määräysten ja ohjeiden antamiseen on poliisilain 9 luvun 10 §:ssä. Poliisihallitus on antanut mm. ohjeen kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta, jota käsitellään tässä työssä erikseen.

Rantaeskolan ym. (2014, 143-144) mukaan esitutkintain säännöksiä, joita ei sovelleta poliisitutkintaan:

- esitutkintayhteistyö
- asian saattaminen syyttäjän harkittavaksi
- esitutkinnassa selvittävät asiat (seikat tulevat siitä erityislainsäädännöstä, jossa poliisitutkinta säädetään poliisin tehtäväksi)
- asianosaiset esitutkinnassa (ei epäiltyä tai asianomistajaa)
- esitutkinnan käynnistäminen
- alle 15 -vuotiaan tekemä rikollinen teko
- toimenpiteestä luopuminen
- esitutkinnan rajoittaminen
- suppea esitutkinta (poliisitutkintaa ei voida suorittaa suppeana)
- ryhmätunnistus (poliisitutkinnassa ei ole rikoksesta epäiltyä)
- poliisitutkinnassa ei voi antaa asianosaiselle esitutkintalain mukaista huomautusta.

Varsinkin laajojen, vaikeiden ja asianosaisille merkityksellisten asioiden selvittämisessä tulee käyttää tutkinnanjohtajaa, jonka toimivaltuudet vastaisivat soveltuvin osin esitutkintalain mukaisen tutkinnanjohtajan toimivaltuuksia (HE224/2010, 142).

Poliisitutkinnassa sovellettavia säännöksiä Rantaeskolan ym. (2014, 144-145) mukaan ovat:

- esitutkintavirkamiehen esteellisyyttä säätelevät pykälät
- asianosaisen pyytämät toimenpiteet lukuun ottamatta säädöksiä syyttäjän roolista
- tutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä
- tasapuolisuusperiaate
- suhteellisuusperiaate
- vähimmän haitan periaate
- hienotunteisuusperiaate
- henkilön aseman selvittäminen (kuulemisen syy)
- oikeus käyttää avustajaa
- käsittelykieli, ilmoitusten, kutsujen ja kirjeiden kieli
- kuulusteltavan läsnäolo, lukuun ottamatta rikoksesta epäiltyä koskeva
- kuulusteltavan kohtelu
- esitutkintatoimenpiteestä laadittava pöytäkirja soveltuvin osin
- kuulustelupöytäkirjan tarkastaminen ja korjaaminen
- kuulustelutilaisuuden tallentaminen

- tutkintapöytäkirja poliisitutkinnassa kertyvästä aineistosta
- läsnäolosta esitutkinnasta voidaan soveltaa kohtia tutkintatoimenpiteiden viivytyksettömästä aloittamisesta, läsnäolon kestosta ja poistumisen estämistä
- esitutkintapäätöksen tekeminen esitutkinnassa, kun poliisitutkinnassa tehdään asianosaisen etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin liittyvä päätös
- asiantuntijalausuntojen käyttö
- loppulausuntomenettely.

Poliisilain 6 luvun 2 §:ssä määritellään poliisitutkinnan asianosaisen asema. Asianosaisen asema voi poliisitutkinnassa vaihdella esitutkintalain mukaisesta epäillyn, asianomistajan tai todistajan kaltaiseen asemaan. Asianosaisen asemaan vaikuttaa mm. se, voiko poliisitutkinnan tuloksena tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, onko hän mahdollinen edunsaaja vai onko hänen asemansa lähempänä todistajaa tai asiantuntijaa. (Helminen ym. 2012, 345-346).

Poliisilain 6 luvun 3 § velvoittaa henkilön saapumaan poliisitutkintaan, jos hänellä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja. Hänet voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa, jos kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta. (Helminen ym. 2012, 348).

Poliisilain 6 luvun 4 §:ssä säädetään eräistä pakkokeinon tyyppisistä toimenpiteistä, joihin voidaan ryhtyä poliisitutkinnan turvaamiseksi. Poliisilla on oikeus päästä paikkaan tai alueelle, missä tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä ja asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita ja ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Edellytyksenä on lisäksi, että toimenpiteillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Toimenpiteestä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan. (Helminen ym. 2012, 350).

4.7 Poliisilaki 2011, erinäiset säännökset

Poliisilain 9 luvun 1 §:n mukaan poliisin on annettava pyynnöstä virka-apua muulle viranomaiselle, jos niin erikseen säädetään. Virka-avun antaminen vaatii aina erityislainsäädännön, joka oikeuttaa virka-avun saamiseen poliisilta. Virka-apua pyytänyt viranomainen vastaa pyyntöön liittyvästä toimivallasta ja poliisi toimii poliisilain yleisten periaatteiden mukaisesti. Virka-apua saattaa pyytää mm. sosiaalihuollon tai terveydenhuollon viranomaiset.

Poliisilain 9 luvun 2 §:n mukaan muun viranomaisen on annettava poliisille tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystään kuuluva poliisi, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi. Puolustusvoimien virka-avusta poliisille säädetään erikseen lailla.

Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien yksiköiden ja Pelastuslaitoksien antamien virka-apujen lisäksi on hyvä muistaa, että Metsähallituksen erävalvonnasta annetun lain (1157/2005) 16 §:n mukaan erätarkastajan on annettava apua poliisille mm. kadonneen etsinnässä.

*Poliisilaki 9 luku 3 §
Avustamisvelvollisuus*

Jokainen on velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita

Poliisilain 9 luvussa määritellään edelleen kansalaisen avustamisvelvollisuus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä. Muutoksena tuli aluetta koskevan rajauksen poistaminen ja ikärajojen poistaminen. Ikärajan poistamisen perusteena mainitaan suojeltavan oikeushyvän suuri merkitys. Avustamaan määrätyn ikä, terveydentila ja henkilökohtaiset olosuhteet tulisi kuitenkin ottaa huomioon. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että kovin nuoret tai iäkkäät eivät joutuisi avustamisvelvollisuuden piiriin. (HE224/2010, 156).

Poliisilaki mahdollistaa yksityisten henkilöiden määräämisen poliisin avustustehtäviin. Tosiasia kuitenkin on, että näin tapahtuu vain harvoin. Ei ole tarkoituksenmukaista, että poliisi lähtisi etsimään tapahtumapaikan ympäristöstä soveltuvia ja kykeneviä henkilöitä sekä vaatimaan muita resursseja käyttöönsä. Tästä syystä vapaaehtoistoimintaan sitoutuneet järjestöt palvelevat yleistä kansalaisvelvollisuutta erinomaisesti, heidän sitoutuessaan päivystysluonteisesti lähtemään kutsuttaessa. (Rikander 2016, 4)

*Poliisilaki 9 luku 4 §
Vapaaehtoistoiminta*

Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävissä tekee etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävissä päällystään kuuluva poliisimies.

Poliisilakiin lisättiin 2005 uusi säännös vapaaehtoisten käyttämisestä etsintä- ja pelastustehtävissä ja muissa avustustehtävissä. Vuoden 2011 perusteluissa viitattiin voimassa olevaan lakiin vapaaehtoistoiminnasta ja uusi pykälä vastaisi vanhaa lainkohtaa. Pykälän mukaan poliisi voi käyttää avustustehtävissä apunaan vapaaehtoisia yhdistyksiä ja muita yhteisöjä. Pykälän tarkoituksena on antaa poliisille oikeus avustustehtävien jakamiseen ja osoittamiseen muillekin tahoille kuin viranomaisille silloin, kun se on tarkoituksenmukaista. (HE266/2004, 37).

Saatuun tiedon henkilön katoamisesta, poliisi käynnistää yleensä välittömät etsintä- ja tiedustelutoimenpiteet. Maastoon tai taajamassa kadonneen henkilön etsintä sitoo suuria määriä voimavaroja etenkin silloin, kun kysymyksessä on lapsen, vanhuksen tai hoitolaitokseen otetun henkilön etsintä. Poliisin omat voimavarat eivät ole yleensä riittävät laajamittaiseen etsintään. Etsintätehtävän suorittamista rajoittaa myös poliisin velvollisuus ylläpitää toimintavalmiutta perustehtäviensä suorittamiseksi. Poliisi onkin perinteisesti käyttänyt vapaaehtoisen pelastuspalvelun (vapepa) sekä metsästys- ja urheiluseurojen henkilöitä etsintätehtävissä. Etsintätehtävissä poliisi on turvautunut myös yhteistoimintaan rajavartiolaitoksen kanssa sekä sen ja puolustusvoimien virka-apuun. Sisävesialueella kadonneen etsintätehtäviin ovat osallistuneet järvipelastusseurat, purjehdusseurat ja veneilykerhot. Sisävesillä etsintäapua on pyydetty myös pelastusviranomaisilta. (HE266/2004, 37).

Perusteluissa nostetaan ansiokkaasti vapaaehtoisten työ kadonneiden auttamiseksi ja vapaaehtoistoiminnan lakitasoinen säädös lujittaa tätä yhteistyötä. Lasten, vanhusten ja hoitolaitoksista kadonneiden etsinnät nostettiin erityisesti esille. Näiden tapausten kohdalla ei tarvitse miettiä etsinnän tarpeellisuutta ja kiireellisyyttä, se tulee ilmiselvästi esiin.

Poliisilain 1 §:ssä korostetaan poliisin velvollisuutta ryhtyä toimenpiteisiin kadonneen löytämiseksi. Näistä hallituksen perusteista vapaaehtoisten käyttöön saa sellaisen käsityksen, että poliisin riittävänä tarpeellisena toimenpiteenä voi pitää vapaaehtoisten käyttämistä etsintään ilman poliisin omia toimenpiteitä. Vielä heti perään todetaan, että poliisin velvollisuus on pitää toimintavalmiutta perustehtävien suorittamiseksi. Miksi tässä yhteydessä kadonneen henkilön etsintä ei olekaan perustehtävä? On perusteltua jäädä ylläpitämään toimintavalmiutta, jos jotain tapahtuu, vaikka on jo tapahtunut. Ehkä tässä yhteydessä halutaan tuoda myönteistä kuvaa vapaaehtoisten käyttämisestä poliisin välttämättömänä toimenpiteenä tiedostaen poliisin riittämättömät voimavarat. Peruste on tuttu vuoden 1966 poliisilain perusteluista, jossa oikeus määrätä kansalainen tekemään kadonneen henkilön ”etsiskelyä” johtui poliisin heikoista resursseista.

Poliisilain 9 luvun 3 §:ssä säädetään poliisin oikeudesta määrätä henkilöitä avustustehtävään. Vaikka määräyksen ei tarvitse olla määrätylle vastentahtoinen, ilmaisu ei täysin kuvaa toiminnan todellista luonnetta. Edellä mainittua määräämisvaltuutusta on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun muita keinoja ei ole käytettävissä ja etsittävä henkilö on ikänsä, terveydentilansa tai sääolosuhteiden vuoksi välittömässä hengen tai terveyden vaarassa eikä muita etsijöitä ole saatavilla. Vapaaehtoisjärjestöt osallistuvat toimintaan poliisin pyynnöstä ja järjestöt ovat kouluttaneet henkilöstönsä sekä etsintä- ja

pelastustehtävään että myös laadukkaaseen ensiapuun. Tästä syystä olisi tarkoituksenmukaista myös säädösten osalta osoittaa vapaaehtoisen kansalaistoiminnan todelliseen auttamishaluun perustuva luonne. Vapaaehtoisjärjestöjen toiminnasta on vastaavanlaiset säännökset meripelastuslaissa (1145/2001) ja pelastuslaissa (468/2003). (HE266/2004, 37-38).

Viranomaisapuun ei ole aina mahdollista turvautua esimerkiksi sen vuoksi, että puolustusvoimien yksiköitä ei ole lähettyvillä, etsintäalue on kaukana rajavartiolaitoksen toiminta-alueesta tai paikallisen pelastuslaitoksen voimavarat ovat niin pienet, että etsintään osallistuminen vaarantaisi sen hälytysvalmiuden ja perustehtävien suorittamisen. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu kuuluu osana Suomen Punaisen Ristin organisaatioon. Sen toiminta on hyvin järjestetty ja sen henkilöstö on koulutettu. Lisäksi järjestö on varustanut henkilöstöään uusimmalla paikannustekniikalla. Suomen Punaisen Ristin organisaatioon kuuluvat myös meripelastusseurat, joiden alajärjestöjä ovat järvipelastusseurat. Viimeksi mainittujen apuun poliisi turvautuu aina, kun henkilön tiedetään kadonneen sisävesillä. (HE266/2004, 38).

Sisävesietsintöjen kohdalla ei esityksessä edes mainita poliisin omia venepoliiseja ja kalustoa. Johtuu todennäköisesti siitä, että mahdollisesta hukkumistapauksesta ilmoitetaan pelastuslaitokselle, jotka myös lähtevät liikkeelle omalta asemaltaan ja joille vedestä pelastaminen ensisijaisesti kuuluu. Sisävesillä tapahtuva viranomaisvalvonta on vähäistä. Vesistöillä tapahtuva poliisin valvonta on myös niitä ensimmäisiä valvonnan muotoja, joista tingitään valmiuden ylläpidon hengessä.

Poliisi jatkaa kadonneen etsintää poliisitutkintana, jos hukkuneeksi epäiltyä ei heti löydy. Pelastuslain (379/2011) 46 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan poliisi vastaa kadonneen henkilön etsinnästä sisävesialueella. Usein ilmoitus tulee kuitenkin akuutisti veden varaan joutuneesta henkilöstä pelastuslaitokselle ja heillä on koulutettuja henkilöitä ja kalustoja vedestä pelastamiseen.

Ilmaisulla vapaaehtoisjärjestö korostetaan mahdollisuutta käyttää tehtävässä myös alueella toimivia urheilu- ja metsästysseuroja tai vastaavia yhdistyksiä sekä seurakuntien vapaaehtoisia auttajia. Kadonneen henkilön löytyessä hän saattaa olla välittömän ensiavun tarpeessa, minkä vuoksi ensiarvion tekeminen löydetyn kunnosta on välttämätön taito. Henkilön nopea hoitoon saaminen on välttämätöntä silloin, kun kadonnut on ollut jatkuvan lääkityksen tarpeessa eikä ole eksyneenä ollessaan voinut ottaa lääkitystään. Muita tilanteita, jossa vapaaehtoisia voi käyttää poliisin apuna, ovat erilaiset alueiden tai paikkojen eristämiset, kuljetustehtävät ja huoltotehtävät. (HE266/2004, 38).

Edellä mainituissa hallituksen perusteluissa nostetaan ansiokkaasti esille tehtävään määrätyn ja vapaaehtoisen esim. vapaaehtoisen pelastuspalvelun koulutetun henkilön eroavaisuudet. Vapepan etsijä on tehtävään koulutettu ja motivoitunut saamaansa avustustehtävään. Itse en ole kuullut, että jossain päin Suomea olisi käytetty poliisin oikeutta määrätä kansalainen etsimään kadonnutta henkilöä, niin harvinaista se on. Tämä säädös ei ole aktiivisessa käytössä poliisin operatiivisessa kenttätoiminnassa, mutta ehkä se

on hyvä olla olemassa kaiken varalta edellä mainituin perustein. En pitäisi mahdottomana sitä vaihtoehtoa, että seuraavassa poliisilain uudistuksessa tämä poliisin oikeus poistettaisiin tarpeettomana. Hyväntahtoisuus ja auttamisen aulius toimivat kuitenkin paremmin kuin määrääminen ja koulutettujen vapaaehtoisten käyttäminen etsinnöissä ja muissa avustustehtävissä on tehokkaampaa.

Toisaalta korostettaessa mahdollisuutta käyttää urheilu- ja metsästysseuroja ja seurakuntien vapaaehtoisia auttajia vesitetään juuri esitetty perustelu koulutetun ja hyvin varustellun vapepan etsijän osaaminen. Itse kadonneen henkilön etsintä nähdään jonain sellaisena, jonka jokainen osaa ja hallitsee ilman mitään koulutusta. Miten urheiluseuran jäsen tai seurakunnan vapaaehtoinen voi hallita kadonneen henkilön etsinnän? Pelkkä vapaaehtoisuus ei riitä. On jopa moraalisesti vastuutonta laittaa etsintään osaamaton ihminen etsimään avun tarpeessa olevaa kansalaista. Kun myöhemmin selviää, että kadonnut henkilö löytyi kuolleen satunnaisen etsintäryhmän etsimältä alueelta, saattaa se tuntua raskaalta asialta etsijöiden keskuudessa. Puhumattakaan kuolleen omaisten ajatuksista, eikö tosiaan ollut laittaa kadonneen henkilön etsinnän osaavia viranomaisia tai asiallisen koulutuksen saaneita vapaaehtoisen pelastuspalvelun jäseniä paikalle?

Koska kadonneen henkilön etsintä on aloitettava välittömästi, on välttämätöntä, että kenttäjohtajana toimiva poliisimies voi tehdä asiaa koskevan päätöksen. Vastuu etsintätehtävän asianmukaisesta suorittamisesta on aina poliisilla, mutta käytännön etsintätehtävien suorittaminen on etsinnän tehokkuuden varmistamiseksi annettava riittävän suurelle määrälle vapaaehtoisia etsijöitä. (HE266/2004. 38). Etsinnän tehokkuuden mittaamisessa ei määrä aina korvaa laatua. Tehokkaana suorituksena voisi ajatella esimerkiksi sen, että oikeat koulutuksen saaneet ammattitaitoiset henkilöt laitetaan oikeisiin paikkoihin heti. Poliisikoiratoiminta on vuosikymmenien varrella osoittanut oman tehokkuutensa. Todellisissa maastoetsinnöissä alueella oleva etsivät estävät poliisikoirasta saatavan tehokkaan hyödyn sotkemalla jäljestämisen ja henkilöetsinnän mahdollisuuden. On käytettävä tilanteeseen sopivaa tehokkainta menetelmää.

Huomion arvoista on myös se, että lainkohdassa mainittua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ei mainita hallituksen esityksissä eikä Poliisihallitus ole tehnyt sopimusta sen kanssa. Vapepan kanssa tehdyssä sopimuksessa mainitaan, että kyseistä sopimusta voidaan soveltaa myös muiden vapaaehtoisjärjestöjen kanssa (POL-2018-49982, 1) Syystä tai toisesta on tämän yhdistyksen käyttäminen kadonneen henkilön etsintään tai muihin vapaaehtoisille soveltuviin tehtäviin jäänyt vähäiseksi. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen 2018 vuosikertomuksessa ei ole mainintoja kadonneen henkilön etsintään liittyvistä koulutuksista tai tehtävistä, nimensä mukaisesti yhdistys keskittyy maanpuolustukseen liittyvään koulutukseen (Maanpuolustuskoulutusyhdistys 2019).

Laajojen alueiden eristämisessä ja muissa kuin välittömissä etsintätehtävissä vapaaehtoisjärjestöjen käyttämistä koskevan päätöksen tekee aina päällystöön kuuluva poliisimies, joka usein toimii myös vaativan poliisitoiminnallisen tilanteen yleis- tai kenttäjohtajana. (HE266/2004, 38).

4.8 Poliisilaki 2011, vahingonkorvaus ja palkkio

Poliisilain 8 luvun mukaan avustustyöhön osallistuneelle henkilölle, jonka päällystään kuuluva poliisimies on määrännyt tarkoitettuun avustustehtävään tai vapaaehtoistoiminnan mukaisesti on osallistunut sellaiseen tehtävään, maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. (HE224/2010, 153).

Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion. Poliisin avustamiseen osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta tai saadusta ammattitaudista suoritetaan korvausta valtion varoista. (HE224/2010, 153).

Poliisilain 8 luvussa tarkoitettua vahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättää se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu (HE224/2010, 153).

Poliisilaki 8 luku 4 §

Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio

Avustustyöhön 9 luvun 3 tai 4 §:n mukaisesti osallistuneelle henkilölle maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion.

Poliisin avustamiseen osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta tai saadusta ammattitaudista suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturma- ja ammattitautilaisissa (459/2015) säädetään työtapaturmasta ja ammattitaudista, jollei vahingoittunut muuten ole oikeutettu työtapaturma- ja ammattitautilain tai sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaiseen korvaukseen. Tässä momentissa tarkoitettua korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori. (24.4.2015/471)

Seuraavan luvun poliisihallituksen ohjeessa on käsitelty maksettavia korvauksia ja palkkioita.

5 POLIISIHALLITUKSEN OHJAUS KADONNEEN HENKILÖN ETSINNÄSTÄ JA POLIISITUTKINNASTA

5.1 Poliisihallituksen tehtävät

Poliisin ylijohtona toimii sisäministeriön alaisena keskushallintoviranomaisena poliisihallitus (Poha), jota johtaa poliisiylijohtaja. Poliisihallituksen tehtävänä on

sisäministeriön ohjauksen mukaisesti suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja. Se myös vastaa poliisin tehtäviin liittyvien kansalaisten palvelujen tasapuolisesta saatavuudesta ja laadusta maan eri osissa. Poliisihallituksen tehtävänä on päättää poliisiyksiköiden välisestä yhteistoiminnasta, tulohajauksesta ja voimavarojen suuntaamisesta niille ja huolehtia muista sille säädettyistä tai määrättyistä tehtävistä. (Helminen ym. 2012, 89-90).

Poliisihallitus on antanut 8.3.2019 ohjeen POL-2018-49972 kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta. Ohjeen antaminen perustuu lakiin poliisin hallinnosta 110/1992 ja sen 4 §:ään. Ohjeessa annetaan tarkempia poliisia velvoittavia ohjeita kadonneen henkilön etsintään liittyvissä tehtävissä ja poliisitutkinnasta kadonneen löytämiseksi kohdassa.

5.2 Ohje kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta

Annetun ohjeen mukaan poliisilla on kadonneen henkilön etsintävelvollisuus ja poliisin on ilmoituksen perusteella tai muusta syystä toimitettava poliisitutkinta katoamisen selvittämiseksi. Tutkinnassa noudatetaan tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Kadonnut saattaa olla joutunut myös onnettomuuden tai henkirikoksen uhriksi ja tämän vuoksi henkilön katoamistapauksissa alkutoimet on tehtävä riittävällä tarkkuudella ja epäillyn rikoksen vuoksi on aloitettava esitutkinta. Erityisiä huomioita on kiinnitettävä etsintätoimien kiireellisyyden ja laajuuden määrittelemiseen. (POL-2018-49972, 1-2).

Sidosryhmien ja kansalaisten havaintojen avulla pystytään tehostamaan etsintää. Viestintäteknologian kehitys on entisestään parantanut poliisin mahdollisuuksia tehostaa etsintää aktiivisella tiedottamisella. Poliisin tulee etsinnän varhaisessa vaiheessa hyödyntää tiedottamista. (POL-2018-49972,1).

5.2.1 Toimivaltuuksista ja maksettavista korvauksista

Turvallisuustutkintalaissa (525/2011) ovat säännökset poliisille tutkinnalle suuronnettomuustilanteissa. Turvallisuustutkintaa ei tehdä oikeudellisen vastuun kohdentamiseksi, vaan tutkinnassa selvitetään tapahtumien kulku, syyt ja seuraukset sekä tehdyt pelastustoimet ja viranomaisten toiminta. (POL-2018-49972,2).

Poliisin toimivaltuuksista etsintätehtävissä, vapaaehtoisten käytöstä ja toimivallasta, poliisia avustavan henkilön oikeuksista, tehtävien teettämisestä asiaomaisen kustannuksella ja tavaroiden ottamisesta poliisin käyttöön on säädetty poliisilaisissa. Nämä lainkohdat on käsitelty poliisilakia koskevassa luvussa.

Vapaaehtoisorganisaatiolle etsinnästä ja muusta avustustehtävästä suoritettavat palkkiot ja korvaukset on määritelty poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen välisessä sopimuksessa. Poliisin avustamistehtävään määräyksestä osallistunut henkilö saa palkkiot ja korvaukset poliisilain mukaisesti. Korvausten ja palkkioiden maksamisessa voidaan soveltuvin osin noudattaa ohjetta poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen sopimuksen mukaan. Koska käytetty työaika on

eräs maksettavan korvauksen peruste, etsintään osallistujien nimet ja aloitusaika kirjataan ilmoittautumisen yhteydessä. Etsintään osallistujien poistuessa tehtävältä kirjataan heidän poistumisaikansa. (POL-2018-49972, 5).

5.2.2 Etsinnän suorittamisesta

Ohjeessa (POL-2018-49972, 6) määritellään toimenpiteiden kiireellisyyden ja laajuuden arvioinnissa huomioitavia seikkoja. Milloin kadonneeksi ilmoitetun tiedetään olevan kyvytön huolehtimaan itsestään (lapsi, vanhus, sairas henkilö) tai olosuhteet muutoin ovat sellaiset, että henkilö on hengen tai terveyden vaarassa taikka henkilön epäillään joutuneen rikoksen uhriksi, tulee tutkinta- ja etsintätoimenpiteet aloittaa viipymättä siitä, kun katoamisilmoitus on vastaanotettu. Arvioitaessa etsinnän kiireellisyyttä on otettava huomioon mm. vuoden aika, sääolot ja olosuhteet muutoin.

Kyvyttömäksi arvioiduilla lapsilla, vanhuksilla ja sairailta henkilöillä ei mielestäni tässä yhteydessä viitata juridisiin käsitteisiin. Lapsi on näistä käsitteistä ainoa, jolle on määritelty laissa täsmällinen ajanjakso ihmisellä, lapsia ovat alle 18-vuotiaat. Vanhusta ei ole laissa tai muuallakaan määritelty iän tai toimintakyvyn perusteella. Samoin sairaan henkilön kohdalla kysymys lienee sairauden aiheuttamasta toimintakyvyn puutteesta, jos sairauden hoitoon tarkoitetun lääkityksen tai hoidon puuttuminen aiheuttaa hengen tai terveyden vaaraa. Pelkkä sairauden oireiden ilmeneminen ilman lääkitystä, ilman toimintakyvyn heikkenemistä, ei aiheuta kyvyttömyyttä huolehtia itsestään. Lapsien osalta tässä kohtaa tulisi ehkä mieluummin puhua varhaisteineistä ja heitä nuoremmista, joiden toimintakyky on vielä kehittymätön. Nämä käsitteet tulevat todennäköisesti poliisin tehtävälajeista, joissa ko. käsitteet näkyvät (381 kadonnut tai karannut henkilö: lapsi tai nuori ja 382 kadonnut tai karannut henkilö: vanhus, kehitysvammainen tai sairas). Tehtävälajeista ja niiden luokittelusta lisää hälytyskeskuksia koskevassa luvussa. Lapsikäsitteellä on merkitystä, kun selvitetään poliisin tekemiä toimenpiteitä ja ohjeistusta koulukodista tai vastaavista kadonneiden tai karanneiden lasten (alle 18v.) etsimiseksi.

Kiireellisyyden arvioinnissa ei vuodenaikaan, sääolosuhteisiin tai muihin olosuhteisiin anneta tarkentavia tietoja. Tarkka arviointi esimerkiksi kadonneen iän, perussairauksien, ruumiinrakenteen, sääolosuhteiden ja ajan kulumisen yhteisvaikutuksesta vaatii lääkärin konsultaation asiasta, mutta maalaisjärjelläkin voidaan arvioida kovan pakkasen aikana ja vain alusvaatekerralla varustetun hoikan vanhuksen mahdollisuudet selviytyä yksin ulkona varsin heikoksi. Muut olosuhteet tässä yhteydessä ovat mm. lähistöllä olevat joet, jyrkänteet, rautatiet ja muut yleisvaaralliset alueet tai paikat.

Etsinnän suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida lähietsinnän merkitys, sillä tutkimusten mukaan kadonnut on useissa tapauksissa löytynyt läheltä kotiaan tai sitä paikkaa, josta henkilöstä on viimeiset havainnot (POL-2018-49972, 6). Lähietsinnälle ei voi antaa tarkkaa metrimäärää, eikä sitä ole määritelty tarkkaan missään, vaan se vaihtelee tehtävään liittyvien olosuhteiden ja lähteiden mukaan. Siihen kuuluu esim. katoamispaikan välittömässä läheisyydessä olevat rakennukset, tieurat ja lähimaasto säteeltään noin 100-300 metrin kokoisen ympyrän sisällä.

Lähietsintä voisi tarkoittaa laajennettua pihapiiriä kadonneen asuinpaikan tai viimeisen havaintopaikan ympäristössä. Lähietsintää suorittaessa tulee pyrkiä mieluummin hieman laajentaa kuin supistaa tarkastettavaa aluetta. Jos mahdollista niin lähietsintä tulisi rajata jollain tavalla ympäristössä selvästi havaittavaan rajaan kuten tiehen, peltoon, sähkölinjaan tai pellonreunaan. Mahdollinen laajentuva tai samaan aikaan alkava etsintä on helpompi rajata selvästä linjasta, jotta tarkastamattomia alueita ei jäisi etsintäalueiden väliin.

Ohjeessa ei mainita mistä tilastoista lähietsinnän merkitys on havaittu. Janne Koskelan (2012, 22-23) tutkielmassa käsikirja kadonneen henkilön etsintään MSO-etsintämenetelmällä viitataan tietokantaan, josta saadaan kadonnut profiloimalla keskimääräiset etäisyydet, jolta kadonnut on löytynyt. Tietokannassa on 26 erilaista profilointiluokkaa. Esim. dementoituneita kadonneita taajamassa on 128 tapausta, joista 25 %:a on löytynyt 0,2 km etäisyydeltä katoamispaikasta, 50 %:a 0,6 km:n etäisyydeltä, 75 %:a 2 kilometrin etäisyydeltä ja pisin etäisyys on ollut 9,6 kilometriä. Tietokannassa 25 %:n alue tarkoittaisi lähietsinnän aluetta ja 75 %:n alueelle suoritettaisiin lohkonta ja varsinainen etsintä. Tietokanta perustuu Ruotsissa tilastoituihin katoamistapauksiin eikä se päivity vuosittain.

Koskela (2012, 17) esittää myös profilointikaavakkeen, jonka avulla etsinnän kiireellisyys voidaan arvioida. Kaavakkeessa huomioidaan kadonneiden määrä, ikä, terveydentila, henkinen kunto, vaatetus, varustus, kokemus, sää ja maaston vaarallisuus. Esim. kokemus maastossa liikkumiseen arvioidaan kohdilla kokematon/ei tunne aluetta, kokematon/tuntee alueen, kokenut/ei tunne aluetta ja kokenut/tuntee alueen. Kokematon, joka ei tunne aluetta saa arvon yksi. Myös muissa kohdissa annetaan arvo olosuhteen mukaan. Jos yhdessäkin kohdassa saadaan arvo yksi, on etsintä aloitettava heti. Pistemäärä 9-17 merkitsee vaaraa ja välitön toiminta on aloitettava, 18-27 tarkoittaa valmiustilaa ja etsintä aloitetaan rajatuilla toimenpiteillä ja pistemäärä 28-32 tarkoittaa epävarmaa tilannetta ja tilanteen kehittymistä on seurattava. Päätöksenteon perusteena tämä pisteytysjärjestelmä on toimiva ja päätös etsinnän aloittamisesta tai lykkäämisestä on perusteltavissa. Profilointikaavakkeen käyttöä päätöksen perustana ei kuitenkaan ole ohjeistettu.

Poliisiammattikorkeakoulun MSO-kurssilla (Managing Searching Operations) tietokantaa koulutetaan käyttämän kadonneen profilointiin ja etsintäalueen suunnittelussa. MSO-koulutetuilla on käytössään poliisihallinnon sharepoint -työtila, jossa on saatavilla opintomateriaalia ym. sekä keskustelufoorumi, jossa voi jakaa kokemuksia etsinnöistä. Varsinaista tilastointia katoamispaikkojen ja löytöpaikkojen välisistä etäisyyksistä ei tällä työtilalla tehdä.

Hätäkeskuslaitoksen järjestelmissä ei myöskään ole mahdollista tilastoida löytymispaikan etäisyyksistä katoamispaikkaan. Poliisikoiranohjaajilla on myös oma koiratehtävien tilastointijärjestelmä. Tässä tehtävälmoituksessa on mahdollisuus kirjata jäljestämisen osalta etäisyys jäljen alkamiskohdasta henkilön löytymispaikkaan. Tieto laitetaan sekä rikollisten että kadonneiden kohdalla. Tätä ominaisuutta käytetään kuitenkin vähän, eikä se tuota riittävän tarkkaa tietoa katoamistapauksista. Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu luovuttaa

etsintöihin liittyvät aineistonsa poliisille eikä heillä ole järjestelmää tilastoida katoamistapauksiin liittyviä etäisyyksiä.

Suomessa tapahtuvaa tilastointia katoamistapauksiin liittyviin tietoihin ei ole. Nyt käytössä olevat tiedot ja kokeneiden etsijöiden osaaminen opastavat kuitenkin hyvään alkuun. Poliisikoiranohjaajien koulutuksessa on karvalakki -sääntönä pidetty sitä, että kadonnut löytyy kilometrin sisältä viimeisestä havaintopaikasta 90 %:ssa tapauksista ja puuttuvasta 10 %:sta löytyy jotain, jonka avulla etsintää voi suunnata uudestaan. Jos etsintä on tehty nopeasti ja riittävän tehokkaasti, on kadonneen löytymättä jääminenkin etsityltä alueelta merkittävä tulos. Nyt etsintää voi suunnata luottavaisin mielin kauemmaksi.

Etsinnän muotoina ovat poliisin suorittama oma etsintä, poliisin määräyksestä tehtävä poliisin avustaminen, tukeutuminen vapaaehtoistoimintaan tai muiden viranomaisten apuun. Muina viranomaisina tässä yhteydessä tarkoitetaan puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen antamaa virka-apua, joista säädetään omissa laeissaan molempien viranomaisten osalta. Lisäksi rajavartiolaitos osallistuu maastoon eksyneiden tai siellä muutoin välittömän avun tarpeessa olevien henkilöiden etsintään rajavartiolaiton 26§:n mukaisesti. (POL-2018-49972, 6)

Tehokkaan ja nopean etsinnän käynnistämiseksi tulee muille viranomaisille ja vapaaehtoisille antaa välittömästi ennakoilmoitus etsintään varautumisesta. Poliisi voi antaa sen toimintavastuulla kuuluvan maastoetsinnän tai sen osan rajavartiolaitoksen, puolustusvoimien yksikön tai koulutetun vapaaehtoisjärjestön suorittavaksi etsinnän kokonaisvastuun säilyessä kuitenkin poliisilla. (POL-2018-49972, 6). Huomioitavaa tässä kohtaa on se, että ohjeen mukaan poliisille halutaan nimenomaan koulutettuja vapaaehtoisia eikä mitä tahansa vapaaehtoisjärjestöä tai katoamistapauksen vuoksi kokoontunutta satunnaista ihmisryhmää, vaikka poliisilain 9 luvun 4 § antaa mahdollisuuden käyttää muitakin vapaaehtoisia. Tämä tukee ajatusta vaativasta ja vastuullisesta tehtävästä, jota ei haluta antaa kenen tahansa tehtäväksi.

Yleisjohtajan antamien ohjeiden mukaan toimintaan osallistuvat organisaatiot johtavat omia yksiköitään ja niiden johtajat raportoivat toiminnastaan yleisjohtajalle. Vastaavasti kadonneen löytymisestä on tehtävä heti ilmoitus muille etsintöihin osallistumiseen valmistautuville. Etsinnän päättyessä varmistetaan, että etsintään osallistuneet saavat tiedon toiminnan päättymisestä ja että kaikki osallistujat poistuvat tehtävältä tilannejohtajan antamien ohjeiden mukaisesti. (POL-2018-49972, 6)

Etsinnän lopettamisen jälkeen tarvittaessa poliisi järjestää palautetilaisuuden osallistuneille organisaatioille tai näiden edustajille. Mahdollisesti tarvittavan traumaattisten tilanteiden jälkipuinnin järjestää kukin organisaatio itse, ellei sitä tehdä yhteistyössä poliisin kanssa. (POL-2018-49972, 7).

5.2.3 Matkapuhelimen hätäpaikannus

Laki sähköisen viestinnän palveluista (917/2014) 321§:n perusteella hätäkeskus ja poliisi saavat sen liittymän ja päätelaitteen tunnistamistiedot ja paikkatiedot, josta hätäilmoitus on tehty. Hätäilmoituksen kohteena olevan käyttäjän päätelaitteen ja liittymän paikkatiedot voidaan saada, jos käyttäjä on hätäilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen perustellun käsityksen mukaan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Hätäpaikannuksen tekeminen edellyttää aina perusteltua olettaa hätäpaikannuksen kohteena olevan henkilön olemisesta akuutissa hengen tai terveyden vaarassa. Päätöksen hätäpaikannuspyynnöstä tekee päällystään kuuluva poliisi. Tehdyt hätäpaikannukset kirjataan omaksi tehtävänsä hälytyskeskusjärjestelmään ja poliisin tutkintapöytäkirjaan. (POL-2018-49972, 3).

Hätäkeskuspäivystäjä voi saada tiedon liittymän sijainnista erittäin nopeasti edellyttäen, että puhelin on päällä. Sammutetusta puhelimesta saa noin vuorokausi sulkemisen jälkeen viimeisimmän solutiedon. Paikannustarkkuus vaihtelee ja voi olla kymmenistä metreistä useisiin kilometreihin. Kyseessä on ns. verkkopaikannus ja mittaus tehdään tukiasemien avulla signaalin vaimentuminen yms. huomioiden, jolloin esimerkiksi vesialueiden läheisyys saattaa vaikuttaa tarkkuuteen. Ulkomaalaisen liittymän paikantaminen edellyttää aktiivista teletapahtumaa, paikannettavan on esimerkiksi lähetettävä tekstiviesti. (POL-2018-49972, 4).

Rikosperusteisissa paikantamisissa toimivaltuudet tulevat joko poliisilaista tai pakkokeinolaista. Hätäkeskus ei myöskään ole oikeutettu käyttämään matkapuhelinpaikannusta, jos on kyse poliisilain mukaisesta poliisitutkinnallisesta asiasta, esimerkiksi kun kyseessä on kadonnut henkilö, joka ei ole hädässä tai välittömässä vaarassa. Näissä tapauksissa toimivaltuudet tulevat joko poliisilaista tai pakkokeinolaista ja tiedonhankinta toteutetaan KRP:n Salpa-järjestelmän kautta. (POL-2018-49972, 4).

Hätäpaikannuksella ei voida hankkia tietoja hätäpaikannuksen kohteen aiemmista sijaintitiedoista tai yhteydenotoista, vaikka niiden hankkiminen on usein erittäin oleellista etsinnän toteuttamisen kannalta. Aiempien sijaintitietojen hankkiminen on mahdollista televalvonnan avulla, jos käytön edellytykset täyttyvät. Uusissa matkapuhelimissa on käytännössä aina oma, gps -pohjainen paikannussovellus (Find My Iphone, Samsung Dive tms.). Etsintää johtavan kannattaa aina selvittää mahdollisuudet kyseisen sovelluksen käyttöön. (POL-2018-49972, 4).

Televiestintä antaa lukuisia käyttömahdollisuuksia kadonneen henkilön etsintään. Menetelmien osittaisesta salassa pidettävyydestä johtuen niitä ei voida kuvata tyhjentävästi tässä ohjeessa. Erityisen kiireellisissä ja selkeästi henkeä ja terveyttä uhkaavissa tilanteissa kannattaa kuitenkin aina olla yhteydessä Keskusrikospoliisin Salpa-päivystykseen. (POL-2018-49972, 4).

5.2.4 Salaiset tiedonhankintakeinot

Jos on syytä epäillä, että kadonnut henkilö on joutunut rikoksen uhriksi, on poliisilla poliisilain 5 luvussa säädetty salaiset tiedonhankintakeinot rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja vaaran torjumiseksi. Näiden lisäksi on käytettävissä esitutkinta- ja pakkokeinovaltuudet. Salaisten pakkokeinojen käytöstä rikosten esitutkinnassa säädetään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa. Näiden toimivaltuuksien käytöstä on poliisihallitus antanut oman ohjeensa. (POL-2018-49972, 4-5).

5.2.5 Viranomaisten etsintätehtävien johto- ja toimintavastuut

Poliisi vastaa kadonneen henkilön etsinnästä maa- ja sisävesialueilla. Poliisi vastaa merialueella kadonneen henkilön etsinnästä sen jälkeen, kun meripelastustoimen etsintä- ja pelastustoimet on päätetty tuloksettomina. Poliisin alaisena toimivat muiden viranomaisten ja yhteisöjen etsintäryhmät. (POL-2018-49972, 7).

Rajavartiolaitos vastaa etsintä- ja pelastustehtävistä meripelastustoimen vastuualueella. Meripelastuksen johtokeskus ilmoittaa etsintä- ja pelastustoimista poliisille, silloin kun on todennäköistä, että meripelastustoimen tehtävän päätyttyä tehtävää joudutaan jatkamaan poliisin johtamana kadonneen henkilön etsintänä. Tällöin poliisi voi varautua mahdolliseen kadonneen etsintään, poliisi- tai esitutkintaan sekä johtovastuun siirtoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sen jälkeen, kun meripelastustehtävä päätetään. Rajavartiolaitoksen virka-apuun liittyvä korvausten suorittaminen on määritelty rajavartiolaissa. (POL-2018-49972, 7).

Ilmailun etsintä- ja lentopelastuspalvelu on Suomessa toteutettu ANS Finland Oy:n järjestämänä yhteistoiminnassa sisäministeriön ja muiden viranomaisten kanssa. Ilmailun etsintä- ja pelastuspalvelua johtaa ja koordinoi Suomen lentopelastuskeskus ARCC Finland Tampereella. Kadonneen henkilön etsinnässä valtion ilma-alusten käytöstä ei peritä korvausta. Suomen Lentopelastusseuran koordinoima ilma-alus rinnastetaan valtion ilma-alukseen sen toimiessa poliisiviranomaisen antamassa tehtävässä. (POL-2018-49972, 5,7).

Lentopelastuskeskus vastaa hädässä tai kadoksissa olevan ilma-aluksen paikantamisesta ja etsinnästä siihen asti, kunnes ilma-alus pystytään paikantamaan tai lentopelastuskeskuksen johtama ilma-aluksen etsintä joudutaan lopettamaan tuloksettomina. Tämän jälkeen vastuu siirtyy poliisille. Kohteen löytymisen jälkeen pelastustoiminnan johtaminen kuuluu pelastusviranomaiselle. Lento-onnettomuuksien tutkintaa on poliisin osalta oheistettu erillisellä Poliisihallituksen ohjeella. (POL-2018-49972, 7).

Puolustusvoimien virka-apuun liittyvistä korvauksista on säädetty asetuksessa puolustusvoimien virka-avusta poliisille. Lähtökohtaisesti kiireellinen ja välttämätön virka-apu on maksutonta. Asiasta on sovittu tarkemmin poliisin ja Puolustusvoimien välisessä yhteistoimintasopimuksessa. (POL-2018-49972, 5).

5.2.6 Poliisitutkinnasta

Mikäli etsittävää henkilöä ei löydetä, asiassa suoritetaan poliisitutkinta. Poliisitutkinta aloitetaan tarpeellisessa laajuudessa katoamisilmoituksen vastaanottamisen jälkeen. Jos tutkinnan yhteydessä suoritetaan esim. etsintä kadonneen asunnossa tai otetaan poliisin haltuun tutkittavia esineitä, on toimenpiteistä kirjattava pöytäkirjat ilmoituksen yhteyteen. Tutkinnan laajuutta harkittaessa on huomioitava myös henkirikoksen mahdollisuus. Jos poliisitutkinnan perusteella asiassa on syytä epäillä rikosta, käynnistetään esitutkinta. (POL-2018-49972, 8,10).

Poliisitutkinnassa on pyrittävä selvittämään mm. seuraavia seikkoja:

- mahdollinen katoamissy
- henkilön tuntomerkit
- henkilön vaatetus, korut, mukana olleet mobiililaitteet ja muut esineet
- katoamisolosuhteet, -paikka, tarkka katoamisaika
- henkilön terveydentilaan vaikuttavat asiat (itsetuhoisuus, sairaudet, lääkitys, alkoholin, huumausaineiden ym. käyttö sekä mahdolliset hoitopaikat)
- henkilön varojen käyttö (pankkitiedustelut, asiakaskortit)
- mahdolliset yöpymis- ja oleskelupaikat
- käytössä olevat kulkuvälineet ja matkaliput.

Tutkinnan alkuvaiheessa on erityisesti huomioitava:

- käytössä olleet puhelinliittymät
- ns. katoavat tiedot ja niiden tallentaminen (esim. turvakameroiden nauhat)
- erityistuntomerkit
- DNA-näytteiden keräys, mikäli henkilö löytyy kuolleena, henkilöllisyys voidaan todentaa näiden tietojen avulla. (POL-2018-49972, 8).

Ohjeessa ei tarkenneta mitä tarpeellinen laajuus poliisitutkinnassa tarkoittaa. Tutkijan on syytä selvittää ainakin ohjeessa luetellut seikat. Osa selvitettävistä seikoista on todennäköisesti jo selvitetty ensimmäisissä puhutteluissa, jos kadonnutta on etsitty hätäkeskukseen tehdyn ilmoituksen perusteella. Luetellut seikat saadaan mahdollisesti selville kuulemalla kadonneen läheisiä ja tekemällä tiedusteluja esim. pankkeihin ja operaattoreille. Mahdollisesti jo tehdyn etsinnän ja siitä kertyneen dokumentaation analysointia ei mainita, eikä sen selvittämistä onko ilmoituksen perusteella jo tehty etsintää joko poliisin itsensä suorittamana tai käyttämällä vapaaehtoisjärjestöjä. Ja kaikkein tärkeimpänä se, että pitääkö poliisin viimeistään nyt etsiä kadonnutta jostain, jos sitä ei ole vielä tehty. Tällä on merkitystä niissä tapauksissa, jossa kadonnut on nähty viimeksi viikkoja tai kuukausia aiemmin ja ilmoitus tulee suoraan poliisille ilman hätäilmoitusta katoamisesta.

5.2.7 Kirjauksista poliisin järjestelmiin

Ohjeessa annetaan seikkaperäiset ohjeet ilmoitustietojen kirjaamisesta poliisiasiantietojärjestelmään. Ilmoitus tehdään nimikkeellä ”kadonnut henkilö”.

Kadonneen asema tutkinnassa on muu ja hänelle tehdään ”uhri” -merkintä järjestelmää varten. Ilmoitus pitää jättää avoimeksi, kunnes henkilö löydetään ja ilmoitus päätetään vasta kadonneen löytyessä ja löytymistiedot tulee lisätä selostusosaan. Myös henkilöllisyyden varmentamistapa pitää kirjata. Henkilön löydyttyä ilmoitus päätetään perusteella ”toimenpide suoritettu”. Tutkinnan aikana suoritettavat toimenpiteet, henkilön tuntomerkit ja kaikki tutkinnassa selvinneet tiedot kirjataan ilmoituksen selostusosaan. Jos asiassa on syytä epäillä rikosta, kirjataan siitä erillinen rikosilmoitus. (POL-2018-49972, 9).

Kansallisen etsintäkuulutuksen lisäksi tulee laatia Schengen etsintäkuulutus KRP:n ohjeen mukaan. Harkinnan mukaan myös INTERPOLin järjestelmään KRP:n SIRENE-toimiston ohjeen mukaan. Kuulutuksiin tulee liittää kaikki saatavilla oleva tunnistamista edistävä materiaali kuten etsityn DNA, sormenjäljet, valokuva ym. Jos kadonnut henkilö on alaikäinen tai sairauden tms. syyn vuoksi vaarassa, hänestä tulee tehdä turvasäilöön otto - kuulutus. Sen edellytyksenä on toimivaltaisen viranomaisen tekemä päätös suojelemisen tarpeesta. (POL-2018-49972, 10).

Tuntomerkkien lisäksi kadonneesta on pyrittävä aikaisessa vaiheessa taltioimaan tarvittavat tekniset näytteet myöhempää tutkintaa ja henkilön tunnistamista varten. Näytä näytteitä ovat:

- henkilön DNA-näyte
- sormenjäljet
- terveydenhuollosta saatavat hampaiden yksilöintitiedot
- lääketieteelliset tiedot mahdollisista leikkauksista
- tiedot arvista
- tiedot luuston vammoista.

Näitä tietoja kutsutaan ante mortem eli AM-tiedoiksi (elinaikaiset tunnistustiedot). Tarvittaessa voidaan tunnistamisessa käyttää lähisukulaisilta otettuja vertailunäytteitä. Näytteet kirjataan teknisen tutkinnan pöytäkirjaan ohjeiden mukaan ja näytteet lähetetään KRP:en. (POL-2018-49972, 10).

Keskusrikospoliisi kokoaa tunnistustiedot kaikista Suomen kadonneista henkilöistä (AM-tiedot) ja tuntemattomista vainajista (post mortem eli PM-tiedot) ja ylläpitää niistä rekisteriä osana poliisiasiaain tietojärjestelmää. DNA-tunniste tallennetaan lisäksi kadonneiden henkilöiden ja tuntemattomien vainajien DNA-rekisteriin (KATU-rekisteri). Kateisiin jääneen henkilön AM-tiedot tulee kerätä ja toimittaa Keskusrikospoliisille viimeistään neljän viikon kuluttua ilmoituksen kirjaamisesta. Kadonneiden henkilöiden tunnistetietoja verrataan tuntemattomien vainajien tunnistetietoihin. (POL-2018-49972, 11).

Poliisin sisäisestä ja ulkoisesta viestinnästä on ohjeistettu erikseen poliisihallituksen viestinnän käsikirjassa. Poliisihallinnon koulutuksessa on huomioitava sekä tämän ohjeen sisältö että muu ohjeistus, joka liittyy kadonneen henkilön etsintään. Toiminnan kehittämiseksi on käytävä läpi katoamistapauksia, varsinkin sellaisia tapauksia, joissa

kadonnut on löytynyt myöhemmin kuolleen. Koulutustilaisuuksia järjestetään myös yhteistyössä muiden etsintään ja yhteistoimintaan osallistuvien tahojen kanssa. (POL-2018-49972, 11).

Kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä hengen- tai terveydenvaarassa olevan kadonneen löytämiseksi tulee poliisiyksiköillä olla tehtävälajien 380 (kadonnut tai karannut henkilö, muu syy), 381 (kadonnut tai karannut henkilö, lapsi tai nuori) ja 382 (kadonnut tai karannut henkilö, vanhus, kehitysvammainen tai sairas) toimintaohjeisiin tukeutuva suunnitelma. Jos poliisiyksikön toiminta-alueella on laajamittaista matkailutoimintaa tai laitoksia, joiden potilaat tai asiakkaat aiheuttavat toistuvasti etsintöjä tai niiden tarve tulevaisuudessa on todennäköinen, asianomainen poliisiyksikkö laatii tarpeen mukaan toimintasuunnitelman yhteistyössä ao. tahon kanssa. Toimintasuunnitelmalle pitää nimetä vastuuhenkilö, joka huolehtii suunnitelman ja erityisesti yhteistietojen ylläpidosta ja päivityksestä. (POL-2018-49972, 5-6). Em. mainituista tehtäväkohtaisista suunnitelmista on tässä työssä oma lukunsa.

Annetun ohjeen sisältö jää mielestäni puutteelliseksi niistä käytännön toimenpiteistä, joita poliisin on tehtävä kadonneen henkilön löytämiseksi ennen poliisitutkinnan aloittamista. Käytännössä nämä ennen poliisitutkintaa tehtävät toimenpiteet kuitenkin johtavat kadonneen löytämiseen ja valvonta- ja hälytystehtäviä suorittavat partiot suorittavat erilaisia tarkastuksia ja etsintöjä pitkiäkin ajanjaksoja ennen poliisitutkinnan käynnistävää ilmoitusta. Vastuu näistä kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä on siirretty poliisilaitosten omiin toimintasuunnitelmiin.

Avainsanat ohjeessa kadonneen löytämiseksi ovat poliisin vastuulla olevalla tehtävällä tarpeelliset toimenpiteet, kyvyttömyys huolehtia itsestä, etsintätoimien kiireellisyys ja laajuus, johon vaikuttaa vuoden aika, sääolot ja olosuhteet muutoin, lähietsinnän huolellisuus, sidosryhmät ja tiedottamisella tehostettava etsintä. Ja jotta poliisin omia toimenpiteitä saataisiin vielä pienemmäksi, niin voidaan todeta, että oman etsinnän lisäksi tehokkaan ja nopean etsinnän käynnistämiseksi annetaan muille viranomaisille ja vapaaehtoisille välittömästi ennakoilmoitus etsintään varautumisesta.

Välttämättömiä tarpeellisia toimenpiteitä ovat varmaankin kaikki yritykset tavoittaa kadonnutta niistä paikoista, osoitteista, puhelinnumeroista tai erilaisista muista sähköisistä osoitteista, joista kuka tahansa lähtisi ihmistä tavoittamaan. Lähdetään liikkeelle ilmeisistä kohti vaikeammin selvitettävää. Toimenpiteet riittävät todennäköisesti siinä tapauksessa, että ne johtavat kadonneen löytymiseen tai tietoon siitä, ettei hän ole eikä tule olemaan avun tarpeessa. Tämä tieto voi olla konkreettista tai useista eri tiedoista pääteltävissä olevaa. Tässä kohtaa tarpeellinen tuntuisi tarkoittavan sitä, että poliisin on saatava jokin tieto kadonneeksi ilmoitetun olinpaikasta tai tilanteesta.

Lääkärit, omaiset, tuttavat ja muut läheiset voivat antaa apua arvioitaessa kadonneen kyvyttömyyttä huolehtia itsestään. Olosuhteiden vaikutuksesta kadonneeseen auttaa terveydenhoitoalan ammattilaiset sekä selvissä tapauksissa maalaisjärki. Ammattitaitoinen lääkäri antaa parhaimmillaan aikaikkunan eli ajanjakson, jonka ajan kadonnut säilyy

vallitsevissa olosuhteissa hengissä. MSO-etsinnän profilointityökalu yhdistää nämä asiat ja tuottaa kylmän numeraalisen arvon, joka auttaa päätöksenteossa. Se myös määrittelee alueen huolelliselle lähietsinnälle ja etsintäalueen koon.

Toisaalta ohjeessa määritellään ja selvitetään poliisin säädöspohjaa ja toimivaltuuksia, matkapuhelimen paikannusta, korvausten maksamista vapaaehtoisille, johto- ja toimintavastuita, poliisitutkintaa, kirjausmenettelyjä ja tunnistetietojen kirjaamista kadonneista poliisin järjestelmiin. Käytännössä tapahtuva kadonneen etsintä yksittäistapauksessa on asia, johon ei voi antaa täsmällistä ohjetta. Asiaan vaikuttavia muuttujia on lukematon määrä. Siksi olisi tärkeää, että se tehtäisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja mainittaisiin myös poliisitutkinnan huomioitavien asioiden luettelossa.

Muuriaisniemi (2017, 72-73) käsitteli tutkimuksessaan 2015 tehtyjä poliisitutkintoja kadonneista henkilöistä. Kadonneista löytyi 94 %, joista yli kolmannes vuorokauden aikana. Viikon aikana löytyneitä oli 81 % ja kuukauden aikana 96 %. Keskiarvo löytymiselle oli 24 päivää ja mediaani 4 päivää. Tutkimusaineiston otos käsitti 239 S-ilmoitusta. Aineistossa voimakkaasti yliedustettuna ovat 15–24 vuotiaat, heitä oli lähes kolminkertainen määrä verrattain väestön ikäjakaumaan. Aliedustettuina ovat alle 15 vuotiaat ja yli 55 vuotiaat.

Katoamisilmoitus tehtiin 74 %:ssa tapauksista sukulaisen toimesta, 11 %:ssa kadonneeksi ilmoitti laitos kuten koulukoti, lastensuojeluviranomainen, hoivakoti, palvelukoti tms. ja 4 %:ssa ilmoittaja oli tuttava, kuten naapuri, ex-puoliso tai ystävä. Ilmoittajista 6 % kategorisoitui luokkaan muu, jolloin ilmoittaja oli esimerkiksi ohikulkija, veneilijä, huoltomies tai harrastustoiminnan ohjaaja. (Muuriaisniemi 2017, 74).

Aineiston kadonneista löytyi 95 %. Löytyneistä löytyi hengissä 93 %:a ja kuolleen 7 %:a. Koko aineistoon suhteutettuna hengissä löytyneitä oli 87 %, kuolleen löytyneitä 7 % ja kadoksiin jääneitä 3 %:a. Kuolleista 71 % löydettiin ulkoa, vesistöistä, maastosta tai metsästä. Kuolleista 71 % löydettiin hukkuneina. Kaksi hukkumistapauksista todettiin itsemurhaksi, toisen ollessa laivaitsemurha. Itsemurhan tehneitä oli kuolleen löydetyistä 29 % ja koko aineistosta itsemurhan tehneitä oli 2 %. (Muuriaisniemi 2017, 76).

Patja-aineiston 240 tapauksesta 41 %:ssa ei tehty etsintätoimia, ilmoituksen kirjaamisen ja etsintäkuulutuksen lisäksi. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö toimenpiteitä olisi välttämättä tehty, mutta niitä ei ole ainakaan kirjattu patjan ilmoitukseen taikka tutkintamuistioon. Tapauksista, joissa etsintätoimia ei tehty (n 99), kadonnut löytyi viidesosassa kuitenkin poliisin toimesta. Poliisi joko tapasi kadonneen tai poliisi sai kadonneeseen yhteyden. Näistä tapauksista, joissa näkyvää etsintää ei ole tehty, on vain yksi tapaus jäänyt avoimeksi. Kun 38 %:ssa ei tehty toimenpiteitä, pois lukien suora yhteydenotto kadonneeseen, tehtiin loppuissa 62 % tapauksia yhteensä 279 erilaista toimenpidettä kadonneen löytämiseksi. (Muuriaisniemi 2017, 94-95).

Toimenpiteet eriteltiin kahdeksaan erilaiseen toimenpiteeseen, joita olivat vapaaehtoisten käyttö, puhelimen paikannus, kotiosoitteessa tai muussa asunnossa käynti, helikopterin käyttö, pankki- tai muu varallisuustiedustelu, tiedotus, tiedustelut tai puhuttamiset, maasto- tai lähietsintä. Huomioitavaa on, että tiedustelu laskettiin aina yhtenä toimenpiteenä, vaikka tosiasiaassa tiedusteluja saatettiin tehdä kymmeniinkin tahoihin. (Muuriaisniemi 2017, 95).

Tiedustelut ja puhuttamiset olivat yleisin tehty toimenpide (24 %:ssa tapauksia). Yleisin tiedustelutaho oli sairaala- ja terveydenhuoltopalvelut. Tiedusteluja tehtiin myös runsaasti henkilön elinpiiriin: ystäville, tuttaville, lähiomaisille, seurustelukumppaneille ja jonkin verran naapureille, työpaikoille ja kouluihin. (Muuriaisniemi 2017, 95).

Kotiosoitteen tarkistus ja kadonneen kotiosoitteessa käynti oli tiedustelujen jälkeen yleisin toimenpide (12 %:ssa tapauksia). Kotiosoitteessa käynti tuotti tulosta yli kolmasosassa kotikäynneissä, kadonneeksi oletetun henkilön löydyttyä kotoa. (Muuriaisniemi 2017, 95).

Maasto- tai lähietsintää suoritettiin 8 %:ssa tapauksia. Etsintää suoritettiin lähes aina useamman partion voimin ja paikalla käytettiin myös usein koirapartiota. Vapaaehtoisia käytettiin 8 %:ssa, joista lähes jokaisena vapaaehtoistahona toimi Vapepa. Vapepa käytti koiria kolmasosassa etsinnöistä, joilla oli mukana. Helikopteria käytettiin kuudessa prosentissa kadonneiden tapauksia. Puhelinpaikannusta käytettiin 10 %:ssa tapauksissa. Pankkitiedusteluja tehtiin kahdeksassa prosentissa tapauksista. (Muuriaisniemi 2017, 95-96).

Käytettyjen toimenpiteiden määrässä esiintyy jonkin verran eroavaisuuksia henkilöryhmittäin. Esimerkiksi 13–17 vuotiaiden nuorten kohdalla 97 %:ssa tapauksia ei tehty lainkaan toimenpiteitä tai toimenpiteitä tehtiin yksi, kun taas täysi ikäisillä 0-1 toimenpidettä tehtiin vain 63 %:ssa tapauksia. Samoin ulkomaalaisten löytämiseksi käytettiin vähemmän toimenpiteitä kuin verrattuna esimerkiksi suomalaisten löytämiseksi. (Muuriaisniemi 2017, 96).

Patja-ilmoituksissa ei juurikaan perusteltu toimenpiteiden tarvetta tai toimenpiteiden tekemättä jättämistä ja vain harvassa ilmoituksessa oli kirjattu arviota henkilön hengen tai terveyden mahdollisesta vaarasta. Tuntomerkit oli kirjattu patjaan 41 %:ssa tapauksista, niitä ei oltu kirjattu 57 %:ssa ja 2 %:ssa oli kuvattu vain esimerkiksi vaatteita, muttei muuta ulkonäköä kuvaavaa. Tuntomerkkien kuvaus oli hyvin vaihtelevaa. (Muuriaisniemi 2017, 96, 101).

Oikeusturvanäkökulma voidaan nähdä aiheelliseksi niin toimenpiteistä ja niiden laajuudesta sekä kiireellisyydestä päättävän virkamiehen osalta, kuin kadonneen henkilön ja hänen läheisten, yhteiskunnan ollen vastuullinen suojaamaan henkilön oikeushyviä. Erot kirjaamistavassa myös kasvattavat tilastoeroavaisuuksia, lisäävät riskiä tapausten erilaiseen käsittelyyn sekä vaikeuttavat yhteisen näkymän luomista poliisissa. (Muuriaisniemi 2017, 108).

5.3 Ohje poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta

Poliisihallitus on antanut ohjeen poliisin ja Vapaaehtoisjärjestöjen (Vapepa) yhteistoiminnasta. Neuvotteluissa on ollut mukana Suomen Punainen Risti, Suomen Meripelastusseura ry ja Suomen Lentopelastusseura ry. Vapaaehtoisjärjestöjen käyttäminen poliisin apuna perustuu poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteenliittymän väliseen sopimukseen, jossa Vapepa tarjoaa poliisille sopivan, koulutetun ja toimintakykyisen resurssin. (POL-2018-49982, 1)

Käytännön toiminnasta vastaavat Vapepan keskustoimikunta, maakunta- ja paikallistoimikunnat, Suomen Meripelastusseuran paikalliset tai alueelliset meri- ja järvipelastusyhdistykset sekä Suomen Lentopelastusseuran jäsenyhdistykset. SPR:n piirien valmiuspäälliköt koordinoivat Vapepan toimintaa maakunta- ja paikallistoimikunnissa. Valtakunnallinen Vapepa -koordinaatio on SPR:n keskustoimistossa Vapepa -koordinaattorilla. (POL-2018-49982, 1)

Ohjeen tavoitteena ja tarkoituksena on yhdenmukaistaa ja selkeyttää poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen välistä yhteistoimintaa. Ohje sisältää selventäviä toimintaohjeita yhteistyön osapuolille, niin poliisille kuin vapaaehtoisjärjestöille ja niiden jäsenille. Tätä ohjetta voidaan soveltuvin osin noudattaa myös Vapepa -järjestöön kuulumattomien vapaaehtoisjärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistoiminnassa. Edellä mainittuihin organisaatioihin kuuluvat järjestöt ja niiden kouluttamat jäsenet ovat sitoutuneet avustamaan viranomaisia pelastuspalvelu- ja vastaavissa tehtävissä ilman hyödyntävoittelua. (POL-2018-49982, 1).

Vapaaehtoisjärjestöjen käyttö, yleinen avustamisvelvollisuus poliisin apuna ja päätöksen tekijän asema poliisissa perustuu poliisilakiin, jota on käsitelty jo aiemmin.

5.3.1 Vapaaehtoisjärjestöille soveltuvat tehtävät

Vapaaehtoisjärjestöjä voidaan käyttää poliisilaissa tarkoitetuissa etsintä- ja pelastustehtävissä, poliisin suorittamaa esitutkintaa ja poliisitutkintaa tukevilla tehtävillä, poliisin henkilöstön huoltotehtävissä, poliisin henkilöstön ja materiaalin kuljettamiseen vapaaehtoisjärjestön vesi- ja ilmakuljetuskalustoa käyttäen sekä poliisin toimialaan kuuluvien tehtävien yhteydessä syntyvissä avustamistehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi evakuoituista huolehtiminen tai vapaaehtoisjärjestön käyttäminen poliisin eristämisen alueen vartioinnissa. Viimeksi mainitussa on otettava huomioon tehtävä kokonaisuudessaan ja eristettävän alueen laajuus. Vapaaehtoisjärjestöön kuuluva henkilö ei saa tehtävää suorittaessaan joutua ennakoitavissa olevalle vaaralle alttiiksi. (POL-2018-49982, 2).

Jos etsintätehtävillä käytetään pelastuskoiria, tulee niillä olla suoritettuina erikseen ohjeistettu pelastuskoirakon käyttöönottotarkastus (POL-2018-49982, 2). Pelastuskoirakon käyttöönottotarkastus on poliisin, Suomen Palveluskoiraliiton ja Suomen Pelastuskoiraliiton yhdessä tekemä ohje pelastuskoirakon osaamisvaatimuksista ja tarkastuksesta, joka tulee suorittaa, ennen kuin on mahdollista osallistua Vapepan

hälytyksiin pelastuskoiranohjaajana. Valitettavasti pelastuskoirien osaamisvaatimuksista tietämättömälle poliisille jää edelleen mahdollisuus käyttää ketä tahansa etsijää koiran kanssa poliisilain 9 luvun 3 §:n (avustamisvelvollisuus) nojalla.

5.3.2 Henkilöetsintä

Hätäetsinnällä tarkoitetaan etsintää, jolloin etsittävän odotetaan olevan elossa ja avun tarpeessa välittömästi katoamisen jälkeen. Hätäetsinnässä on kyse ihmishengen pelastamisesta. Tehtävä on asetettava korkealle ja siinä on käytettävä kaikkia tarkoituksenmukaisia keinoja etsittävän löytämiseksi mahdollisimman pian. Esihälytyksellä nopeutetaan vapaaehtoisjärjestön johdon toimintaa. Varsinainen etsintä aloitetaan välittömästi, mikäli etsittävää ei alkutoimenpiteiden jälkeen ole löydetty. (POL-2018-49982, 2). Tarkoituksenmukaisia keinoja etsittävän löytämiseksi käsitellään poliisilaitosten ohjeissa seuraavassa luvussa.

Lähietsintä tässä yhteydessä on rajattu ilmeisen suppeaksi tarkoittamaan vain kadonneen asuntoa ja aivan sen välitöntä läheisyyttä. Lähietsinnän käsitettä ei ole määritelty tarkasti. Se voi ulottua tilanteesta ja olosuhteista riippuen 100-300 metriin säteeseen tiedossa olevasta tai oletetusta viimeisestä havaintopaikasta. Sitä ei voi pitää pääsääntöisesti nopeasti suoritettavana alkutoimenpiteenä ja se tulisi ehdottomasti sisällyttää koskemaan kaikkia katoamistapauksia ilman, että etsittävän odotetaan olevan elossa. Viipymättä tehtynä poissulkevana toimenpiteenä se auttaa poliisitutkintaa, vaikka viimeinen havainto ilmoitusta kadonneesta olisi pitkänkin ajan takana.

Hätäetsintää jatketaan yhtäjaksoisesti niin kauan, kuin etsittävän voidaan olosuhteet huomioon ottaen odottaa olevan vielä elossa ja avun tarpeessa. Hätäetsintää ei tule lopettaa edes yön ajaksi ilman muuta erityistä syytä. Yöllä ja vaativissa olosuhteissa vapaaehtoisjärjestön tulee käyttää etsintään vain kokeneita ja vaativiin olosuhteisiin sopivia etsijöitä. (POL-2018-49982, 2). Pimeässä vaativassa maastossa liikkuminen saattaa olla kokeneellekin etsijälle vaarallista. Vaikka etsintää ei yöksi lopeta niin toimintatavaksi voidaan valita esimerkiksi helpompien maastoalueiden etsintä, tieurien ja polkujen partiointi ja valvonta, äänimerkkien antamien ja valaisimien käyttö merkiksi etsittäville.

Tutkinnallinen etsintä tukee poliisin muuta tutkintaa tai esitutkintaa kadonneen henkilön tai tämän omaisuuden löytämiseksi. Etsintä saatetaan suorittaa pitkälläkin viiveellä. (POL-2018-49982, 2).

Aseistautuneen itsemurhasta kertoneen kadonneen etsintään ei tule käyttää vapaaehtoisia, ei ainakaan perinteisillä maasto- tai alue-etsintämenetelmillä. Vapepan pelastuskoirien käyttäminen vainajan etsintään on myös kyseenalaista. Pelastuskoirien koulutusjärjestelmään ei kuulu kuolleen ihmisen etsintä, eikä siihen ole olemassa koe- tai tarkastusjärjestelmää. Näitä etsintöjä tehdään kuitenkin tutkinnanjohtajien pyynnöstä ja usein heillä on väärä käsitys pelastuskoirien osaamisesta. Usein perusteluna käytetään sitä, että etsintään osallistuu kokeneita koirakoita, joilla on kokemusta vainajista. Ruumiskoiratoimintaa on Suomessa vain poliisilla ja vainajien etsintään tulisi käyttää

tehtävään koulutettuja koiria ja ohjaajia. Yksittäisen vainajan löytänyt pelastuskoira ei ole ruumiskoira eikä sen ohjaaja ja koira vastaa tämän sopimuksen mukaista koulutettua resurssia. Neljännen sektorin toimijoissa on mukana myös itseoppineita ruumiskoiranohjaajia, jotka tarjoavat apuaan kadonneen omaisille, jos viranomaistoimet eivät ole johtaneet kadonneen löytämiseen. Heidän rahoituslähteensä ovat yleensä kansalaisten lahjoitusten tai jonkin muun tahon varassa.

5.3.3 Toimivalta

Poliisi vastaa etsinnän johtamisesta ja vapaaehtoisjärjestö osallistuu oman organisaationsa johtosuhteiden mukaisesti ja huolehtii siitä, että toimintaan osallistuvat henkilöt suoriutuvat tehtävästä ja että käytössä oleva välineet ovat kunnossa. Vapaaehtoisjärjestöön kuuluva voi poliisimiehen pyynnöstä avustaa poliisia tehtävässä, joka sisältää julkisen vallan käyttöä. Tehtävä on annettava tarkoin rajattuna henkilökohtaisena tehtävänä. Poliisilain 2 luvun 17 §:n perusteella on poliisia avustavalla henkilöllä oikeus poliisin ohjauksessa välttämättömien voimakeinojen käyttöön erittäin tärkeän ja kiireellisen virkatehtävän suorittamiseksi. (POL-2018-49982, 3).

5.3.4 Hälyttäminen

Tehokkaan ja nopean etsinnän käynnistämiseksi poliisi antaa ennakoilmoituksen tai hälytyksen etsintään varautumisesta vapaaehtoisjärjestöille hätäkeskuksen, meripelastuksen johtokeskuksen, lentopelastuksen valmiuspäivystäjän, Vapepan maakunnallisen hälytyspäivystäjän tai Suomen Lentopelastusseuran valmiuspäivystäjän kautta. Poliisi arvioi yhteistyössä vapaaehtoisjärjestön johdon kanssa etsinnän kiireellisyyttä, toiminta-aluetta ja sen laajuutta, tarkoituksenmukaisista etsintätapaa sekä muita käytettävissä olevia voimavaroja ja keinoja. Vesialueilla olennaisia tietoja ovat, minkälaiseen tehtävään venettä tarvitaan, montako venettä tarvitaan ja millä vesialueella tehtävä on. (POL-2018-49982, 3-4).

Maalla tapahtuvilla etsinnöillä ja avustustehtävillä ja käytettäessä sukeltajia, ennakoilmoitus ja hälytys tehdään Vapepan maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle. Poliisin johtamalla merellä tapahtuvista tehtävistä ennakoilmoitus ja hälytys tehdään meripelastuksen johtokeskukselle tai Vapepan maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle. Sisävesillä ennakoilmoitus ja hälytys tehdään hätäkeskukselle tai Vapepan maakunnalliselle hälytyspäivystäjälle. Sisävesien järvipelastusseurojen veneyksiköt ovat pelastustoimen sopimusyksiköitä ja tiedot niistä ovat hätäkeskuksilla. Vapaaehtoisten ilma-aluksen käytöstä maa-alueilla, rannikkoalueilla ja sisävesillä tehdään Suomen Lentopelastusseuran valmiuspäivystäjälle. Sisäministeriön ohjeen mukaan etsinnässä käytetään ensisijaisesti valtion ilma-aluksia. Suomen Lentopelastusseuran ilma-alus rinnastetaan valtion ilma-alukseen sen toimiessa poliisiviranomaisen antamassa tehtävässä. (POL-2018-49982, 4).

5.3.5 Vapaaehtoisen oikeussuoja

Poliisia avustavalle henkilölle on mahdollista osoittaa tehtäväksi joitain yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä. Jos vapaaehtoisia käytetään tehtävään, jossa saattaa joutua käyttämään julkista valtaa, kuten esim. poliisin eristämisen alueen valvonnassa, on poliisin selostettava tehtävä ja sen tarkoitus. Samoin on selvitettävä, miten tehtävä suoritetaan ja kuinka sivullisten pääsy alueelle estetään. Tehtävä on henkilökohtainen ja vapaaehtoisen on ilmoitettava suorittavansa tehtävää poliisin pyynnöstä. Poliisin on merkittävä alue suljetuksi. Suorittaessaan tehtävää, vapaaehtoinen saa rikoslain 16 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen suojan (virkamiehen väkivaltainen vastustaminen). (POL-2018-49982, 4-5).

5.3.6 Korvaukset ja palkkiot

Poliisin pyynnöstä apuna käytetylle vapaaehtoiselle yhdistykselle tai muulle yhteisölle valtio maksaa palkkion ja korvaa aiheutuneet kustannukset kuten yksityishenkilölle. Vapaaehtoisjärjestöön kuuluvat ovat sopineen järjestönsä kanssa siitä, että he luopuvat henkilökohtaisesta korvauksesta järjestönsä hyväksi ja korvauksen perii Vapepan organisaatio. Kertyneitä varoja käytetään koulutukseen, harjoituksiin sekä harjoitustoimintaan liittyvän huollon järjestelyihin ja varusteiden hankkimiseen. Korvausta tai palkkiota ei suoriteta järjestön johtoryhmän hälyttämisestä, valmiushälyttämisestä eikä ennalta sovitusta harjoitushälyttämisestä. (POL-2018-49982, 6).

Vapepan suorittamasta etsintä- tai muusta avustustehtävästä maksettavien palkkioiden ja korvausten suuruus on määritelty Poliisihallituksen ja vapaaehtoisjärjestöjen välisessä sopimuksessa (POL-2015-14615). Suomen Lentopelastusseuran koordinoiman ilma-aluksen käyttö korvataan sisäministeriön erillismäärärahasta. Tehtävään osallistuneet yksiköt laskuttavat korvaukset Lentopelastusseuran kautta, joka välittää ne ANS Finland Oy:n kautta sisäministeriölle. (POL-2018-49982, 6).

Avustustyön välittömät kustannukset vapaaehtoisille korvataan valtion varoista. Näitä kustannuksia ovat tehtävän aikana syntyneet aineelliset vahingot ja oman auton käytöstä matkaan kotoa kokoontumispaikalle, jos oman auton käytöstä on sovittu etsintää johtavan poliisin kanssa. Samalla periaatteella korvataan etsintään käytetyn moottorikulkuneuvon välittömät kulut. Aineelliset vahingot korvataan siten kuin valtion virantoimituksessa tai työtehtävässä tapahtuneista vahingoista on säädetty. Myös pitkittyneen etsinnän yhteisesti organisoidun huollon välttämättömät materiaalikustannukset korvataan. Vapaaehtoisjärjestö kokoaa ja varmentaa toimintaan osallistuneiden laskut yhteen ja toimittaa ne poliisilaitokselle. (POL-2018-49982, 6).

Jos päällystöön kuuluva poliisi on määrännyt henkilön tehtävään tämän työaikana eikä työnantaja maksa siltä ajalta palkka, voidaan työhön käytetyn ajan mukaista korvausta maksaa siltä ajalta, kunnes hänen työaikansa olisi päättynyt. Laskelman varmentaa vapaaehtoisorganisaatio ja laskun asiata tarkastaa henkilön tehtävään määrännyt poliisimies. (POL-2018-49982, 7).

Valtiokonttori suorittaa korvausta valtion varoista vapaaehtoisjärjestön henkilölle poliisin avustustehtävässä sattuneesta tapaturmasta samojen perusteiden mukaan kuin työtaturman korvaamisesta on säädetty. Menettely edellyttää, että vahingosta ilmoitetaan välittömästi tehtävän päätyttyä sille poliisilaitokselle, jonka toimeksiannosta tapaturman aiheuttanutta tehtävää on suoritettu. (POL-2018-49982, 7).

Vapaaehtoisen etsintä-, pelastus- tai avustustyöhön käytetyn esineen, kulkuvälineen tai muun omaisuuden vaurioituminen korvataan valtion varoista siten kuin valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetussa laissa on säädetty. Korvauksen edellytyksenä on, että vahingosta on ilmoitettu välittömästi tehtävän päätyttyä sille poliisilaitokselle, jonka toimeksiannosta tehtävä on suoritettu. (POL-2018-49982, 7).

5.3.7 Yhteistoiminta

Poliisilaitoksissa tulee olla nimetty vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta vastaava poliisi, jolle vapaaehtoisjärjestöt ilmoittavat vuosittain alueella toimivan vapaaehtoisjärjestön hälytysvalmiuden ja hälytystiedot. Myös käytettävissä olevien henkilöiden lukumäärä ja käytettävästä kalustosta on ilmoitettava. Nämä tiedot on sisällytettävä poliisiyksikön suunnitelmaan kadonneen henkilön etsinnästä ja ne jaetaan hätäkeskuksille ja poliisin johto- ja tilannekeskuksiin. (POL-2018-49982, 6).

Vuosittain järjestettävän koulutussuunnittelun yhteydessä poliisi ja järjestöt arvioivat yhteistoiminnasta annettua ohjetta ja voivat esittää muutos- ja kehittämisehdotuksia Poliisilaitos huolehtii tarpeellisista yhteisistä koulutustilaisuuksista yhdessä Vapepan kanssa ja nimeää edustajansa alueensa Vapepan maakuntatoimikuntiin. Poliisilaitos voi osallistua vapaaehtoisjärjestöjen järjestämään koulutukseen ja järjestää heille suunnattua koulutusta. Yhteisharjoituksen muiden viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa on myös mahdollista. Palautetilaisuuksissa arvioidaan harjoituksen kulkua ja kehittämistarpeita. Samoin tehtävien jälkeen on järjestettävä tarvittaessa palautetilaisuus, jossa käsitellään tehtävällä saadut kokemukset. Traumaattisten tilanteiden jälkihoidon järjestää jokainen organisaatio itse. (POL-2018-49982, 6,8).

Poliisia avustaneet vapaaehtoisjärjestön jäsenet ovat vaitiolovelvollisia. Tietoa ei saa ilmaista tehtävän päättymisen jälkeenkään. Tehtävällä kertynyt tapahtuma-aineisto luovutetaan tilannetta johtaneelle poliisille liitettäväksi poliisi- tai esitutkimusmateriaaliin. (POL-2018-49982, 8).

5.4 Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta

Sopimuksen alussa on selvitetty sopimuksen tehneiden järjestöjen ja poliisin perustehtävät. Vapaaehtoisille soveltuvat tehtävät on määritelty ohjeessa poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminta.

Sopimuksen mukaan Vapepalle maksetaan kokoontumiseen johtavasta hälytyksestä 400 € tehtävältä riippumatta etsintään tai avustustehtävään käytetystä ajasta tai etsijöiden määrästä. Lisäksi maksetaan hälytyksistä johtuen maalla käytettyjen moottorikulkuneuvojen välittömät kulut. Tehtävän antanut poliisilaitos maksaa hyväksytyyn laskelman mukaiset korvaukset omasta kehyksestään. (POHA POL-2015-14615, 2).

Suomen Meripelastusseuran sisävesillä tai merellä kadonneen etsinnästä tai muusta avustustehtävästä maksettavan palkkion suuruus määräytyy tehtävää suorittavan aluksen konetehon ja käytetyn ajan perusteella. Tämä korvaus pitää sisällään miehistön palkkiot. Korvauksista on tehty päätös sisäasianministeriössä (332/42/2010). Saman päätöksen mukaan jalan tai hiihtäen suoritettavassa etsintä- tai pelastustehtävässä Vapepan alueorganisaatiolle kokoontumiseen johtavasta hälytyksestä on 340 €tehtävä. Tehtävän antanut poliisilaitos maksaa hyväksytyyn laskelman mukaiset korvaukset omasta kehyksestään. (POHA POL-2015-14615, 2).

Suomen Lentopelastusseura ja sisäministeriö ovat tehneet oman sopimuksen etsintätehtävistä maksettavista korvauksista ja maksumenettelystä (POHA POL-2015-14615, 2). Sopimusta poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta on täydennetty poliisin ja Lentopelastusseuran välisellä sopimuksella 15.07.2019.

5.4.1 Sopimus poliisin ja Suomen Lentopelastusseuran yhteistoiminnasta 15.07.2019

Sopimuksella täydennetään voimassa olevaa sopimusta poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta (POL-2015-14615). Täydentävä sopimus mahdollistaa SLPS:n koordinoiman ilma-aluksen käyttämisen myös muihin kuin edellä mainitussa vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoimintasopimuksessa sovittuihin etsintätehtäviin. (Sopimus 2019,1).

Lentopelastusseuran toiminta perustuu valtakunnallisesti käytettävissä oleviin hälytysryhmiin. Hälytysryhmien jäseniksi valitaan vain seuran eri tehtäviin laadittujen koulutusohjelmien mukaisen koulutuksen läpäisseitä henkilöitä, joille on koulutuksen jälkeen myönnetty kyseiseen tehtävään kelpoisuus. Kelpoisuus on määräaikainen, ja se pidetään voimassa seuran kertauskoulutuksella. Lentopelastusseura ei koordinoi, kouluta tai hälytä niin sanotun neljännen sektorin toimijoita, eikä vastaa heidän käyttämisestään viranomaistehtäviin. (Sopimus 2019,1-2).

Sopimus kattaa Suomen Lentopelastusseuralle soveltuvat tehtävät, jotka poikkeavat lentoetsinnästä. Näitä tehtäviä ovat poliisitutkintaa ja poliisin suorittamaa esitutkintaa tukevat tehtävät, poliisiviranomaisen lentokuljetukset, erilaiset valvontalennot ja muut erikseen sovittavat tehtävät. Tehtävien osalta hälyttämisestä päättää poliisin yleisjohtaja. Hälytysnumerona käytetään Lentopelastusseuran valtakunnallista hälytysnumeroa. (Sopimus 2019,1-4).

Suomen Lentopelastusseura ry:n jäsenyhdistyksen suorittamasta avustustehtävästä maksettava korvaus määräytyy tehtävään käytetyn lentoajan perusteella. Korvaus

osoitetaan asianomaiselle SLPS:n jäsenyhdistykselle tai laitteen omistajalle tai haltijalle ilma-aluksen käytöstä aiheutuviin kuluihin. Korvaus perustuu sisäministeriön pelastusosaston ja Suomen Lentopelastusseuran väliseen sopimukseen, ja maksetaan sisäministeriön erillismäärärahasta. Toimeksiannon antaneelle poliisilaitokselle ei aiheudu korvausvelvoitetta. (Sopimus 2019, 2-3).

5.5 Vapaaehtoisjärjestöjen käytöstä aiheutuvat kulut

Poliisiammattikorkeakoulu selvitti poliisin ja Vapepan yhteistoimintasopimuksen mukaisia kustannuksia ja Vapepan käyttökertoja 2010-2015 koko Suomessa ja eri poliisiyksiköiden välillä. Poliisihallinnon näkökulmasta vapaaehtoisjärjestöjen keskeinen tehtävä on kadonneen henkilön etsintä ja selvityksessä on tarkasteltu tätä yhteistyön muotoa. Vapaaehtoistoiminta on viranomaisille merkittävä voimavara, jota ilman olisi mahdotonta toimia. (Rikander 2016, 3,7).

Ridanderin suorittamassa tutkimuksessa poliisilaitoksia pyydettiin ilmoittamaan tutkimuskysymyksiä varten tarkat tiedot siitä, kuinka paljon poliisilaitos on käyttänyt vapaaehtoisjärjestöjä vuodesta 2010 alkaen, kuinka paljon poliisilaitokset ovat maksaneet ohjeen ja sopimuksen mukaisia korvauksia ja ilmoittamaan muita aiheeseen liittyviä havaintoja. Saaduista vastauksista puolet oli sellaisia, että muodostuneesta aineistosta ei ollut mahdollista tehdä yksityiskohtaista vertailua. Yhdellä laitoksella ei ollut minkäänlaista kirjanpitoa maksetuista korvauksista. Aineistoa on hankittu myös Vapepan valmiustietokannasta, jossa myös oli puutteita. (Rikander 2016, 9-10).

Tutkimuksessa todettiin, että poliisin tekemissä tehtävien suoritteiden eli toimenpiteiden kirjaamisessa on puutteita, jotka johtuvat tietämättömyydestä ja välinpitämättömyydestä. Suoritteita ei kirjata järjestelmään sillä tarkkuudella mitä määräykset edellyttävät. Suoritetta 853, saatu apua/tukea käytetty Vapepaa, ei ole muistettu kirjata hätäkeskusjärjestelmään. Tutkimuksessa on puutteellisten tietojen vuoksi esitetty arvio vapaaehtoisjärjestöjen kustannuksista. Vapepan ylläpitämän valmiustietokannan mukaan erilaisia tehtäviä on ollut vuosittain koko Suomessa keskimäärin 225 vuodessa. Poliisilaitosten antamien tietojen mukaan erilaisia tehtäviä on ollut vuosittain keskimäärin 183 kpl ja vuosittaiset kokonaiskustannukset ovat olleet keskimäärin noin 100 000 € Vapepan antamien tietojen mukaan valtakunnallisesti etsintätehtäviin on osallistunut keskimäärin 28 henkilöä ja yhden etsijän kustannukset ovat olleet 21 euroa. Keskimäärin yhden etsijän ajallinen työpanos on ollut neljä tuntia. (Rikander 2016, 11-14).

Poliisilaitoksissa Vapepan toimintaa pidetään hyvin organisoituna ja nopeaa toimintavalmiusaikaa arvostetaan. Erityisenä lisäarvona pidetään Vapepan kautta saatavien pelastuskoirien mahdollisuutta. Toimintaan osallistuneita henkilöitä kuvataan motivoituneiksi. Henkilöiden etsinnässä Vapepa on ollut ratkaisevassa roolissa ja monessa tilanteessa poliisi ei olisi selvinnyt tehtävästään ilman vapaaehtoisia ammattilaisia, erityisesti tämä näkyy haja-asutusalueilla. Tulevaisuudessakin poliisin resurssien määrät sijoittuvat väestöltään tiheimmille alueille. Syrjäseudulla yksittäinen poliisipartio johtaa

tilannetta, mutta työvoima ja selviytymiskeinot tulevat aktiivisesta väestöstä. (Rikander 2016, 16-17).

Kehittämisen kohteena nähdään yhdenmukainen ja pysyvä raportointi tehtävistä, yksittäisten poliisipartioiden kirjauksia pidetään puutteellisena ja poliisin kenttätoiminnan kehittämisen kannalta koulutusta on lisättävä ja MSO-etsintäjärjestelmän hallintaa tulee lisätä. Vapepa-toiminta on poliisilaitosten kannalta kustannustehokasta, luotettavaa ja arvostettua. (Rikander 2016, 16).

6 POLIISILAITOSKOHTAISET OHJEET KADONNEEN HENKILÖN ETSINNÄSTÄ

6.1 Säädös- ja normiperusta

6.2 Alkutoimenpiteet ja tiedustelut

6.3 Tilannekuva

6.4 Etsintä

6.4.1 Etsinnän johtaminen ja kokoontumispaikka

6.4.2 Hätäetsintä

6.4.3 Lähietsintä ja etsintäalueet

6.4.4 Tutkinnallinen etsintä

6.5 Virka-avut ja hälytykset

6.6 Ilma-alukset

6.7 Hukkuneen etsintä

6.8 Viestiliikenne

6.9 Dokumentointi

6.10 Matkapuhelimen hätäpaikannus

6.11 Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi

6.12 Tiedottaminen

6.13 Poliisitutkinta

6.14 Huolto ja jälkitoimet

6.15 Koulutus

6.16 Ajattelumallit

7 KADONNUT HENKILÖ POLIISIN TEHTÄVÄNÄ

7.1 Poliisin operatiivinen kenttätoiminta

7.1.1 Johtamisjärjestelmä

Poliisihallituksen on antanut määräyksen poliisin operatiivisen kenttätoiminnan johtamis- ja koulutusjärjestelmästä. Sen mukaan poliisin operatiivisella kenttätoiminnalla tarkoitetaan valvonnan ja hälytystoiminnan sekä siihen liittyvän rikostorjunnan, liikennevalvonnan, poliisin yhteistoiminnan, näitä tukevien toimintojen sekä muiden poliisin kenttätoimintaan välittömästi vaikuttavien toimenpiteiden suunnittelua, suorittamista ja johtamista. Poliisimiehen ja muun poliisin henkilöstöön kuuluvan on noudatettava niitä käskyjä, määräyksiä ja ohjeita, joita hänen esimiehensä toimivaltansa rajoissa antaa. (POHA POL-2014-1967, 1).

Yleisjohtaja johtaa toimialueensa operatiivista kenttätoimintaa johto- tai tilannekeskuksesta käsin. Yleisjohtotehtävät ovat hänelle ensisijaisia. Vaativissa tilanteissa ja muissa yleisjohtajan aktiivista johtamista edellyttävissä tilanneorganisaatioissa yleisjohtajan tai hänen määräämänsä muun päällystään kuuluvan on otettava tilanneorganisaation johtovastuu (Johto 1). (POHA POL-2014-1967, 1-3).

Kenttäjohtaja johtaa toimialueensa operatiivista kenttätoimintaa yleisjohtajan alaisuudessa. Kenttäjohtaja on, päällystää lukuun ottamatta, toimialueella työvuorossa olevien operatiivisessa kenttätoiminnassa työskentelevien esimies. Koko operatiivisen

kenttätoiminnan koordinoimiseksi kenttäjohtaja on myös liikennesektorin sekä kentällä toimivien tutkinnan ja poliisin muiden yksikköjen partioiden esimies. Kenttäjohtajan tulee osaltaan huolehtia siitä, että yleisjohtajan ratkaistavaksi kuuluvat asiat saatetaan reaaliaikaisesti yleisjohtajan tietoon. (POHA POL-2014-1967, 2).

Johto- ja tilannekeskukset muodostavat valtakunnallisen, poliisitoimintaa tukevan viesti- ja operatiivisen toiminnan tukiverkoston. Ne ovat auki ympäri vuorokauden ja varmistavat yleis- ja kenttäjohtajien edellytykset keskittyä johtamiseen, sekä toimivat yleisjohtajan esikuntana. Johto- ja tilannekeskukset toimivat yhteistoiminnassa hätäkeskusten kanssa, mutta eivät tee tehtäviä, jotka on säädetty hätäkeskuksen tehtäväksi. (POHA POL-2014-1967, 2).

Tilanneorganisaatiolla tarkoitetaan vähintään kahden partion muodostamaa tilapäistä organisaatiota, mitä kasvatetaan tarpeen mukaan. Mikäli poliisijohtoisella tehtävällä on yhden poliisipartion lisäksi muita viranomaisia tai toimijoita, muodostavat ne myös tilanneorganisaation. Tilannejohtajana toimii yleis- tai kenttäjohtajan määräämä poliisimies. Jollei tilannejohtajaa ole tehtävällä erikseen määrätty, ensimmäisenä tehtävästä vastuun ottaneen partion partionjohtajan on otettava johtovastuu, kunnes toisin määrätään. Tilannejohtajan kutsu on Tilanne 1. Tilannejohtaja on johtamaansa tehtävää suorittavan henkilöstön esimies. (POHA POL-2014-1967, 3).

Johtamisen kenttäkouluttajajärjestelmä on Poliisiammattikorkeakoulun ylläpitämä koulutusjärjestelmä, jonka tarkoituksena on kenttätoiminnan johtamisen kehittäminen, yhdenmukaistaminen ja ammattimaistaminen. Johtamisen kenttäkouluttajajärjestelmän tutkintoja ovat yleis- ja kenttäjohtajatutkinto sekä johtamisen kenttäkouluttajatutkinto. Poliisihallitus vastaa järjestelmän kokonaisuohjauksesta. Poliisilaitokset vastaavat järjestelmän ylläpidosta alueellaan. Poliisilaitokset valitsevat yleis- ja kenttäjohtajiksi sekä johtamisen kenttäkouluttajiksi koulutettavat poliisimiehet. (POHA POL-2014-1967, 3).

7.1.2 Strateginen johtaminen

7.1.3 Poliisitaktiikasta

7.1.4 Tilannekuva

7.1.5 Tilanneorganisaatio

7.1.6 Huolto

7.1.7 Tutkinnan turvaaminen

7.1.8 Viestintä

7.1.9 Virka-apu

7.2 Hätäkeskuslaitos ja salityöskentelyohje

Hätäkeskustoimintalain (692/2010) tarkoitus on sen 1 §:n mukaan edistää väestön turvallisuutta, järjestää hätäkeskuspalvelujen tuottaminen ja parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua. Lakia sovelletaan pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen hätäkeskuspalveluihin ja Hätäkeskuslaitokseen, jota ohjaa sisäministeriö. 4 §:n mukaan Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on hätäkeskuspalvelujen tuottaminen, viranomaisten toiminnan tukeminen, viestikeskustehtävät, väestön varoittamistoimenpiteiden käynnistäminen sekä muut viranomaisten toiminnan tukemiseen liittyvät tehtävät. Hätäkeskuspalveluilla tarkoitetaan välittömiä toimenpiteitä edellyttävien ilmoitusten vastaanottamista ja arviointia sekä ilmoituksen tai tehtävän välittämistä viranomaisen antamien ohjeiden mukaisesti asianomaiselle viranomaiselle tai viranomaisen tehtäviä sopimuksen perusteella hoitavalle.

Saman lain 11 §:n mukaan vastuu välitetystä ilmoituksesta tai tehtävästä siirtyy vastaanottavalle viranomaiselle, sen tehtäviä hoitavalle yksikölle tai muulle päivystyspisteelle, kun tämä on vastaanottanut ilmoituksen tai tehtävän. 12 §:n mukaan hätäkeskuspäivystäjän tehtävänä on mm. vastaanottaa hätäilmoituksia, arvioida hätäilmoituksen perusteella tehtävän kiireellisyys ja tilanteen edellyttämät voimavarat, välittää ilmoitus tai tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella sekä suorittaa siihen liittyvät muut välittömät toimenpiteet ja antaa välitettyyn ilmoitukseen tai tehtävään liittyen tukipalveluja. Hätäkeskuspäivystäjä voi keskeyttää ja lopettaa vastaanotettua ilmoitusta koskeva yhteydenotto, jos asian laatu osoittaa, että se ei kuulu hätäkeskuslaitoksen tehtäviin tai kysymyksessä ei ole hätäilmoitus.

Lain 14 §:n mukaan hätäkeskustoimintaan osallistuva viranomainen antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat hätäkeskuslaitokselle. Hätäkeskuslaitoksen valtakunnallinen yhteistyöryhmä käsittelee ohjeet ennen niiden käyttöönottoa. Poliisi on antanut ohjeen 18.9.2014 poliisin tehtävien käsittelystä kenttä- ja hälytystoiminnassa.

Hätäkeskustoimintalain 15 §:ssä on viittaus tietoyhteiskuntakaareen, jossa säädetään yleisestä hätänumerosta ja yhteyden saamisesta hätänumeroon, teleyrityksen tietojen luovuttamisesta, hätäilmoituksia vastaanottavien viranomaisten tiedonsaantioikeuksista, teleyrityksen velvollisuuksista avustaa viranomaisia ja välittää kohdennettuja viranomaistiedotteita sekä sijaintitietoihin liittyvistä asioista. Tietoyhteiskuntakaaren (917/2014) 321 §:ssä säädetään hätäilmoituksia vastaanottavien viranomaisten tiedonsaantioikeudesta. Lainkohdan mukaan teleyritys on velvollinen luovuttamaan hätäkeskukselle, meripelastuskeskukselle, meripelastuslohkokeskukselle ja poliisille käsiteltäväksi sen liittymän tunnisteiden sekä liittymän päätelaitteen sijaintitiedot, josta

hätäilmoitus on tehty, tiedot liittymän tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta. Hätäilmoituksen kohteena olevan henkilön käyttämän päätelaitteen ja liittymän sijainnin ilmaisevat yhteys- ja sijaintitiedot on luovutettava, jos henkilö on hätäilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen perustellun käsityksen mukaan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa.

Saman lain 16 §:n mukaan hätäkeskustietojärjestelmä on pelastus-, poliisi-, sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten ja hätäkeskuslaitoksen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisten tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä valtakunnallinen tietojärjestelmä. Järjestelmään tallennetaan ilmoituksiin ja tehtäviin liittyviä tietoja, kuten ilmoitustiedot ja tehtävän aikana suoritettavat toimenpiteet tehtävälökiin.

7.3 Ohje poliisin tehtävien käsittelystä kenttä- ja hälytystoiminnassa

7.4 Käsikirja poliisin hälytys- ja kenttätoiminnan tehtävien käsittelystä

7.5 Tehtävälajikohtaisia kiireellisyysarvioita ja ohjeita poliisin tehtävien käsittelystä sekä toimenpidekoodit

7.5.1 380 Kadonnut tai karannut henkilö: muu syy

7.5.2 381 Lapsi tai nuori

7.5.3 382 Vanhus, kehitysvammainen tai sairas

7.5.4 383 Otettu huostaan, muistamaton tms.

7.5.5 384 Koulukodista tms. luvatta poistunut henkilö

Huostassa tai sijaishuollossa olevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja olinpaikasta päättää kunnan tai kuntayhtymän lastensuojeluviranomainen. Tämän tahon on tehtävä lapsen katoamisesta tarvittaessa ilmoitus poliisille. Käytännössä kyse on poliisille esitetystä virka-apupyynnöstä. Virka-apupyynnössä yleensä pyydetään poliisia etsimään ja palauttamaan lapsi sijaishuoltopaikkaan. Poliisi ei käytännössä aktiivisesti etsi karkailevaa lasta, ellei jo tehdyn ilmoituksen perusteella ole syytä olettaa lapsen olevan vaarassa tai kadonnut. (Isoniemi 2019, 72).

Etsintäkuulutus- ja katoamisilmoitus ovat käytännössä yhtä kuin lastensuojeluviranomaisen poliisille esittämä virka-apupyyntö, jonka perusteella lapsesta laaditaan etsintäkuulutus. Tehdyn etsintäkuulutuksen nojalla poliisilla on oikeus ottaa lastensuojeluviranomaisen etsintäkuuluttama lapsi kiinni poliisilain 2 luvun 3 §:n mukaisesti. (Isoniemi 2019, 72).

Pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaan kynnys kotietsinnän suorittamiseen kiinni otettavan asuntoon on eri kuin kotietsinnän suorittamiseen muualle kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevaan asuntoon. Alaikäisyyden ja huostaanottopäätöksen vuoksi on yleistä, että luvottomasti sijaishuolto paikasta poissaolevat lapset viettävät aikaansa muualla kuin omassa tai vanhempiensa asunnossa. Tällaiseen muun henkilön hallinnassa olevaan paikkaan voidaan suorittaa etsintä vain, kun lapsen ”voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.” (Isoniemi 2019, 74). Apulaisoikeusasiamiehen kannanoton mukaan edellä mainitun lainkohdan edellyttämien ”erittäin painavin perusteiden” olemassaolon arviointi kuuluu poliisille. (POHA POL-2015-231, 4).

7.5.6 386 Maastoon tai taajamaan eksynyt

7.5.7 Toimenpidekoodit ja peruutussyyt

Hätäkeskuspäivystäjä käyttää tietojen tallentamiseen ja työkaluna tehtävän riskiarviointiin Erica-nimistä ohjelmaa. Uudella hätäkeskustietojärjestelmällä pyritään parantamaan kansalaisten turvallisuustasoa, hätäpuheluun vastaamista ja tehtäväkäsittelyä. Uusi hätäkeskustietojärjestelmä lisää myös hätäkeskustoiminnan luotettavuutta ja riskinsietokyky paranee. Valtakunnallinen järjestelmä mahdollistaa hätäkeskusten toiminnan joustavan tukemisen hätäilmoitusten ruuhkatilanteissa tai hätäkeskusta koskevassa häiriötilanteessa. (Tutka, 2016).

Hätäkeskuspäivystäjän näkökulmasta uusi Erica ei muuta merkittävästi päivystäjän ammattitaidon vaatimuksia. Uusi järjestelmä tuo kuitenkin uusia päivystäjän työtä helpottavia ominaisuuksia kohteen paikannukseen, hälytettävien yksiköiden valintaan ja hätäilmoituksen käsittelyyn tueksi tehdyllä riskinarviotyökalulla. (Tutka, 2016).

Tarkoituksena on, että hätäkeskuspäivystäjä pystyy jatkossa entistä paremmin keskittymään ilmoittajan haastatteluun ja kuunteluun saadakseen entistä tarkemman arvion tehtävän kiireellisyydestä ja tehtävän välittämisen tarpeesta. Riskinarviotyökalu sisältää tehtävän välittämisen ja hoitamisen kannalta oleellisten asioiden selvittämisen sekä tehtävän välittämiskriteerit ja ne on laadittu yhteistyössä poliisin edustajien kanssa. (Tutka, 2016).

Uusi hätäkeskustietojärjestelmä parantaa päivystäjien yhdenmukaista toimintaa ja ohjaa päivystäjiä entistä yhtenäisemmin noudattamaan poliisin antamia valtakunnallisia tehtäväkäsittelyohjeita. Partiolle välitettävien tehtävien kiireellisyyden valinta ja tehtävän

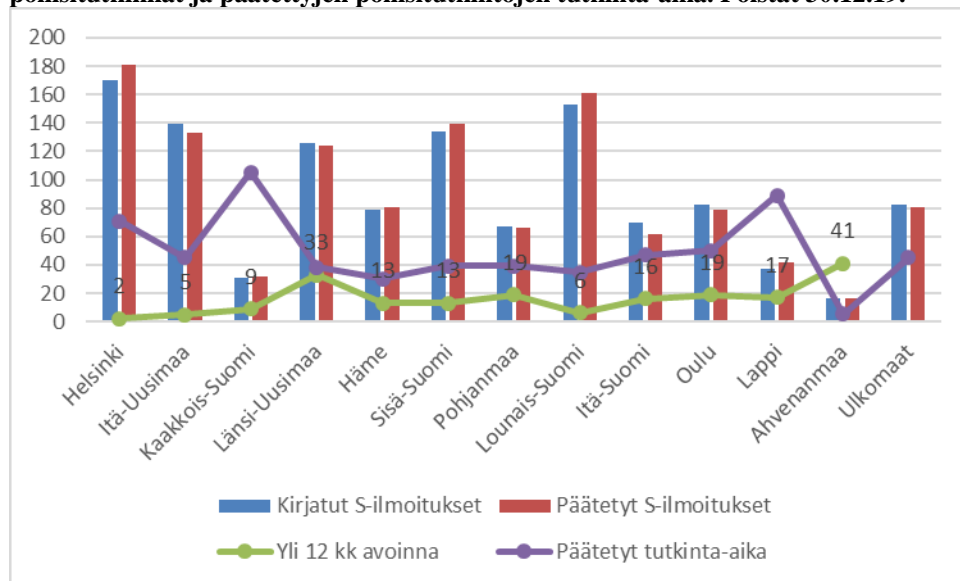
välittämisen yhteydessä välitettävät lisätiedot tulevat Erican myötä olemaan entistä tasalaatuisempia. (Tutka, 2016).

Valtakunnallisesti uusi hätäkeskustietojärjestelmä parantaa tiedon käytettävyyttä. Käyttöoikeuksilla tiedon näkyvyyttä voidaan tehokkaasti rajata, mutta toisaalta kaikki tieto löytyy tarvittaessa yhdestä valtakunnallisesta järjestelmästä. (Tutka, 2016).

7.6 Suoritetut poliisitutkinnat ja kadonneen henkilön hälytystehtävät numeroina

Poliisiasiaain tietojärjestelmä (Polstat) ylläpitää tilastojärjestelmää, johon kootaan tietoja erilaisista järjestelmistä. Nyt tarkastelun alla olevat tiedot ovat peräisin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ja hälytyskeskusten järjestelmistä, jotka ovat siirretty Polsiin. Järjestelmässä ei näy mitään tehtävää yksilöiviä tietoja. Tiedot täydentyvät määräajoin ja ovat haettavissa suodattamalla halutuilla kriteereillä ja jotka voidaan esittää valitsemassaan muodossa. Jokaisen taulukon otsikossa on maininta ajankohdasta, jolloin taulukossa olevat tiedot ovat haettu esille.

Taulukko 7-1. 2018 Kadonnut henkilö S-ilmoitukset, päätetyt poliisitutkinnat, yli 12 kk avoinna olleet poliisitutkinnat ja päätettyjen poliisitutkintojen tutkinta-aika. Polstat 30.12.19.

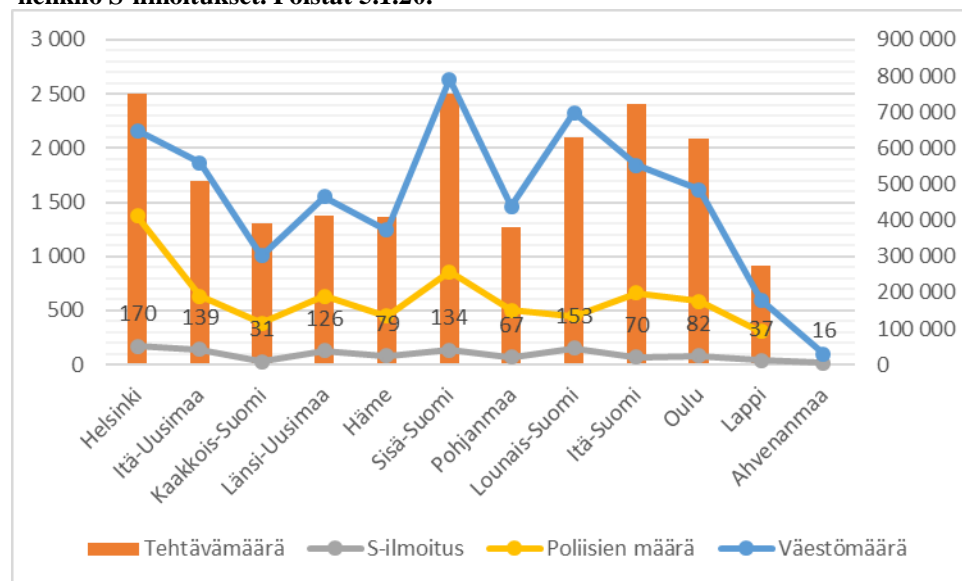

2018 kirjattiin Suomessa 1186 ilmoitusta kadonneista henkilöistä eli poliisitutkinta kadonneen löytämiseksi on aloitettu. Poliisin suorittamista kadonneen henkilön etsintä -hälytystehtävien toimenpiteenä on kirjattu 400 kertaa S-ilmoitus. Ilmoitusten kokonaismäärästä ei pysty hakemaan tietoa, kuinka monta ilmoitusta on kirjattu hätäetsinnän aikana, välittömästi sen jälkeen, onko hätäilmoituksen ilmoittaja tehnyt ilmoituksen tuloksettoman hätäetsinnän jälkeen tai onko katoamisen ja ilmoituksen välissä useampia päiviä. S-ilmoituksia kadonneista henkilöistä oli 2017 1139 kpl, 2016 1174 kpl, 2015 1282 kpl ja 2014 1383 kpl. Ilmoitusmäärät näyttävän olevan vuosittain lähes samoissa määrissä.

Päätettyjä kadonneen henkilön poliisitutkintoja oli 2018 yhteensä 1197. Aiempina vuosina päättyneitä poliisitutkintoja oli 2017 1122 kpl, 2016 1151kpl, 2015 1258 kpl ja 2014 1369 kpl. Useampana vuonna saatiin päätökseen useampia juttuja kuin niitä kirjattiin. Tämä johtuu siitä, että edellisinä vuosina kirjattuja ilmoituksia on saatu selvitettyä. Juttujen tutkinta-aika ei ole suoraan verrannollinen juttujen määrään. Yksittäiset hankalat tapaukset saattavat nostaa tutkinta-aikoja merkittävästi. Kaakkois-Suomessa ja Lapissa on aikaa käytetty runsaasti pieneen ilmoitusmäärään nähden. Yli 12 kuukautta avoinna olevat poliisitutkinnat eivät myöskään jakaudu tasaisesti eri poliisilaitosten kesken. Ulkomaille kirjatut ilmoitukset on saatu selvitettyä kohtuullisen hyvin.

Esitutkinnassa yhden tutkijan käsiteltyjen juttujen määrä on 85–87 juttua. 1.1.2014 voimaan tulleet esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolain muutokset ovat lisänneet työtehtäviä tutkinnassa, arviolta 10–30 prosenttia. Lopettamispäätöksiin on vaikuttanut tiivistynyt yhteistyö syyttäjän kanssa. Samalla painopistettä on jouduttu siirtämään asianomistajan ja yhteiskunnan kannalta vahingollisimpiin rikoksiin. On selvää, että tutkinnan painopisteen kohdistuessa vaativiin ja vahingollisiin rikosasioihin, myös keskimääräiset tutkinta-ajat pitenevät. (Kolehmainen 2016, 25).

Taulukko 7-2. 2018 Väestömäärä, poliisien määrä, kadonnut henkilö hälytystehtävät ja kadonnut henkilö S-ilmoitukset. Polstat 5.1.20.

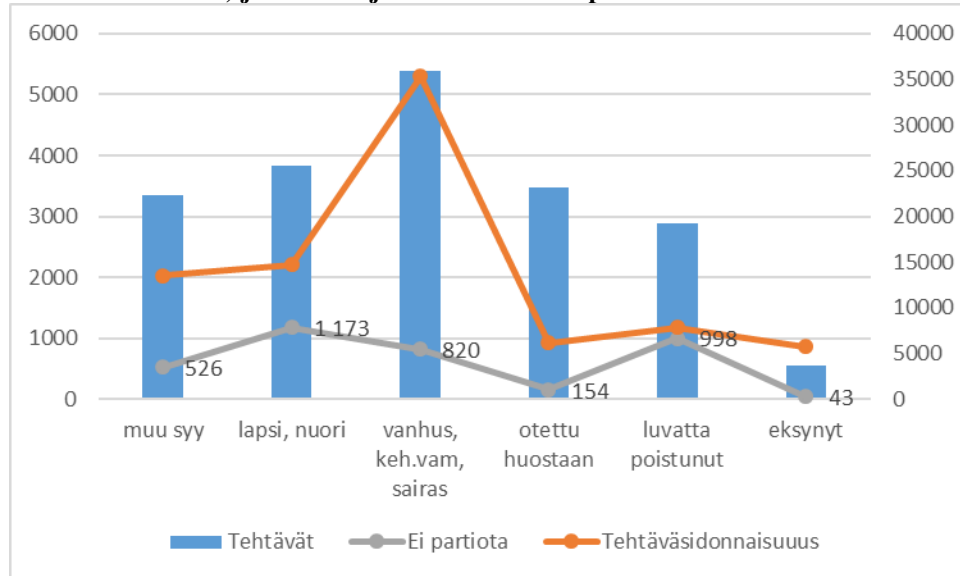

Taulukon vasemmalla oleva lukuarvo liittyy tehtävämääriin, poliisien määrään ja S-ilmoitusten määrään. Väestömäärän lukuarvo on oikealla. Kadonnut henkilö hälytystehtäviä oli 2018 yhteensä 19490 kpl. Tässä luvussa ei ole mukana vangin karkaamisia, joita oli 28 kpl. 2017 tehtäviä oli 19117 kpl, 2016 17850 kpl, 2015 17258kpl ja 2014 18206 kpl. Keskimäärin poliisilaitoksissa oleva väestö- ja poliisien määrä, kadonnut henkilö hälytystehtävät ja poliisitutkintailmoitukset ovat määrältään suhteessa toisiinsa. Siellä missä on enemmän ihmisiä, on myös enemmän poliiseja ja tehtäviä.

Helsingissä, Itä-Suomessa, Oulussa ja Lapissa on väestömäärän suhteutettuna enemmän kadonnut henkilö hälytystehtäviä enemmän kuin muissa poliisilaitoksissa. Itä- ja Länsi-

Uudellamaalla, Pohjanmaalla ja Lounais-Suomessa on suhteessa hieman vähemmän tehtäviä.

Taulukko 7-3. 2018 Tehtävämäärät tehtävälajeittain, tehtäväsidonnaisuus (hlö x sidonnaisuusaika h) ja tehtävät joita ei ole annettu partioille. Pölsat 5.1.20.

Taulukon tehtäväsidonnaisuus tarkoittaa tehtävälle sidottua henkilöstömäärää kerrottuna sillä ajalla (tunneissa), jonka henkilö on ollut sidottuna tehtävälle. Lukuarvo taulukon oikeassa reunassa ilmoittaa tämän arvon. Vasemmalla oleva arvo ilmoittaa kaikkien kadonnut tehtävien määrän ja niiden tehtävien määrän, joita ei ole partioille annettu. Luvut eivät ole suoraan verrannollisia toisiinsa, mutta antavat varsin luotettavaa viitettä siitä, kuinka poliisi resursoi henkilöstöään eri tehtäville.

Tehtäviä, joita ei annettu partiolle oli yhteensä 3 728 kpl. Peruutettujen tehtävien osuus on 19,1 % kaikista tehtävistä. Peruutussyitä käsiteltiin luvussa 7.3. Eri peruutussyiden määrää tai niiden jakautumista eri tehtäville ei ole saatavilla. Kysyttäessä näitä tietoja Häätäkeskuslaitos vetosi siihen, että näiden tietojen esille saamiseen ei ole osoittaa työvoimaa. Lisäksi näiden tietojen saaminen olisi edellyttänyt tutkimuslupaa. Henkilökohtainen arvio ja kokemus peruutussyistä on se, että yleisin tehtävän peruuttamisen syy on ”ohjeiden ja kokonaisharkinnan perusteelle”. Ilmoittajalle on annettu tehtävään liittyviä ohjeita ja kokonaisarvion perusteella tehtävää ei tarvitse antaa partiolle. Seuraavaksi tulee todennäköisesti ”tehtävän peruutusilmoitus” ja ”ei tehtävää”. Kadonneeksi ilmoitettu on löytynyt tai hälytyspäivystäjä ja poliisi toteavat, ettei ilmoitus sisällä todellista tehtävää.

Käytössä oleva jaottelu kadonnut henkilö -tehtävissä onnistuu hyvin. Poliisihallituksen ohjeen mukaan kyvyttömäksi huolehtimaan itsestään määriteltiin lapset, nuoret, vanhukset, kehitysvammaisen ja sairaat. Tehtäväsidonnaisuus 382 (vanhus, kehitysvammaisen ja sairaat) tehtävillä ja näiden tehtävien määrä on korkein. Partiolle antamattomien määrä ei myöskään ole tavattoman suuri.

Lasten ja nuorten (381) osalta suuri tehtävien määrä, joita ei ole annettu poliisille ja pienehkö tehtäväsidonnaisuus johtuu todennäköisesti siitä, että lasten osalta ilmoituskynnys on erittäin alhaalla. Tehdyn ilmoituksen jälkeen lapsi löytyykin nopeasti omin voimin. Sovituista kotiintuloajoista poikkeaminen ja muu kapinointi vanhempia kohtaan saattaa myös olla syynä ilmoitukseen. Poliisin toimimattomuus saattaa tulla ajattelusta, että toimintakykyinen nuori kyllä pärjää, jos ilmoitukseen ei liity muuta konkreettista huolen aihetta. Myös Häätäkeskuslaitoksen ohje tämän tehtävän kiireellisyyssluokituksen määrittelystä tukee tätä ajattelua.

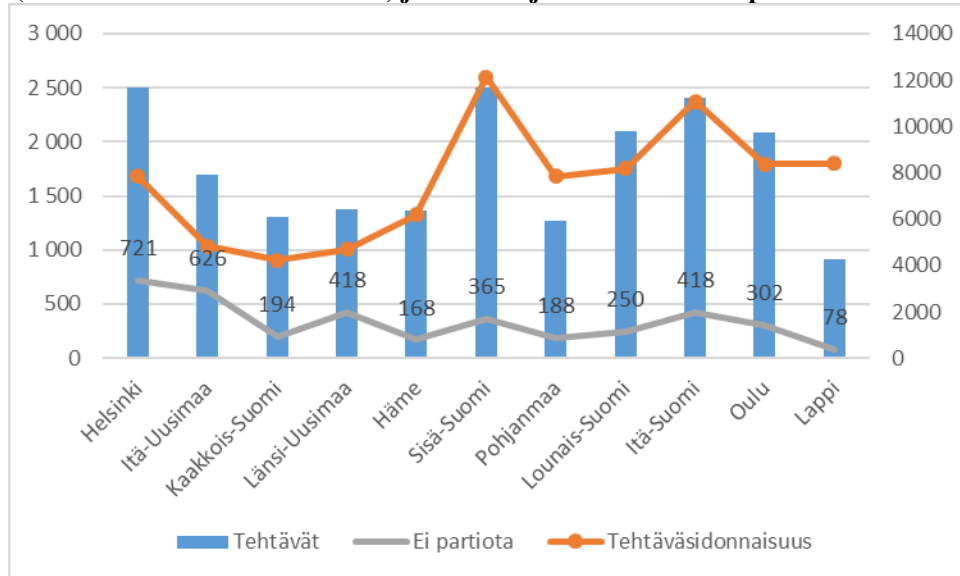
383 (otettu huostaan, muistamaton tms.) tehtävän kuvaan kuuluu se, että kansalainen on ottanut muistamattoman henkilön haltuunsa ja pyrkii poliisin avulla saattamaan hänet turvalliseen paikkaan. Poliisin ei tarvitse oikeastaan tehdä muuta kuin saapua paikalle ja selvittää mihin hänet viedään. Jos ilmoittaja pystyy itse toimittamaan muistamattoman turvalliseen paikkaan, ei poliisille tarvitse tehtävää antaa.

384 (koulukodista tms. luvatta poistunut henkilö) tehtävien osalta on nähtävissä poliisin pieni resursointi ja suuri tehtävien määrä, jota ei ole annettu poliisille. Pohan ohjeen (POL-2015-231, 1) mukaan, jos kyseessä on pelkästään luvatta sijoituslaitoksesta poistunut lapsi jonka ei epäillä olevan konkreettisessa vaarassa, kyseessä on ensisijaisesti lastensuojelutehtävä. Poliisi ei käytännössä aktiivisesti etsi karkailevaa lasta, ellei jo tehdyn ilmoituksen perusteella ole syytä olettaa lapsen olevan vaarassa tai kadonnut (Isoniemi 2019, 72). Isoniemi (2019) on käsitellyt väitöskirjassaan ”Sijaishuoltoapaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta” laajasti lasten luvatonta sijaishuoltoapaikasta poissaoloa ja sijaishuoltoapaikkaan palaamatta jäämistä.

Kateissa oloaikana nuorten on katsottu ajautuvan riskikäyttöön, kuten huumausaineiden käyttöön, seksuaalisiin tekoihin vaihtaakseen seksiä hyödykkeisiin sekä kasvaneeseen todennäköisyyteen syyllistyä rikokseen katoamisaikana tai joutua itse rikoksen uhriksi. Kuitenkin toimenpiteiden määräästä kohdistuen nuoriin ei ilmennyt erityistä huolta, eikä tämä vahvista tulkintaa siitä, että kadonneet tai karanneet nuoret olisivat hengen tai terveyden vaarassa poliisin näkökulmasta. Toimenpiteitä kohdistui kaikista vähiten 13-17 vuotiaisiin nuoriin, mikä ei ole yhteneväisessä linjassa poliisihallituksen ohjeen kanssa, joka täsmentää sitä, ketkä on nähtävissä avun tarpeessa oleviksi kadonneiksi. (Muuriaisniemi 2017, 108). Muuriaisniemi käsitteli työssään mm. poliisin toimenpiteitä kadonneiden löytämiseksi poliisitutinnan aikana.

386 (maastoon tai taajamaan eksynyt) tehtävien kohdalla näkyy selvästi, että eksyneitä kansalaisia autetaan tehtävämääriin nähden hyvällä resursoinnilla.

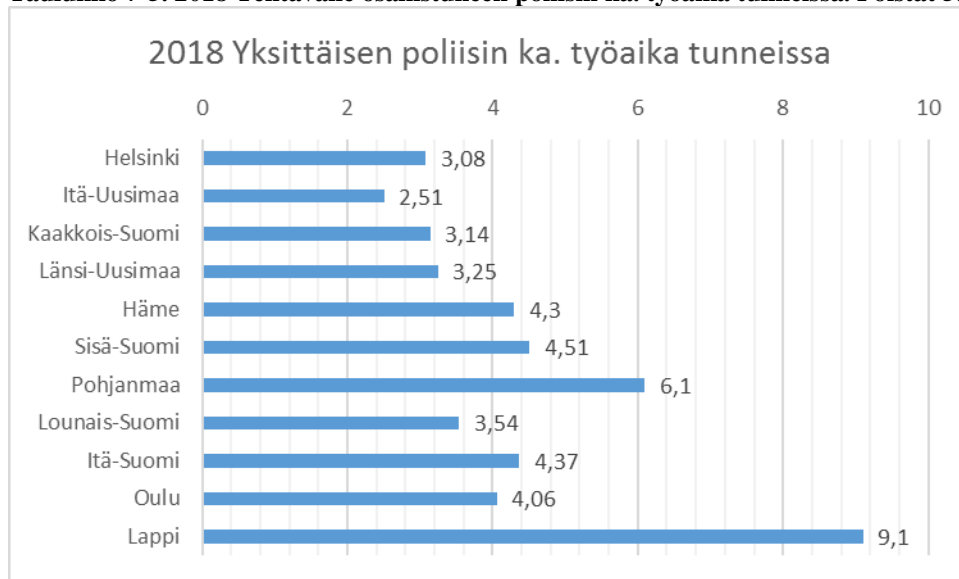
Taulukko 7-4. 2018 Kadonnut henkilö tehtävät laitoksittain, tehtäväsidonnaisuus (hlö-määrä x sidonnaisuusaika h) ja tehtävät joita ei ole annettu partioille. Polstat 5.1.20.

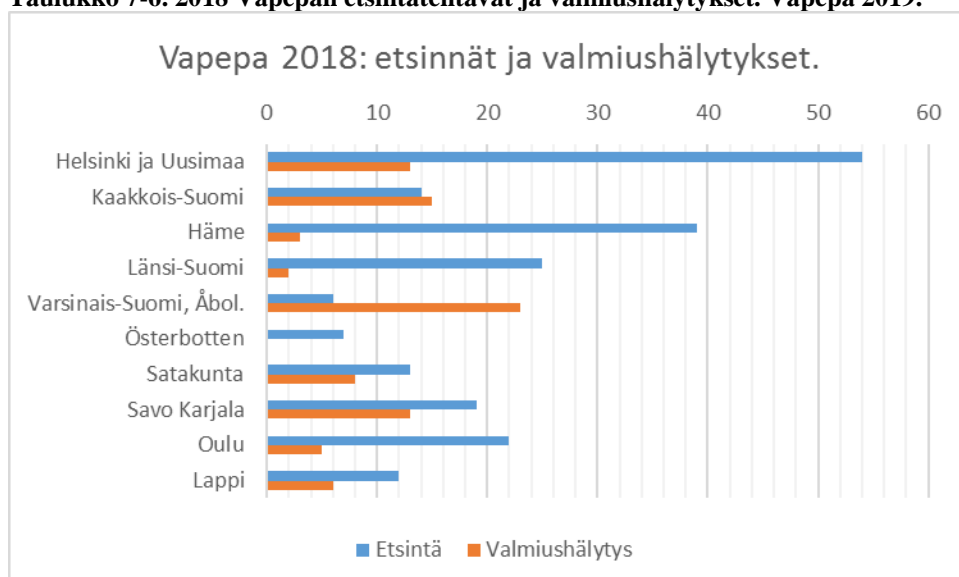
Taulukon vasemman reunan luvut ilmoittavat tehtävien määrää ja hälytyksiä, joita ei ole annettu partioille. Oikean reunan lukema kertoo kadonnut henkilö -tehtävälle osallistuneiden poliisien tehtäväsidonnaisuusajan tunneissa ja minuuteissa. (henkilöiden määrä tehtävällä x tehtävään käytetty aika tunneissa).

Itä-Uudellamaalla kadonnut henkilö -tehtävälle ei partiota lähetetä 37 %:ssa, Länsi-Uudellamaalla 30 %:ssa ja Helsingissä 29 %:ssa tehtävistä. Muissa poliisilaitoksissa prosenttiosuus vaihtelee Itä-Suomen 17 %:n ja Lapin 9 %:n välillä. Näiden lukujen väliin jäävien laitoksien luvut vaihtelevat 12 %:sta 15 %:iin.

Ne tehtävät, joita ei ole annettu partiolle, kirjataan kuitenkin järjestelmään ja ne vaikuttavat tehtävien kokonaismäärään. Pääsääntöisesti näitä tehtäviä ei anneta partiolle, mutta esimerkiksi ilmoittajan löytäessä kadonneen perutaan annettu tehtävä partiolta peruutusilmoituksena. Ne tehtävät, joita ei partiolle anneta peruutuskoodia käyttäen, kirjataan pääsääntöisesti kiireellisyysluokka C:nä.

Taulukko 7-5. 2018 Tehtävälle osallistuneen poliisin ka. työaika tunneissa. Polstat 5.1.20

Taulukossa annettu luku on saatu jakamalla kadonnut henkilö -tehtäviin laitoksittain tehtävillä olleiden henkilöiden käyttämä tehtävisidonnaisuusaika tehtävien määrällä. Tehtävien määrässä on mukana myös partioille antamattomat tehtävät. Saadun luvun desimaalit on muutettu minuuteiksi. Edellisen taulukon (7.4.) suuri tehtävisidonnaisuusaika Pohjanmaan ja Lapin poliisilaitoksissa näkyy myös yksittäisen poliisin käyttämässä työajassa. Hämeessä, Sisä- ja Itä-Suomessa on korkea sidonnaisuusaikaa tehtävämäärin nähden, mutta yksittäisen poliisin käyttämä työaika ei kuitenkaan nouse poikkeuksellisen suureksi. Itä-Uudellamaalla oli eniten tehtäviä, joita ei anneta partiolle, joka näkyy myös käytetyssä työajassa. Väestömäärään nähden (taulukko 7.1.) Helsingissä, Kaakkois-Suomessa, Itä-Suomessa, Oulussa ja Lapissa oli paljon tehtäviä, jotka on hoidettu varsin kohtuullisella työajalla. Lapissa oli 2018 pitkäkestoisia etsintöjä Rovaniemellä, Näätämössä ja Kemihhaarassa. Samoin Pohjanmaalla oli useita pitkäkestoisia kadonneen etsintöjä.

Taulukko 7-6. 2018 Vapepan etsintätehtävät ja valmiushälytykset. Vapepa 2019.

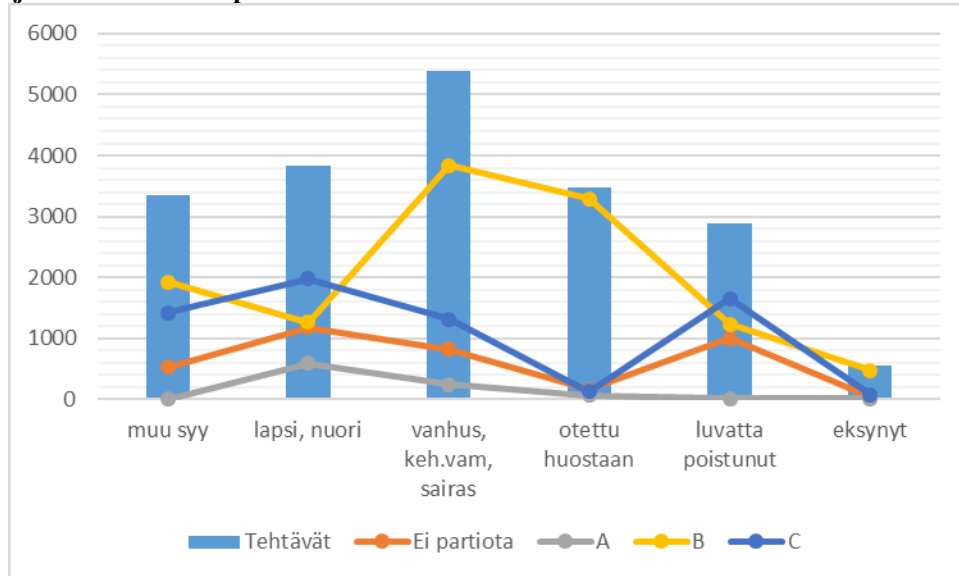
Vapaaehtoisen pelastuspalvelun keskustoimikunnan (2019) julkaiseman toimintatilastojen mukaan 2018 hälytystoimintaa maalla oli seuraavasti. Hälytyksiä Vapepalla oli kaikkiaan 450 kpl, joista etsintöjä 211 kpl, ensihuoltoa 129 kpl, valmiushälytyksiä 88 kpl ja muita tehtäviä 22 kpl. Hälytykset ja valmiushälytykset muodostavat 67 %:a kaikista tehtävistä.

Vapepan toiminta on alueellisesti jaettu siten, että eri alueelliset maakunnat muodostavat oman alueensa, joita on 13 kpl. Hämeen alueeseen kuuluvat Kanta- ja Päijät-Häme ja Pirkanmaa. Kaakkois-Suomen alueeseen kuuluu Kymenlaakson, Etelä-Savon ja -Karjalan maakunnat. Keski-Suomi muodostuu nimensä mukaisesta maakunnasta. Lappi käsittää nykyisen Lapin läänin. Pohjanmaan alueeseen kuuluu suomenkieliset Etelä- ja Keski-Pohjanmaan maakuntien alueet. Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu muodostavat oman alueensa. Satakunta on oma alueensa. Savo-Karjalaan kuuluu Pohjois-Savon ja -Karjalan maakunnat. Uusimaa koostuu Uudenmaan maakunnasta ja sisältää Helsingin. Varsinais-Suomi on oma maakunta ja sen saaristoalue muodosta oman Åbolandin alueen. Österbotten-Pohjanmaa alueeseen kuuluu muutama Pohjanmaan ruotsinkielinen kunta. Ahvenanmaa on oma alueensa. (Vapepa 2019).

Esitettyssä tilastossa on tehtävien määrä kuitenkin esitetty seuraavasti. HUP on Uudenmaan alue sisältäen Helsingin, Länsi-Suomi sisältää Pohjanmaan ja Keski-Suomen, Varsinais-Suomi ja Åboland ovat yhdessä ja Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu on nimetty Ouluksi. Muut alueet ovat esitetty nimensä mukaisesti. Alueen sisällä olevia hälytystehtäviä ei ole eritelty maakuntien mukaisesti, joten vapepan hälytystilastoja on vaikea verrata poliisin poliisilaitoksittain oleviin tilastoihin. Vapepan tai poliisin tilastoista ei saa tietoa siitä, minkä tyyppin poliisin hälytystehtäviin Vapepan hälytykset liittyvät. Hätäetsintöjen ja tutkinnallisten etsintöjen määriä ei ole eroteltu. Rikanderin (2016, 14) tutkimuksessa todettiin, että poliisin tekemissä tehtävien suoritteiden eli toimenpiteiden kirjaamisessa on puutteita, jotka johtuvat tietämättömyydestä ja välinpitämättömyydestä. Suoritteita ei kirjata järjestelmään sillä tarkkuudella mitä määräykset edellyttävät.

Eniten hälytyksiä on ollut Helsingin ja Uudenmaan, Hämeen, Länsi-Suomen ja Oulun alueilla, etsintään johtavien hälytysten jäädessä kuitenkin maltilliseksi.

Taulukko 7-7. 2018 Kadonnut henkilö tehtävämäärät, kiireellisyysluokat ja tehtävät, joita ei ole annettu partiolle. Polstat 5.1.20.

Tehtävät, joita ei ole annettu partiolle tai ne on peruttu, sisältyvät pääsääntöisesti kiireellisyysluokkaan C. Tehtävän 380 (muu syy) perusmäärittelynä on terve aikuinen, joka pärjää yksin eikä tarkkaa katoamisajankohtaa ole tiedossa. Tehtäviä on ollut yhteensä 3341 kpl. Peruskiireellisyysluokalla B on annettu 1921 tehtävää ja C luokalla 1415 tehtävää. A kiireellisyysluokalla on annettu vain viisi tehtävää. Kriteerien täytyessä ilmoittajaa ohjeistetaan tekemään katoamisilmoitus poliisille ja tehtävää ei välitetä poliisille. Näin on toimittu 526 kertaa. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 94).

Tehtävälle 381 (lapsi tai nuori) ei ole tarkempia määritteitä. Tehtäviä on ollut yhteensä 3826 kpl. Peruskiireellisyys on A, joita on ollut 584 kpl. Jos lapsi tai nuori ei pärjää omatoimisesti, selvitetään, onko ympäristössä jotain uhkatekijöitä? Omatoimisesti pärjäävän nuoren kohdalla peruskiireellisyys on C, joita on ollut 1978 kpl eli yli puolet tehtävistä. Omatoimisesti pärjäävän nuoren kohdalla selvitetään, onko perusteltua olettaa konkreettista uhkaa ja poliisi tekee päätöksen suoritettavista toimenpiteistä ja ohjeista. B - luokassa on ollut 1265 tehtävää ja tehtävää ei annettu partiolle 1173 tapauksessa. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 96-97).

Tehtäviä 382 (vanhus, kehitysvammainen tai sairas) oli yhteensä 5390 kpl. Tehtävän määritteenä on esim. muistihäiriötä tai dementiaa sairastava kadonnut. Sairaalla tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöä, joka on akuutisti tai kroonisesti niin sairas, ettei yksin kykene huolehtimaan itsestään. Välitön hengen tai terveyden vaara voi tarkoittaa myös konkreettista ja välitöntä ympäristön uhkaa kadonneelle. Sairaalan ilmoittama karannut tai kadonnut henkilö kuuluu tähän tehtävälajiin, jos hän on välittömästi hengenvaarassa ilman hoitoa, pärjäämätön tai vaarassa oleva henkilö. Jos välitön hengen tai terveyden vaara kyseessä on kiireellisyysluokka A. Tämän luokan tehtäviä oli vain 243 kpl. Ilman hengen tai terveyden vaaraa tehtävän peruskiireellisyys on B, joita oli 3837 kpl. C -luokan tehtäviä oli 1310 kpl ja 820 tehtävää ei annettu partiolle. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 98-99).

383 (otettu huostaan, muistamaton tms.) tehtäväluokkaan kuuluvat ilmoitukset, jossa ilmoitetaan, että on löytynyt muistamaton, sairas aikuinen tai yksin pärjäämätön lapsi. Tehtäviä oli yhteensä 3478 kpl. Tehtävän peruskiireellisyysluokka on B, joita oli 3289 kpl eli lähes 95 %:a kaikista tehtävistä. Jos ilmoitettu henkilö on harhainen tai levoton ja pyrkii poistumaan löytöpaikalta, on kiireellisyysluokka A. Tämän luokan tehtäviä oli vain 64 kpl. Tehtävää ei annetta partiolle, jos ilmoittaja saattaa henkilön katoamispaikkaan esim. hoitolaitokseen. Näin kävi 154 kertaa. B- luokan tehtäviä oli vain 125 kpl. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 100).

Tehtäväluokan 384 (koulukodista tms. luvatta poistunut henkilö) tehtäviä oli yhteensä 2888 ja tehtävän peruskiireellisyys on C. Tämän luokan tehtäviä oli 1652 kpl eli yli puolet tehtävistä. Jos karanteen etsintäkuulutus on voimassa ja virka-apupyynnö tehty ja karkuri on kiinni otettavissa, on kiireellisyysluokka B. Tässä luokassa oli 1225 tehtävää eli 42 %:a. Tehtävää ei anneta partiolle, jos tehtävä päättyy siihen, että ilmoittajaa on ohjeistettu paikallisten ohjeiden mukaan esim. tekemään virka-apupyynnön poliisille. Näitä tehtäviä oli 998 eli noin 35 %:a kaikista tehtävistä. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 101). Poliisin toimenpiteenä luvatta poistuneen henkilö tehtävissä on 313 kertaa karkuri toimitettu sosiaaliviranomaisen huostaan ja 174 kertaa avustettu sosiaaliviranomaista (Polstat 2020).

Tehtäväluokkaan 386 (maastoon tai taajamaan eksynyt) kuuluvat terveet aikuiset, esim. marjastajat, turistit yms. ja henkilön katoaminen on tapahtunut lähitunteina ja on syytä olettaa hänen löytyvän tietyltä alueelta. Myös tilanteet, joissa eksynyt itse hakee apua kuuluvat tähän luokkaan. Tehtäviä oli yhteensä 558 kpl. Tehtävän peruskiireellisyys on B ja tämän luokan tehtäviä oli 473 eli 85 %:a tehtävistä. Tehtävä annetaan A -luokassa, jos henkilöllä on välitön hengen tai terveyden vaara. Tällä luokalla tehtäviä annettiin vain yhdeksän kertaa. Terveen aikuisen turistin katoaminen taajamassa kuuluu luokkaan C, joita oli 77 kpl. Tehtävää ei annettu partiolle 43 tapauksessa. (POHA POL-2014-10336, liite 2/2014, 103-104).

Taulukko 7-8. 2018 Poliisin yleisimmät toimenpiteet kadonnut tai karannut henkilö -hälytystehtävissä ja tehdyt rikosilmoitukset. Polstat 6.10.19

2018 poliisilla oli 19490 kadonneisiin henkilöihin liittyvää tehtävää, joista on suoritettu 21610 toimenpidettä. Näissä toimenpiteissä on mukana 64 toimenpidettä, jotka ovat tehtävästä 385 (vangin karkaaminen). Kaikista tehtävistä 3728 (19,1 %) on sellaisia, joita ei anneta partiolle hoidettavaksi tai ne ovat tehtäviin liittyvien kriteerien täytyessä peruutettu ennen kuin partio ehtii paikalle. Tehtävä on saatu hoidettu ilman, että poliisi käy paikalla 2352 kertaa eli 28,1 %:a toimenpiteiden määrästä. Tämä kertoo siitä, että suuressa osassa huoli kadonneesta on saanut tekemään ilmoituksen hätäkeskukseen, mutta tilanne on ratkennut nopeasti. (Polstat 2019).

Tehtävä on hoidettu paikan päällä muutoin 5244 (24,2 % toimenpiteistä) kertaa. Etsittävä henkilö on joko löytynyt tai tilanteelle on löydetty joku muu ratkaisu. Tilanteeseen on saattanut löytyä selvitys, joka ei vaadi poliisilta muita toimenpiteitä. Noin puolet tehtävistä hoidetaan nopeasti poliisin alkutoimenpiteiden avulla. (Polstat 2019).

Tehtävä on päättynyt 2368 kertaa siten, että kohdetta ei ole tavattu eli noin 11 %:ssa (toimenpiteiden osuus) tapauksista tilanne on jäänyt jotenkin selvittämättä tai auki. Tämä toimenpide ei kerro poliisin ajankäytöstä tehtävän suhteen. Toimenpide voi olla lopputulos työvuoron aikana tehdystä tarkkailusta tai pitkäänkin tehdystä kadonneen löytämiseksi tehdystä selvitystyöstä. (Polstat 2019).

Toimenpiteet avustettu poliisia ja toinen poliisiyksikkö hoitaa, kertoo siitä, että samalla tehtävällä on ollut useampi partio ja vain yksi partio hoitaa tehtävän loppuun. Muut partiota vapauttavat itsensä tältä tehtävältä muihin tehtäviin. Usean partion liittyminen samalle tehtävälle lisää poliisin sidonnaisuusaikaa tehtävällä.

Poliisi on vienyt toimenpiteenä kadonneen terveydenhuollon piirin tai ambulanssin miehistö on jatkanut tehtävän hoitamista 1419 kertaa, joka 6,5 %:a kaikista toimenpiteistä. Varsin pieni osa kadonneista on terveytensä puolesta tarvinnut hoitoa.

Poliisikoiran käyttäminen on ollut toimenpiteenä 630 kertaa, joista 192 on ollut sellaisia, että poliisikoiraa ei ole voinut tai tarvinnut käyttää. Poliisikoiranohjaajat pitävät omaa tehtävätilastoaan poliisin sisäisessä verkossa sharepoint-järjestelmässä ja tämä tilasto siirretään vuosittain poliisin tietojärjestelmään. Tämä tehtävätilasto antaa tarkemman kuvan poliisikoirien tehtävistä. Kadonnut henkilö tehtävissä koiran käyttö toimenpiteenä on usein huolimattomuuden vuoksi jäänyt lisäämättä Hätäkeskuslaitoksen järjestelmään. Koiranohjaajien tehtävätilaston mukaan 2018 poliisikoiria on käytetty kadonneen henkilön etsintään 1161 kertaa. Henkilöetsintänä poliisikoiraa on käytetty 855 kertaa, joista 146 kpl on sellaisia, joissa tehtävä on peruttu tai koiraa ei ole voinut käyttää. Jäljestämiseen on poliisikoiraa käytetty 306 kertaa, joista 20:ssä tapauksessa tehtävä on peruttu tai koiraa ei ole voinut käyttää. Samalle tehtävälle on saattanut osallistua useampi poliisikoiraa ja jokainen ohjaaja on lisää yhden tehtävän järjestelmään. (Polstat, poliisikoiratehtävät 2020).

Rikosilmoituksia on tehty 86 kpl, joista kolme liittyy tehtävään 385 vangin karkaaminen. Alle puolessa prosentissa kaikista tehtävistä kirjataan rikosilmoitus toimenpiteenä. Epäiltyjen rikosten osuus tehtävistä on todella pieni. Tehtävälajeittain rikosilmoituksia on

kirjattu tehtävällä muu syy 9 kpl, lasten kohdalla 22 kpl, sairaitten, kehitysvammaisten ja vanhusten kohdalla 5 kpl, muistamattomien huostaan otettujen kohdalla 4 kpl, koulukodista karanneiden kohdalla 42 kpl ja maastoon tai taajamaan eksyneiden kohdalla kerran.

Poliisitutkinnan aloittavia S-ilmoituksia on tehty 400 kpl, joka on noin kaksi prosenttia tehtävämäärästä. Tehtävälajeittain ilmoituksia kadonneesta henkilöstä on kirjattu tehtävällä muu syy 147 kpl, lasten kohdalla 41 kpl, sairaitten, kehitysvammaisten ja vanhusten kohdalla 147 kpl, muistamattomien huostaan otettujen kohdalla 11 kpl, koulukodista karanneiden 34 kpl ja maastoon tai taajamaan eksyneiden kohdalla 20 kpl. Vangin karkaamisten kohdalla ei ole tehty yhtään poliisitutkintailmoitusta.

7.7 Keskusrikospoliisi

Yhteistyöstä Euroopan yhteisön poliisiasioissa määrätään Schengenin yleissopimuksessa. Yleissopimuksen mukaan sopimuspuolet sitoutuvat siihen, että niiden poliisiviranomaiset tarjoavat kansallista lainsäädäntöä noudattaen ja toimivaltansa rajoissa toisilleen apuaan rangaistavien tekojen ehkäisemiseksi ja tutkimiseksi. Tässä tarkoituksessa kehitetään yhdyshenkilöiden vaihtoa ja tietojenvaihtoa, jossa Schengenin yhteinen tietojärjestelmä on keskeinen työväline. (Helminen 2012, 52).

Schengenin tietojärjestelmä muodostuu Strasbourgissa sijaitsevasta keskusyksiköstä (C.SIS) ja sopimusvaltioissa pidettävistä kansallisista järjestelmistä (N.SIS). Schengenin yleissopimuksen mukaisesti sopimusosapuolet nimeävät keskusviranomaisen, joka vastaa tietojärjestelmän kansallisesta osasta ja jonka välityksellä kukin osapuoli toimittaa kuulutuksensa järjestelmään. Suomessa tällaiseksi viranomaiseksi on nimetty Keskusrikospoliisi. Kuhunkin Schengen-valtioon on perustettu viranomaisen yhteyteen SIRENE-toimisto, joka on ainoa sopimuspuolten välinen yhteyspiste tietojärjestelmään liittyvissä asioissa. SIRENE-toimisto muodostaa pysyvän ympärivuorokautisen tietojenvaihtokanavan eri maiden vastaavien toimistojen välille. (Helminen 2012, 53).

Schengenin tietojärjestelmään sisällytetään tiedot kadonneista tai suojeltavista henkilöistä. Myös erilaisissa rikosprosesseissa mukana olevat henkilöt syötetään järjestelmään ja tiedot yksittäistä tarkastusta varten olevista henkilöistä tai ajoneuvoista. Samoin varastetuista esineistä syötetään tiedot järjestelmään. Suomessa kansallisena valvontaviranomaisena toimii tietosuojavaltuutettu. Lisäksi Schengenin tietojärjestelmää varten on yhteinen valvontaviranomainen, jossa on kaksi edustajaa kustakin kansallisesta valvontaviranomaisesta. Valvontaviranomaisilla on oikeus ja velvollisuus suorittaa tiettyjä tarkastuksia. (Helminen 2012, 54).

Keskusrikospoliisi ylläpitää, kehittää ja suorittaa onnettomuuksien ja rikosten uhrintunnistustoimintaa yhteistyössä muiden poliisin yksiköiden kanssa. Poliisilla on uhrintunnistus- eli DVI-yksikkö (Disaster Victim Identification), joka suorittaa uhrien tunnistamista mm. niissä onnettomuus- tai rikostapauksissa, joissa uhrien lukumäärä on suuri, uhrin ovat vaikeasti tunnistettavia tai uhreja on kateissa. Uhrintunnistusyksikkö

avustaa paikallispoliisia tarvittaessa uhrintunnistustoiminnassa uhrien lukumäärästä ja tapauksen luonteesta riippumatta, myös yksittäistapauksissa. (POL-2017-15821, 1). Ohjeen mukaisesti KRP:n DVI yksikkö on avustanut paikallispoliisia yksittäisten löytyneiden tuntemattomien vainajien tunnistamista.

Uhrintunnistusyksikkö suorittaa uhrien tunnistamista tarvittaessa myös sellaisissa tapauksissa, joissa Suomen kansalainen tai kansalaisia on kuollut ulkomailla. Pyydettyessä uhrintunnistusyksikkö voi osallistua tunnistamistehtäviin myös ulkomailla, vaikka Suomen kansalaisia ei olisikaan uhrien joukossa. (POL-2017-15821, 1).

Uhrintunnistustoiminnalla on kiinteä yhteys sekä kadonneiden henkilöiden löytämiseksi tehtävään tutkintaan että tuntemattomien vainajien tunnistamiseksi tehtävään tutkintaan. Kadonneista henkilöistä ja tuntemattomista vainajista tulee kerätä tunnistustiedot. (POL-2017-15821, 1).

DVI-yksikön johtajan Mika Ihaksisen (2018) mukaan yksilön toiminta tulee todennäköisesti lisääntymään. Työmäärää tulee kasvattamaan n. 500.000 suomalaisen ulkomailla tapahtuvat katoamiset, tunnistamattomien henkilöiden kuolemantapaukset ja kadonneen henkilön tutkinnat Suomessa, joita lisää kansalaisten vapaa liikkuvuus Euroopan Yhteisön alueella, paperittomien turvapaikanhakijoiden lisääntyminen ja reppumatkailijat, joiden liikkumisesta eivät heidän lähipiirinsäkään tiedä mitään. Myös kotimainen ja kansainvälinen väkivaltarikollisuus ja kansainvälisen oikeusapupyynnöt tulevat mahdollisesti lisääntymään. Puolustusvoimien kansainvälinen toiminta kriisinhallintatoiminnassa vaikuttaa lisääntyvän, joka saattaa lisätä yksikön toimintaa.

8 VAPAAEHTOISTOIMINTA ELI KOLMAS SEKTORI

8.1 Vapaaehtoistoiminnan historia ja merkitys

Vapaaehtoistoiminnan laajempi synty Suomessa ajoittuu 1800-luvun puoliväliin. Vapaaehtoistoiminnan merkitystä alettiin korostaa yhteiskunnan henkisessä ja aineellisessa kehittämisessä, syntyi sivistysseuroja, oma-apuyhdistyksiä ja vapaaehtoisia palokuntia. Yleensä liikkeiden organisoituminen yhdistyksiksi on samalla merkinnyt valintaa rauhallisten, väkivaltaa karttavien ja lainkuuliaisten menetelmien puolesta. 1900-luvun alussa Suomeen tulivat ensimmäiset raha-automaatit, joiden pelaamisen suosio kasvoi nopeasti. Yllättäen tästä yhteiskunnan paheksumasta uhkapelaamisesta muotoutui varsinkin sosiaali- ja terveysalan järjestöille merkittävä taloudellinen pelastus. Vuonna 1937 pelitoiminnan harjoittaminen annettiin uuden perustettavan yhdistyksen yksinoikeudeksi. Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) peleistä kertyvillä tuotoilla tuli hankkia varoja kansanterveyden edistämiseksi. Perustajajäseniin kuuluivat mm. Suomen Meripelastusseura, Suomen Punainen Risti ja Suomen Kaasusuojeluliitto (myöhemmin Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö). Turvallisuuteen liittyvät kysymykset olivat täten alusta saakka avustusten keskiössä. Avustusten painopisteet vaihtelivat huomattavasti eri vuosikymmeninä. Turvallisuusjärjestöjen alun merkittävä rooli avustusten saajana on

vuosikymmenten saatossa ehkä hieman jäänyt muun sote-järjestötoiminnan jalkoihin. (Jalava 2017, 16-17).

Vuonna 2017 Veikkaus, RAY ja Fintoto yhdistyivät Veikkaus Oy:ksi ja samalla perustettiin sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus (STEA), joka on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen valtionapuviranomainen. STEA hallinnoi Veikkaus Oy:n pelituotoista jaettavia avustuksia. (STEA).

Vapaaehtoistoiminnalla on monissa asioissa oma toimintalogiikkansa. Siinä korostuu voittoa tavoittelematon toiminta, riippumattomuus valtiosta ja yrityssektorista sekä ennen muuta toiminnan vapaaehtoisuus. Kolmas sektori ei ole yhtenäinen yhteiskuntapoliittinen voima siinä merkityksessä, että siihen kuuluvat toimijat ratkaisisivat eteen tulevat ongelmat yhdenmukaisten toimintaperiaatteiden mukaan. Monet järjestöt ovat riippuvaisia myös julkisen sektorin jakamista avustuksista ja tuista. Niiden välillä voidaan joskus havaita tietynlainen kilpailutilanne. (Jalava 2017, 18).

Kolmannen sektorin järjestöt tukevat suomalaisten turvallisuusviranomaisten toimintaa olennaisella tavalla. Yhteiskunnan varautumisessa onnettomuuksiin, kriiseihin ja häiriöihin kolmannen sektorin rooli on nostettu esille politiikkaohjelmissa ja strategioissa. Vapaaehtoisuuteen perustuva osallistuminen on nähty sekä kustannustehokkaaksi että osallistavaksi ja sitouttavaksi tavaksi tuottaa valmiuksia erilaisiin onnettomuus- ja häiriötilanteisiin vastaamiseksi. Viranomaisten kiristyneet resurssit eri sektoreilla ovat osaltaan luoneet paineita myös kolmannen sektorin turvallisuustoiminnassa toimiville järjestöille. (Jalava ym. 2017, 7).

Kansalaisjärjestöjen rooli ja merkitys viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena tuodaan esille monissa eri viranomaisten strategioissa ja julkaisuissa. Järjestöjen erityisyys viranomaistoiminnan tukena tulee esille erityisesti järjestöjen kyvyssä tunnistaa yksilötason tarpeita sekä toimia erilaisissa kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Vapaaehtoisten rooli nähdään merkittävänä mm. etsintä- ja pelastustoiminnassa, lento- ja meripelastustoiminnassa, väestönsuojelussa ja palokuntatoiminnassa, vapaaehtoisessa maanpuolustuksessa, ensiaputoiminnan järjestämisessä ja henkisessä tuessa. Vapaaehtoistoiminnan vahvuutena nähdään nopea toimintavalmius ja kyky toimia myös ilman viranomaisohjausta. Toimintaan kuuluu myös sisäisen turvallisuuden kehittämis-, koulutus-, ja valistustehtäviä. Viranomaisten tulisi tuntea järjestöjen resurssit ja mahdollisuudet paremmin. Toimiva ja luotettava tiedonkulku eri toimijoiden kesken on edellytyksenä tilannekuvan muodostamiseen ja tilannetietoisuuden ylläpitämiseen häiriötilanteissa. (Jalava ym. 2017, 18).

Hälytystoiminnassa viranomaiset ovat määritelleet millaisissa tehtävissä vapaaehtoisia voidaan käyttää sekä standardoineet hälytystoiminnassa käytettäviä toimijaresursseja yhdessä pelastuspalvelujärjestöjen, viranomaisten ja Kuntaliiton kanssa. Tärkeää vapaaehtoistoimintaa ovat myös operatiivisen toiminnan tukitoiminnot kuten Suomen Lentopelastusseuran ja Meripelastusseuran toiminta. Ne olisivat nykyajassa

kohtuuttoman kalliita viranomaistoimintana järjestettynä. Yleensäkin vapaaehtoisjärjestöjen käyttö nähdään edullisena. (Jalava ym. 2017, 19).

Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyön onnistumiselle on tutkimuksissa havaittu esteenä tekijöitä, joiden olemassaolo on luonnollista tilanteissa, joissa ihmiset ovat toistensa kanssa tekemisissä. Näitä ovat valtaan liittyvät tekijät, ammatillinen erimielisyys, oman toiminnan korostaminen, teennäinen yhteistyö ja muut inhimilliset tekijät. Yhdeksi esteeksi nähdään tietämättömyys toisten toiminnoista ja toimintatavoista. Tämä koskee niin viranomaisten tietämystä järjestöjen mahdollisuuksista kuin järjestöjen tiedonpuutetta viranomaisten tarpeista. Järjestöt eivät myöskään aina tunne toisiaan. Vapaaehtoisten käyttö vaihtelee alueittain ja toimijoittain eikä sitä hyödynnetä kaikilta osin yhteiskunnan turvallisuustehtävissä. (Jalava ym. 2017,19).

8.2 Neljäs sektori eli spontaanit toimijat

Turvallisuuteen kytketyvässä tutkimuksessa ja strategioissa neljännen sektorin käsite on vielä vähäisessä käytössä. Se voi näyttäytyä arkipäiväisenä auttamisena, jossa esimerkiksi naapurit ja ystävät auttavat toinen toisiaan. Kyseessä on ikään kuin moninainen läheisapu. Tilanteen mukaan syntyvillä laajemmilla ryhmillä ei ole olemassa olevaa rakennetta, ennalta määriteltyä tehtävää tai tavoitetta. Esimerkkinä asukkaista koostuvat etsintä- ja pelastuspartiot, spontaanit ryhmät, jotka alkavat kerätä ja jakaa ruokaa ja vaatteita kriisin uhreille. Spontaanien toimijoiden haasteina on syytä huomioida joidenkin ryhmien mahdollinen toimintahäiriöisyys sekä mahdolliset ryhmien ja viranomaisten väliset konfliktitilanteet. Spontaanilla vapaaehtoisuudella voidaan tarkoittaa etukäteen kouluttamatonta ja järjestön hälytysryhmään kuulumatonta vapaaehtoista. (Jalava ym. 2017, 21).

Spontaanien kansalaisryhmien merkitys tulee todennäköisesti kasvamaan tulevaisuudessa. Vapaaehtoistoiminta on muutoksessa, johon vaikuttaa ihmisten yksittäiseen tehtävään suuntautuneen tekemisen lisääntyminen sekä kasvava yksilölähtöisyys. Sitoutumista vaativaan järjestötoiminnan sijaan kiireiselle ja dynaamiselle nykyihmiselle usein houkuttelevampaa on lyhytkestoisempi vaikuttaminen. Hiearkisen yhdistyksen sijaan nousee yksittäinen ihminen ja omilla elämäntavoilla ja valinnoilla vaikuttaminen. Sosiaalisen median kanavat edesauttavat merkittäväällä tavalla toimintaan suuntautuneiden spontaanien kansalaisryhmien muodostumisessa. (Jalava ym. 2017, 21-22).

Kadonneen henkilön etsinnässä naapureiden, ystävien ja kylänmiesten aktivoituminen etsintöihin on tavallista. Poliisi.fi sivun kadonneen etsinnästä annetun tiedotteen mukaan tulee ilmoittajan tarkastaa asuinympäristö ym. paikat, jossa kadonnut saattaisi olla. Lähiapu osallistuu pienellä kynnyksellä näihin etsintöihin. Useissa tapauksissa tämä tuottaakin tulosta ja poliisin toimenpiteitä ei tarvita. Jos nämä toimenpiteet eivät tuotakaan tulosta ja kadonneesta tehdään ilmoitus poliisille, pyytää poliisi tiedon millä alueella kadonnutta on etsitty ja välttämään jälkien sotkemista sillä alueella, jolla kadonnut viimeksi nähtiin. Alueella liikkuminen vaikeuttaa silminnähtävien jälkien löytämistä ja vaikeuttaa tai tekee mahdottomaksi myös poliisikoiran käytön kadonneen löytämiseksi.

On hyvin tavallista, että hyvää tarkoittava lähiapu vaikeuttaa poliisin toimenpiteitä tehtävän suorittamiseksi etsinnän alkuvaiheessa. Etsittäväällä alueella olevat jäljet aiheuttavat turhaan aikaa vieviä tarkistuksia. Varsinkin julkisuutta saaneissa tutkinnallisissa etsinnöissä spontaanien etsijöiden toiminta usein haittaa poliisin suorittamia toimenpiteitä. Yksittäisillä etsijöillä ja ryhmillä on havaittu myös tietynlaista kriisiturismia, halutaan osallistua etsintöihin ja mahdollisen löytämisen avulla saavutettaisiin hetki julkisuutta sekä sosiaalisessa että perinteisessä mediassa.

8.3 Suomen Punainen Risti

Suomen Punainen Risti, joka on perustettu 1877, on humanitaarinen avustusjärjestö, jonka tehtävänä on auttaa apua eniten tarvitsevia kotimaassa ja ulkomailla. Se kuuluu kansainväliseen Punaisen Ristiin, joka auttaa katastrofeissa ja kriiseissä perusperiaatteensa mukaisesti. Punaisen Ristin liikkeen maailmanlaajuinen toimintakyky perustuu sen puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen. Suomen Punainen Risti on yksi Suomen suurimmista vapaaehtoisjärjestöistä. Sen tehtävänä on suojella kaikissa oloissa elämää ja terveyttä sekä puolustaa ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia, auttaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia inhimillisten kärsimysten ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi, sekä tukea ja avustaa maan viranomaisia niin rauhan kuin sodan ja aseellisten selkkausten aikana. (SPR toimintakertomus 2017, 4). SPR:n toimintaa ohjaa laki Suomen Punaisesta Rististä (238/2000) ja Tasavallan Presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä (827/2017).

SPR tekee kotimaassa myös muuta viranomaista tukevaa toimintaa kuten hätäapu onnettomuuksien uhreille, pakolaisten vastaanottamista, vastaanottokeskusten ylläpitoa, ystävätoiminta ja omaishoidon tuki, terveyden edistäminen, veripalvelu ja nuorten turvatalot. Yksi keskeinen SPR:n tehtävä on Vapaaehtoisen pelastuspalvelun maalla tapahtuvan toiminnan yleinen koordinaatio. (SPR toimintakertomus 2017, 4)

Suomen Punaisen Ristin ylintä päätäntävaltaa käyttää yleiskokous, joka kokoontuu joka kolmas vuosi. Yleiskokouksessa järjestölle valitaan puheenjohtajat sekä hallitus ja valtuusto, jotka johtavat järjestön toimintaa. Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoiset toimivat paikallisosastoissa, joita on 469. Kahdentoista piiritoimiston palkatut työntekijät tukevat vapaaehtoisia säännöllisellä yhteydenpidolla, koulutuksella ja tapahtumilla. Koko maan vapaaehtoistoimintaa ja Punaisen Ristin auttamistyötä koordinoi keskustoimisto. Sen vastuulla on järjestön toiminnan kehittäminen, viranomaisyhteistyö, valtakunnalliset kampanjat ja kansainvälinen yhteistyö. Vuonna 2017 Suomen Punaiseen Ristiin kuuluu 80 536 jäsentä, 27 903 vapaaehtoista, yli 118 000 verenluovuttajaa ja yli 130 000 säännöllistä lahjoittajaa. (SPR vuosikertomus 2017, 4-5, SPR tilastokirja 2017, 3).

Suomen Punaisen Ristin keskushallinnon tulorahoitus koostui 2017 veripalvelun liikevaihdosta (62,4 M€), muista varsinaisen liiketoiminnan tuotoista (18,6 M€), ulkoministeriön avustuksista (17,4 M€), katastrofirahastosta (11,3 M€), sijoitustuotoista (9,5 M€), jäsenmaksuista ja muista lahjoituksista (4,7 M€), STEA:n avustuksista (4,3 M€), tuotemarkkinoinnista (3,2 M€) ja korvauksista valtiolta ja kunnilta sekä muista

avustuksista (4,9 M€). Vuoden 2017 tilikauden päätös osoitti 4,6 miljoonan euron ylijäämää. (SPR:n vuosikertomus 2017, 10).

Vuonna 2017 äkillisissä kotimaan onnettomuustilanteissa autettujen määrä oli 379 henkilöä. Ensiavun ja henkisen tuen hälytystilanteissa autettuja on ollut 397. Vapaaehtoisia ensiapuryhmiä on 253 ja niissä on yhteensä 2714 vapaaehtoista. Ensiapuryhmät ovat pitäneet erilaisissa tapahtumissa 3317 kertaa päivystystä ja niissä on avunsaajina ollut 13 524 henkilöä. Verenluovutuksia tapahtui 202 331 kertaa. Vapaaehtoisia oli mukana ystävätoiminnassa 8 202 henkilöä. (SPR tilastokirja 2017). SPR:n koordinoiman Vapepan tehtäviä käsitellään sen omassa osassaan.

SPR:n näkökulmasta viranomaisten kanssa on ollut hyvä tehdä yhteistyötä. SPR:n mielestä yhteistyön toimivuuden edellytyksenä on, että viranomaiset määrittelevät tarpeet vapaaehtoisten kouluttamisen suunnittelun ja toteutuksen osalta. Neljännen sektorin suhteen SPR on havainnut, että on olemassa henkilöitä jota haluavat vilpittömästi olla mukana auttamassa ja sitoutua vapaaehtoistyön toimintaperiaatteisiin ja toisaalta on heitä, jotka eivät halua kunnioittaa yhteisiä pelisääntöjä. (Jalava ym. 2017, 34),

8.4 Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu

2016 toimintakertomuksen mukaan Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa) on vuonna 1964 perustettu Suomen Punaisen Ristin koordinoima 52 järjestön ja yhteisön yhteenliittymä. Suomen Punainen Risti vastaa Vapepa -toiminnan yleisestä koordinaatiosta ja toiminnasta maalla. Vapaaehtoista meri- ja järvipelastusta koordinoi Suomen Meripelastusseura ja vapaaehtoista lentopelastusta Suomen Lentopelastusseura. Vapepan keskeinen toiminta-ajatus on, että kukin siihen kuuluva järjestö tarjoaa omaa osaamistaan, henkilöstöään ja kalustoaan viranomaisten tueksi. Vapepan toiminta on tiivistettynä vapaaehtoista, viranomaista tukevaa, pyyteetöntä, organisoitua ja koulutettua kansalaistoimintaa (Jalava ym. 2017, 23).

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun organisaatioissa on kolme tasoa. Jäsenjärjestöjen valtakunnalliset edustajat muodostavat Vapepan keskustoimikunnan ja työvaliokunnan, jotka sovittelevat pelastuspalvelutoimintaa yhteen valtakunnallisella tasolla. Toisen tason muodostavat yhden tai useamman maakunnan maakuntatoimikunnat, jotka kokoavat yhteen järjestöjen maakuntien edustajiston. Pelastuspalvelutoimintaan osallistuvat vapaaehtoiset kuuluvat jäsenjärjestöjen ylläpitämiin toimintaryhmiin, jotka organisoituvat paikallistoimikunniksi. Ilmoittautuessaan Vapepan hälytysjärjestelmään toimintaryhmistä tulee Vapepan hälytysryhmiä. (Jalava ym. 2017, 23-24).

Koordinaatiojärjestönä SPR vastaa lisäksi maastoetsinnän, ensihuollon ja viestitoiminnan peruskoulutuksesta, Vapepa-johtajien, valmiuskouluttajien ja valmiuspäivystäjien kouluttamisesta sekä koulutusjärjestelmän kehittämisestä. Valtakunnallisesta koordinaatiosta vastaa SPR:n valmiuskoordinaattori. SPR:n piirien valmiuspäälliköt koordinoivat Vapepan toimintaa maakunta- ja paikallistoimikunnissa. Jäsenjärjestöt huolehtivat itse ryhmiensä rekrytoinnista, hälytysvalmiudesta, koulutuksesta ja

varustuksesta. Koulutettujen vapaaehtoisten hälytysryhmät auttavat siellä, missä viranomaiset heitä eniten tarvitsevat, erityisesti kadonneiden ihmisten etsinnöissä ja tulipalojen jälkeisessä ensihuollossa. Vapaaehtoiset hoitavat myös esimerkiksi liikenteenohjausta. Viime vuosina erityisesti ensihuollon ja henkisen tuen tehtävät ovat lisääntyneet. (Toimintakertomus 2016).

Vapepan hallinto-organisaatio koostuu alueellisesti ja paikallisesti 15 maakuntatoimikunnasta ja 100 paikallistoimikunnasta. Vapepa toimii koko Suomessa niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Koko maassa toimii noin 1 500 Vapepan hälytysryhmää, joihin kuuluu noin 18 000 vapaaehtoista. Hälytysryhmät ovat valmiudessa ympäri vuorokauden. Vapepan harjoittama koulutus on laajaa ja vuosittain siihen ottaa osaa lähes 5 000 osallistujaa. Tämä koulutus on elinehto sille, että vapaaehtoiset pystyvät olemaan mukana Vapepan toiminnassa. (Jalava ym. 2017, 24).

Vuoden 2016 Vapepa -toimintaan SPR sai Raha-automaattiyhdistykseltä avustusta 696 000 euroa. Valtakunnallisen Vapepa -toiminnan kokonaiskulut vuodessa ovat noin 1,4 – 1,5 miljoonaa euroa. Noin puolet toiminnan kuluista rahoitetaan SPR:n keskustoimiston ja piirien omarahoituksella. Vapepa saa korvauksia myös poliisilta. Maalla suoritettavasta etsintätehtävästä sekä muusta avustustehtävästä Vapepan alueorganisaatiolle maksettava palkkio kokoontumiseen johtaneesta hälytyksestä on 400 euroa tehtävää kohden riippumatta etsintään tai avustustehtävään käytetystä ajasta tai etsijöiden tai avustustehtävää suorittavien määrästä. Käytännössä Vapepan koko budjetti käytetään viranomaisten turvallisuustoiminnan tukemiseen. (Jalava ym. 2017, 25).

Vapepalla oli vuonna 2016 yhteensä 359 hälytystä, joista 153 oli henkilön eksymiseen tai katoamiseen liittyvä tehtävä ja ensihuoltotehtäviä oli 125. Avun kohteena oli 1 370 henkilöä. Vapaaehtoisia auttajia tehtävillä oli 4 223 ja aikaa avustustehtävien hoitamiseen käytettiin 17 700 tuntia. (Vapepa vuosikertomus 2016, 10).

Vapepan mukaan yhteistyö erityisesti poliisin kanssa toimii hyvin. Alueellisesti viranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä on vielä suuria eroja. Alueellinen yhteistyö perustuu hyvin usein henkilösuhteisiin. Yhteistyö tiivistämisen kanavana nähdään uusi OHTO – hälytysjärjestelmä, jossa järjestelmä listaa lähimmät ryhmät riippumatta siitä, millä paikallistoimikunnan alueella ne ovat. Tavoitteena on, että toiminta olisi rakenteellista eikä henkilöiden välisiin suhteisiin perustuvaa. (Jalava ym. 2017, 26).

Vapepa on törmännyt neljännen sektorin aktivoitumiseen monien etsintöjen yhteydessä. Paikalle tulevia on pystyttävä hyödyntämään monella eri tavoin. Vapepalla on olemassa pikakoulutusjärjestelmä, esimerkiksi spontaanisti etsimistehtäville tulevat ihmiset voidaan lyhyen opastuksen jälkeen ottaa mukaan etsintäketjuihin. Oman haasteensa etsintöihin ovat tuoneet myös puoliorganisoidut etsijäryhmät, jotka toimivat itsenäisesti, eivätkä tiedä poliisin ja Vapepan toimista. (Jalava 2017,27).

8.5 Suomen Meripelastusseura

Ensimmäinen vapaaehtoinen meripelastusasema perustettiin Suursaareen jo vuonna 1857. Suomen Meripelastusseura perustettiin 1897 kehittämään vapaaehtoisten meripelastusyhdistysten toimintaa. Meripelastusseura on valtakunnallinen vapaaehtoisten meri- ja järvipelastusyhdistysten keskusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten meripelastajien auttamishaluun. Meripelastusseuran päätehtävä on auttaa merihätään joutuneita rannikolla ja sisävesillä. Lisäksi se edistää toiminnallaan yleistä veneilyturvallisuutta ja hyvää merimiestäpää. (Jalava ym. 2017, 28.)

Suomen Meripelastusseuralla on tällä hetkellä noin 1400 vapaaehtoista miehistöjäsentä, jotka miehittävät 135 pelastusvenettä ympäri Suomen. Kaikki miehistön jäsenet käyvät läpi Meripelastusseuran kattavan koulutusjärjestelmän. Opiskeltavia asioita ovat merimiestäidot, merenkulku, alustekniikka, ensiaputaidot, viestiliikenne, etsintä-, pelastus- ja avustustoiminta sekä johtaminen aluksella. Koulutusputkessa on mahdollista edetä kansimiesharjoittelijasta pelastusaluksen päälliköksi asti. (Jalava ym. 2017, 28.)

Suomen Meripelastusseuran vuosibudjetti on viime vuodet ollut hieman yli kolme miljoonaa euroa. Hieman alle puolet menoista ovat alushankinnat ja alusten vuotuiset huollot sekä ylläpito. Muita suurempia kuluja ovat koulutustoiminta ja valmiustoiminta. Valtakunnallinen toiminta- ja koulutuskeskus Inkoossa on myös iso kuluerä. Vuosikymmenet Meripelastusseuran päärahoittajana on toiminut Raha-automaattiyhdistys. Vuodelle 2017 seuralle myönnettiin avustuksia RAY:n avustustoimintaa jatkavalta Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukselta hieman yli 1,6 miljoonaa euroa. Rajavartiolaitos avustaa Meripelastusseuraa vuosittain 204 000 eurolla, joka perustuu sopimukseen näiden toimijoiden kesken. Korvattavia kuluja ovat voitelu- ja polttoainekustannukset, henkilöille maksettavat palkkiot, matkustamis- ja muonituskustannukset ja muut aiheutuneet kulut. Polttoainekuluihin on oma taulukkonsa moottorin konetehon mukaan. 20 % budjetista katetaan jäsenmaksuilla ja loput lahjoituksilla ja muilla tuloilla, kuten esim. pelastuslaitosten paikallisyhdistyksille maksamilla valmius- ja tehtäväkorvauksilla. (Jalava ym. 2017, 29-30).

Meripelastusseuran keskeisin viranomaiskumppani pelastustoiminnassa erityisesti merialueilla on Rajavartiolaitos ja toimijoiden välillä on yhteistyötä koskeva sopimus. Sisävesillä toimivien yhdistysten tärkein viranomaiskumppani on pelastustoimi. Kaikilla yhdistyksillä on alueen erityispiirteiden mukainen kirjallinen sopimus yhteistyöstä pelastuslaitoksen kanssa. Poliisin kanssa yhteistyötä tehdään erityisesti henkilöetsintään liittyvissä tehtävissä ja sitä on tukemassa sopimus poliisihallituksen kanssa. Sopimuksessa on määritelty mm. maksettava korvaus konetehon ja käytetyn ajan perusteella. (Jalava ym. 2017, 30).

Meripelastusseuralla on vuosittain noin 1600 tehtävää, joiden kohteena on noin 3500 ihmistä. Näistä avun tarvitsijoista on suoraan pystytty pelastamaan hengenvaarasta useita kymmeniä ihmisiä. Tehtävien kohteena on aluksia ollut vuosittain 70–85 kpl. (Jalava ym. 2017, 30). Pelastusopiston taskutilaston 2012–2016 (2017) mukaan Suomen

pelastuslaitoksilla on ollut veteen liittyviä pelastamistehtäviä koko Suomen alueella 346–479 kpl. Tilasto ei erittele tehtäviä meri- ja järviolueiden mukaan. Rajavartiolaitoksen (vuosikertomus 2017, 23) mukaan merialueilla oli vuonna etsintöjä 28, meripelastustehtäviä 1407, sairaankuljetuksia 57, avustustehtäviä 120, henkilöitä kohteena 3 148, onnettomuuksia estetty 6 ja muita avustustehtäviä 120.

Meripelastusseuran mukaan yhteistyö viranomaisten kanssa toimii hyvin. Perämerellä laajoilla merialueilla toimivat alukset ovat myös virallisia ensivasteyksilöitä ja niillä on sopimus myös sairaanhoitopiirien kanssa. Viime vuosien tärkein uutuuks on hätäkeskusten julkisuuteen tuoma kiireettömien tehtävien palvelunumero, jonka myötä vesillä liikkujat saavat apua kuormittamatta hätäkeskusten toimintaa. Yhtenä eettisenä haasteena Meripelastusseuralle on se, että asiakkaat rinnastavat heidät usein viranomaisiin. Asiakastilanteissa on hyvin usein olennaista muistuttaa, että kyse on vapaaehtoistoiminnasta, vaikka kalusto on ammattimaisesti varustettua ja vapaaehtoiset hyvin koulutettuja. (Jalava ym. 2017, 31).

8.6 Suomen Lentopelastusseura

Suomen Lentopelastuseura SLPS ry. on vuonna 2006 perustettu valtakunnallinen, viranomaisten avuksi luotu vapaaehtoisten etsintä- ja valvontalentotoiminnan kattojärjestö. Seura toimii Vapaaehtoisen pelastuspalvelun yhtenä koordinaatiojärjestönä yhdessä SPR:n ja Suomen Meripelastusseuran kanssa. Lentopelastusseuran tehtävänä on kouluttaa miehistöä ja koordinoita vapaaehtoista etsintä- ja valvontalentotoimintaa ja tukea näin viranomaistoimintaa turvallisesti, laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. (Toimintakertomus 2016, 4). Ennen seuran perustamista on Suomessa harjoitettu metsäpalojen tähytyslentoja, mutta tähän toimintaan ei ollut systemaattista koulutusta ja koordinaatiota. (Jalava ym. 2017, 35)

Jäsenyhdistyksiä oli vuonna 2016 yhteensä 39. Niissä toimii noin tuhat koulutettua miehistön jäsentä ja kerhoilla on käytössään 70 etsintä- ja valvontalentotyöhön soveltuvaa lentokonetta (Toimintakertomus 2016, 4). Uusimpia toimijoita ovat miehittämättömät ilma-alukset ja moottorivarjoliitäjät. Jäsenistä aktiivisena hälytysryhmäläisenä toimii noin 500 henkilöä. (Jalava ym. 2016, 35).

Lentopelastusseura kouluttaa miehistöä koulutusjärjestelmän mukaisesti tehtäväkelpoisuuksiin. Näitä ovat harjoittelijan, lentoetsijän, tehtävänjohtajan ja lentäjän koulutus. Koulutusohjelma läpäissyt henkilö voi osallistua miehistön jäsenenä etsintä- ja muille valvontalentoille. Näitä ovat hätä- ja tutkinnalliset henkilöetsintälennot, öljynetsintälennot, metsäpalovalvontalennot, liikenne- ja yleisövalvontalennot, lentosammutuspäällikkölennot, tulvatiedustelulennot ja kuljetuslennot. (Toimintakertomus 2016, 10)

Lentopelastus ei anna peruslentokoulutusta, vaan vapaaehtoisella tulee olla lentolupakirja valmiina. Miehittämättömän ilma-aluksen kauko-ohjaajalle ja kauko-ohjaustähystäjälle koulutetaan kaikille yhteisten osien lisäksi ne tiedot, taidot ja yhteistoimintakyvyt, joita

miehittämättömän ilma-aluksen käyttäminen seuran tehtävissä vaatii. Samaan tapaan moottorivarjoliitäjälle opetetaan ne tiedot ja taidot, joita liittimen käyttäminen seuran tehtävissä vaatii. Kelpoisuus on uusittava kahden vuoden välein. (Jalava ym. 2016, 38).

Valmiustoimintaa poliisin ja pelastuslaitosten tarpeisiin pidetään yllä omalla valmiuspäivystyksellä. Vapaaehtoisuuteen perustuva päivystys siirtyi toimihenkilöille vuonna 2016 ja on käytettävissä ympäri vuoden 24/7. Valmiuspäivystäjällä on käytössään poliisin ja pelastustoimen viestivälineet. (Toimintakertomus 2016, 8). Hälytyksen voivat tehdä poliisi- ja pelastusviranomaiset, hätäkeskus sekä lento- ja meripelastuskeskukset. Hälyttämisestä ei aiheudu viranomaiselle kustannuksia. (Jalava ym. 2016, 40).

Etsintälentoihin liittyviä hälytyksiä oli vuonna 2016 yhteensä 54, joista 45 johti itse etsintälentoon. Lentotunteja kertyi näistä lennoista 89. Valvontalentotoiminnassa oli määriteltyjä palovalvontareittejä yhteensä 26. Näitä reittejä lennettiin kaikkiaan 242 kertaa ja lentotunteja kertyi 528 tuntia. Näiden lisäksi oli muutamia tulvavalvontalentoja ja sammutuksen johtolentoja. (Toimintakertomus 2016, 8).

Jokaisesta lennosta laaditaan raportti, jonka osaksi liitetään kartasta oleva lentojälki. Viranomaiset voivat käyttää tätä tarvittaessa hyödyksi myöhemmin. Raportti toimii maksatusperusteena kustannusten korvaamiseen. Lentokulut korvataan sisäministeriön pelastusosaston erillismäärärahasta. Lennon lentänyt tukikohta laskuttaa lennot Lentopelastusseuralta, joka laskuttaa lennot Air Navigation Services Finlandilta. (Jalava ym. 2017, 39-40).

Suomen Lentopelastusseuran toimintaa rahoitetaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) kohdennetulla toiminta-avustuksella, joka on ollut tasaisesti 100 000 euroa. Avustus on tarkoitettu lentotoiminnan koordinointiin, seurantaa ja toiminnan kehittämiseen. Vuodelle 2017 STEA myönsi investointiavustusta pelastus- ja valvontalentojen suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen käytettävän kokonaisjärjestelmän hankintaan 147 000 euroa. Sisäministeriön pelastusosaston budjetista annetaan avustusta operatiiviseen toimintaan 220 000, joka on kohdennettu koulutukseen ja valmiuden ylläpitoon. (Jalava ym. 2017, 39).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Lainsäädäntö

Suomessa poliisi on perinteisesti suorittanut kadonneiden henkilöiden etsintää ja katoamistapausten tutkintaa. Ennen vuotta 1995 kadonneiden etsintä ja niiden tutkinta on kehittynyt tavanomaisoikeudelliselta pohjalta ja ongelmana on ollut se, että asiasta ei ole nimenomaisesti säädetty laissa tai asetuksissa. Kyseisen tehtävän on katsottu kuuluvan poliisin tehtäviin, vaikka asiasta ei olekaan erikseen säädetty. Poliisin perustehtävä on kansalaisten hengen ja terveyden suojaaminen ja kadonneiden etsinnällä ja tutkinnalla on merkitystä rikosten selvittämisen ja ennalta ehkäisemisen kannalta. (Pajuja 1996, 10).

Laaja-alaista tieteellistä tutkimusta, jossa olisi analysoitu saatavilla olevia tilastoja kadonneista henkilöistä ei ole julkaistu Pajuoja ja Salmisen (1996) kadonneet henkilöt - tutkimuksen jälkeen. Tutkimuksessa (Pajuoja 1996) todetaan, että silloinen poliisiasetuksen (1995) 14 § velvoittaa poliisin ryhtymään kadonneen löytämiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin sekä suorittamaan poliisitutkinnan tarpeellisessa laajuudessa. Kun voimassa olevaa ohjeistoa ei kadonneiden etsinnästä ollut tätä ennen olemassa, toimenpiteiden arvioimiselle ei selkeää pohjaa voinut olla. (Pajuoja 1996, 18).

Poliisilain (872/2011) mukaan poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi, jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi. Tarpeellisten toimenpiteitä tulee olla tilanteeseen sopivia ja niiden on johdettava oikeaan lopputulokseen, toimenpiteiden tulee olla sekä laadullisesti että määrällisesti oikeita. Tehtävää suorittaessa poliisin tulee kunnioittaa kansalaisen perus- ja ihmisoikeuksia, toimenpiteiden on oltava suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ja toimenpiteistä voi luopua tai sitä voi siirtää, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden. (PoL 2-9§).

Toimenpiteet eivät ole tarpeettomia edes silloin, kun kadonnut henkilö vain käyttää oikeuttaan olla ilmoittamatta olinpaikkaansa läheisilleen tai muutoin haluaa olla muiden ihmisten ulkopuolella. Kun ihminen omasta tahdostaan ei ilmoita läheisilleen olinpaikkaansa, on mahdotonta asiaa selvittämättä tietää, onko henkilö vaarassa tai avun tarpeessa. Jotta poliisi saa tiedon katoamisen vapaaehtoisuudesta, on poliisin saatava jonkinlainen tieto kadonneen olinpaikasta tai muu luotettava tieto siitä, ettei vaaraa tai avun tarvetta ole.

Poliisilaissa on poliisille annettu riittävästi toimivaltaa kadonneen henkilön tavoittamiseksi. Poliisihallituksen ohjeessa tarkennetaan huomioitavia asioita. Poliisilain (2011/872) mukaan jokainen on velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä. Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä ja muiden viranomaisten virka-apua, tehokkaan ja nopean etsinnän käynnistämiseksi annetaan muille viranomaisille ja vapaaehtoisille välittömästi ennakoilmoitus etsintään varautumisesta. Matkapuhelimen voi hätäpaikantaa ja televiestinnän tiedot antavat käyttömahdollisuuksia kadonneen henkilön etsintään. Palkkioiden ja korvausten suorittaminen on määritelty tarkasti. Poliisiyksiköillä tulee olla suunnitelma kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä hengen- tai terveyden vaarassa olevan kadonneen löytämiseksi. Suunnitelmissa pitäisi olla hyväksi havaitut ja tehokkaat toimenpiteet kadonneiden löytämiseksi.

9.2 Poliisihallituksen ja poliisilaitosten ohjeet

Poliisihallitus on antanut määräyksen poliisin operatiivisen kenttätoiminnan johtamis- ja koulutusjärjestelmästä. Se toimii pohjana poliisin kenttätoimintaan välittömästi vaikuttavien toimenpiteiden suunnitteluun, suorittamiseen ja johtamiseen. (POHA POL-2014-1967, 1).

Poliisin strategialla tarkoitetaan sitä toimintalinjaa tai toimintalinjojen yhdistelmää, jonka avulla poliisihallinto ja sen eri organisaatiot pyrkivät lisäämään kansalaisten turvallisuutta, vähentämään rikollisuutta ja toteuttamaan muita poliisille asetettuja yhteiskunnallisia tehtäviä. Strategia on siis tietoinen suunnanvalinta muuttuvassa ympäristössä. (POHA POL-2017-13344, 2).

Poliisin taktisen toiminnan perustana on tilanteen tunnistaminen käytettävissä olevilla tiedoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa aktiivista tiedonhakuja eri tiedonlähteistä systemaattisesti ja tiedon kriittistä arviointia. Näiden tietojen pohjalta tehdään alustava tilannearvio. Tilannearviota päivitetään koko ajan tilanteen edetessä huomioiden eri lähteistä saatava uusi tieto. Tärkeätä on luoda etukäteen järjestelmät palvelemaan tiedon tuottamista ja analysointia systemaattisesti. Taktisen toiminnan perusta ei tulisi olla mielikuva tilanteesta, koska se on pahimmillaan täysin virheellistä tietoa ja voi perustua usein yksittäisen ihmisen tuottamaan informaatioon. (POHA POL-2017-13344, 9-10). Tilannetietoisuus on poliisin operatiivisen toiminnan ja erityisesti sen johtamisen perusta. Tilannetietoisuus muodostuu tulkitsemalla tilannekuvaa oman koulutuksen ja kokemuksen tuoman osaamisen kautta. Poliisitoiminnassa tilannekuvalla tarkoitetaan kaikkea operatiiviseen toimintaan vaikuttavaa tietoa. (POHA POL-2017-13344, 33).

Poliisihallituksen määrittelemä johtamis- ja koulutusjärjestelmä, strateginen suunnittelu, taktinen toiminta ja tilannekuvan luominen ovat johdonmukainen järjestelmä, joka nojaa tutkitun tiedon hyödyntämiseen. Poliisilla on poliisilain nojalla kadonneen henkilön etsintävelvollisuus ja poliisin on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä toimitettava poliisitutkinta katoamisen selvittämiseksi. Poliisin tulee kiinnittää erityistä huomiota etsintätoimien kiireellisyyden ja laajuuden määrittelemiseen. Milloin kadonneeksi ilmoitetun henkilön tiedetään olevan kyvytön huolehtimaan itsestään tai olosuhteet muutoin ovat sellaiset, että henkilö on hengen tai terveyden vaarassa taikka henkilön epäillään joutuneen rikoksen uhriksi, tulee tutkinta- ja etsintätoimenpiteet aloittaa viipymättä silloin, kun katoamisilmoitus on vastaanotettu. Arvioitaessa etsinnän käynnistämisen kiireellisyyttä on otettava huomioon mm. vuodenaika, sääolot ja olosuhteet muutoin. Poliisiyksiköillä tulee olla suunnitelma kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä hengen- tai terveyden vaarassa olevan kadonneen löytämiseksi. Etsinnän suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida lähietsinnän merkitys. (POL-2018-49972, 1-6).

Nykyinen voimassa oleva Poliisihallituksen ohje ei ole sisällöltään poliisilaitoksille uusi asia. Sisäministeriön poliisiosasto on antanut ohjeen kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta (SM-2001-2321/Tu-413, 4), jossa todetaan, että toiminnasta vastuussa

olevalla poliisiyksiköllä on oltava kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä hengen- tai terveydenvaarassa olevan kadonneen löytämiseksi toimintasuunnitelma.

Poliisilla oleva tieto henkilön kyvyttömyydestä ja vallitsevat olosuhteet kadonneen kannalta ovat kriittisiä tekijöitä etsinnän aloittamisen ja sen laajuuden suhteen. Kun tieto henkilön kyvyttömyydestä tai vallitsevien olosuhteiden haitallisesta vaikutuksesta kadonneeseen on selvitetty ja todettu, poliisi suorittaa viipymättä paikallisen poliisin määrittämiä toimenpiteitä kadonneen löytämiseksi. Kahdella poliisilaitoksella ei ohjetta ole, yhdellä laitoksella ohjeessa on sama sisältö kuin Pohan ohjeessa (POL-2018-49972) ilman mainintoja toimenpiteistä ja kahdeksalla laitoksella on Pohan vaatimuksen mukaiset ohjeet, joiden sisällöissä on kuitenkin merkittäviä eroja. Vaikka suunnitelmaan velvoittava ohje on ollut olemassa jo 20 vuotta, ei kaikilla poliisilaitoksilla tätä ohjetta ole. Entisessä itäisessä valtiossa oli sanonta: luottamus hyvä, kontrolli parempi.

Kaikissa laitosten ohjeissa oli toistettu poliisilain 1:2 §:n velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin ja Pohan määrittämä kynnys etsinnän viipymättömään aloittamiseen. Kuuden poliisilaitoksen ohjeessa kadonnut henkilö -tehtävän ohjeistus ja tilannekuva lähtevät siitä olettamasta, että päätös etsinnän aloittamisesta on jo tehty poliisilain ja Poliisihallituksen ohjeen määrittämällä tavalla ja etsinnän aloittamiskynnys on ylitetty. Kolmen poliisilaitoksen ohjeessa on hieman eri sisältöiset maininnat siitä, että on tärkeää tunnistaa tilanne, jossa ihminen on hengen tai terveyden vaarassa ja ilmoittajat pitää puhuttaa ja varmistaa saatu tieto. Useamman laitoksen ohjeessa oli ensimmäisten toimenpiteiden joukossa tilannearvion tekeminen, joka tarkoittaa muutakin kuin arviota kadonnutta mahdollisesti uhkaavasta vaarasta tai olosuhteiden vaikutuksesta.

Lähietsinnän suorittamisesta ei yhdellä laitoksella ollut mitään mainintaa. Kolme laitosta mainitsi lähietsinnän suorittamisen toimenpiteenä, mutta ei määritellyt sitä tarkemmin. Viidellä laitoksella määriteltiin lähietsinnän suorittaminen viimeisen havaintopaikan ympärille etäisyyden vaihdella 200-800 m välillä. Tuhansien järvien maassa vain yhdellä laitoksella oli ohjeet toimenpiteistä vesillä tapahtuvien eri tyyppisten katoamisten varalta.

9.3 Kadonnut henkilö -tehtävien hoitaminen

Hätäkeskuslaitoksella on poliisin ohjeistama toimiva järjestelmä, jolla eri tyyppisten katoamisten riskit kadonneelle arvioidaan ja ilmoitettu tehtävä sijoitetaan omaan tehtäväluokkaansa. Hälytystehtävien suorittamisessa näkyy selkeästi miten eri tavalla eri tyyppisissä tehtävissä kiireellisyysluokat jakaantuvat ja kuinka poliisi resursoi työvoimaansa tehtäviin. Hieman alle puolet tehtävistä ratkeaa nopeasti. Osaa ei anneta partiolle ollenkaan tai partio selvittää ne käymättä paikalle.

Läheisen ihmisen yllättävä katoaminen on omaisille, huoltajille, sekä hoitoon otetusta vastuussa oleville mieltä järkyttävä kokemus. Katoamistilanteessa tarvitaan asiallista, asiantuntevaa, hienotunteista mutta tehokasta apua henkilön löytämiseksi. Vastaanottaessaan ilmoitusta kadonneesta henkilöstä poliisin on suhtauduttava asiaan

tilanteen edellyttämällä vakavuudella, asiallisuudella ja asiantuntemuksella. Ilmoitusvaiheessa katoamiseen ja henkilöön liittyvillä riittävällä kattavasti otetuilla tiedoilla luodaan perusta etsinnän onnistumiselle. Ensitilanteen puutteellinen hoitaminen saattaa vaikuttaa erittäin haitallisesti lopputulokseen. Jos asiaa ajatellaan prosessin kannalta, yksikin virhe tai puute prosessin vaiheissa vaikuttaa haitallisesti prosessin lopputulokseen. (Niemelä 2009, 9).

Poliisin resurssit tulisi kohdistaa kadonneen henkilön etsinnässä sellaisiin tehtäviin, joissa tarvitaan poliisin laissa säädettyä toimivaltaa tai erityistä ammattitaitoa. Poliisien työpanos tulisi suunnata tilannejohtamisen lisäksi tiedusteluun, puhutteluihin ja dokumentointiin. (Niemelä 2009, 11). Alustavat puhuttelussa saatavat tiedot määrittelevät sen, minkälaisen tiedon poliisi saa kadonneen tilasta, kadonneen mahdollisesta vaarasta ja olosuhteiden vaikutuksesta kadonneeseen.

Etenkin tilanteet, joissa heti tapahtumapaikalla pitää puhuttaa ja kerätä tietoa useilta henkilöiltä alustavan puhuttelun hallitseminen on tärkeää. Kerätyn tiedon perusteella tilannejohtaja yhdessä yleisjohtajan kanssa luovat etsinnän tilannekuvan ja tekevät päätökset etsinnän suuntaamiseksi. Poliisissa ei ole tehty tilannekuvan luomisesta perustavanlaatuisia teoksia tai tutkimuksia. Monessa tutkielmassa käytetään termiä tilannekuva, mutta tätä termiä ei ole juurikaan avattu. (Mattila 2018, 4-7).

Pajuoja ja Salminen (1996, 8) nostivat kirjassaan esille sen, ettei Suomen poliisilla ole käytössään tilastointijärjestelmää kadonneiden etsinnän tapahtumien kirjaamiseen. Vuonna 1996 ei ollut saatavissa keskitettyä tietoa siitä, kuinka hälytystapauksissa on menetelty. Suomalainen järjestelmä ei synnyttänyt tietovarantoa tai -pankkia, joka mahdollistaisi hälytystapausten systemaattisen analysoinnin. Silloin, kun keskitetysti koottua tietoa ei ole, jokainen tapaus on vain yksittäistapaus, eikä selkeitä kriteereitä toimenpiteiden arvioinnille muodostu. Kirjassa verrattiin tilannetta Ruotsiin, jossa kirjataan katoamisilmoituksina myös ne tapaukset, joita Suomessa käsitellään hälytysluontoisena. Etuna on se, että tiedot katoamistapauksista ja niissä suoritetuista toimenpiteistä voidaan keskitetystä koota myös silloin, kun kysymyksessä ovat ns. pikatilanteet. Tavoitteena olisi, että tiedot kirjattaisiin valtakunnalliseen rekisteriin ja asian ytimenä olisi seuranta. Kun pyritään yhdenmukaiseen ja systemaattiseen etsintäjärjestelmään, on oltava välineet myös tehtyjen toimenpiteiden tarkistamiseksi ja kokonaisvaltaisen palautteen antamiseksi. (Pajuoja 1996, 130).

Pajuojan ja Salmisen (1996) kirjan ilmestymisen jälkeen on tapahtunut paljon, varsinkin tietotekniikan ja muiden digitaalisten viestimien saralla. Poha on antanut ohjeita kadonneiden etsinnästä ja poliisitutkinnasta, poliisitehtäviin liittyvä dokumentointi onnistuu POKE-johtajärjestelmän blogi-ominaisuuksien avulla ja tiedot ovat kaikkien tehtävään osallistuvien saatavilla ja ne päivittyvät reaaliaikaisesti. Kompastuskivenä on se, ettei Suomessa ei ole järjestelmää, joka keräisi helposti saatavilla olevaan valtakunnalliseen järjestelmään tapaustietoja kadonneista henkilöistä myöhemmin analysoitavaksi. Tässä katsauksessa ei saatu selvitettyä käytössä olevista lähteistä, mitkä ovat olleet ne konkreettiset perusteet, joilla etsintä on joko aloitettu tai lopetettu. Tämän selvittäminen vaatisi hätäilmoitusten sisällön tutkimisen.

MSO-etsintämenetelmän perustana ja ideana voidaan pitää analyysia ihmisen todennäköisestä käyttäytymisestä. MSO-etsinnässä otetaan huomioon erityisesti saman tyyppisten henkilöiden aikaisemmat katoamiset ja käyttäytyminen. Lisäksi MSO-menetelmää varten on luotu tietokanta, johon on kerätty tietoa erilaisista katoamistapauksista. Tietokannan tarkastelun avulla voidaan kadonneen tietoja verrata tietokannassa oleviin katoamistapauksiin ja näin pystytään tekemään päätelmiä kadonneen todennäköisestä olinpaikasta. (Mattila 2018, 17).

MSO-etsintämenetelmän tietokanta ei ole kerätty suomalaisista katoamistapauksista. Siinä olevat kadonneiden luokitukset ovat muodostettu kadonneiden henkilöiden iän, katoamishetkellä harjoittaman toiminnan tai psyykkisten ominaisuuksien mukaan. Näitä luokitteluja on tällä hetkellä käytössä 12 erilaista ja ne perustuvat Ruotsin tapausrekisteriin tallennettujen noin 2000 katoamistapauksen tietoihin. Luokitukset ovat hyvin yleisluontoisia ja suuntaa antavia, eikä niitä pidä missään vaiheessa ajatella absoluuttisena totuutena. Pohjois-Amerikassa on käytössä laajempi tapausrekisteri, johon on tallennettu yli 50 000 katoamistapauksen tiedot, joista on voitu muodostaa enemmän luokituksia. Lisäksi näiden luokittelujen todennäköisyysvyöhykkeissä on huomioitu katoamisalueen maaston korkeuserot ja taajamassa kadonneet. Eri luokitteluista kirjoitetuissa kuvauksissa on kerrottu mm. tapausmäärä, johon tiedot perustuvat, mistä ja miten kadonneet ovat löytyneet, kuinka kadonnut henkilö mahdollisesti käyttäytyy ja etsintään sopivia yleisiä etsintätaktiikoita (Määttä ym. 2013, 30-31). Kriittinen vaihe kadonneiden etsinnässä on tilannekuvan luominen, miten luodaan tietopohja etsintätoimien kiireellisyyden ja laajuuden määrittelyyn. Valtakunnallisessa tai jokaisen poliisilaitoksen ohjeistuksessa tulisi kiinnittää huomiota alkutietojen keräämiseen ja tilannekuvan luomiseen. MSO - etsintämenetelmä saisi uutta lisäarvoa, jos sen käyttämä tietokanta saisi päivityksen tuoreista suomalaisista tapauksista.

9.4 Poliisitutkinta

Poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi (PoL 6:1). Poliisitutkinnan suorittamiseksi on poliisilaissa toimivaltaa antavat ja rajoittavat lainkohdan selkeästi kirjoitettu. Itse tutkinnan aikana on esitutkintalain soveltuvat lainkohdat myös selkeästi erotettavissa. Pohan antama ohje poliisitutkinnasta on suoraviivainen ja tarkka sekä tutkinnassa selvitettävät seikat on luetteloitu hyvin. Tutkinnan aikana tapahtuvat kirjaamisenmenettelyt ja erilaisten kuulutusten tekoon saa hyvät ohjeet.

Kadonneen henkilön poliisitutkintailmoitusten määrä on laitoksittain suhteessa hälytystehtävien määrään. On johdonmukaista ajatella, että näissä ilmoituksissa ovat kadonnutta uhkaavat riskit samassa suhteessa kuin hälytystehtävissä. Olisi erittäin perusteltua miettiä myös riskikartoitusluokitusta, joka tehtäisiin automaattisesti poliisitutkinnan ilmoitusta vastaanotettaessa ja osaltaan ohjaisi poliisin toimenpiteitä heti ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen. Varsinkin lähi- ja maastoetsinnän tarve saattaisi

nousta riittävän ajoissa esille. Kadonneen henkilön poliisitutkintaa suorittavat poliisit ovat tuoneet tämän asian myös esille.

Muuriaisniemi havaitsi kyselytutkimuksessa poliisin toimenpiteistä kadonneen löytämiseksi poliisitutkinnassa (2017, II), että käytäntö poliisin toimenpiteissä ei suoranaisesti vastaa poliisihallituksen ohjetta kadonneiden löytämiseksi. Tutkimuksessa Vapepa sai kiitosta vastanneilta poliiseilta, samoin viranomaisyhteistyö yleensä. Suurin ongelma avoimissa vastauksissa kiteytyi resurssipulaan. Poliisin paine vähentää henkilöstöä ja kuluja toivat esiin useita erityyppisiä ongelmia. Poliisin kerrottiin keskittyvän enemmän tulossuuntautuneeseen tekemiseen, jossa tekemistä mitataan syyteharkintaan menevinä pöytäkirjoina. Kadonneen etsintä nähdään siis usein muun tutkinnan ohessa tehtävänä työnä, jota ei ole mitattavissa tuloksen tekoon. Tutkinta on myös aikaa vievää puhuttamisten ja selvittelyjen osalta. Kiristynyt taloustilanne koettiin myös heijastuvan pelastuslaitoksen kanssa tehtävään yhteistyöhön: kysymyksen on herättänyt se, kumman viranomaisen budjetista tehdyt etsintätoimet ovat pois. Resurssien heikkeneminen ja keskittäminen nähtiin myös johtavan heikkenevään paikallistuntemukseen. (Muuriaisniemi 2017, 99-100).

Vastauksissa nostettiin esille viive katoamisen ja poliisitutkinnan välillä, kun kyseessä ei ole maasto- tai lähietsintää vaativa tilanne alkutietojen mukaan. Tutkinnassa vastausten saaminen tiedusteluihin ja tiedustelujen tekeminen kestää, mikä vaikeuttaa kadonneen jäljittämistä tuoreeltaan. Tutkimustietoa ja kantaa ottavampaa ohjeistusta kadonneiden henkilöiden etsinnälle tarvitaan, jotta toiminta olisi johdetumpaa ja suunnitellumpaa sekä näin ollen toimisi laatu- ja oikeusturvatekijänä. (Muuriaisniemi 2017, 99-100).

Useassa vastauksessa esiintyi huoli alati kasvavasta vanhusten joukosta. Vanhuksia myös kannustetaan asumaan kodissa, joka lisää katoamisia. Välillä katoamisen ja ilmoituksen teon, eli katoamisen huomaamisen välillä on suurikin viive. Vastauksissa toivottiin puuttumista asiaan ennalta estävästi luomalla nyt käytänteitä tulevaisuudessa kasvavaan ongelmaan. Ongelmaan ratkaisua kaivattaisiin vastaajien mukaan sekä säädöstasolla että käytännön toimissa, muun muassa turvarannekkeiden käyttämisellä. (Muuriaisniemi 2017 99-100).

9.5 Arvot ja asenteet

Hyvin perusteltu lainsäädäntö ja hallinnon antama ohjeistus antavat perusteet läpinäkyvälle, arvostelua kestäväälle ja tulosta tuottavalle toiminnalle. Jokaisella kadonnut henkilö -tehtävälle osallistuvalla poliisilla on kuitenkin oma historiansa ja henkilökohtainen arvojärjestys. Nämä arvot tulevat esiin myös poliisityössä joko tahdonalaisena tai tiedostamatta.

Vaikka lainsäädäntö ilmentää yhteiskunnallisia olosuhteita, se ei välttämättä ilmaise yhteiskunnan todellista tilaa. Oikeussosiologit eivät pidä selvänä sitä, että voimassa oleva lainsäädäntö käytännössä todella toimii lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Lain säännöksiä ei noudateta aina täysimääräisesti kaikissa tilanteissa. Lakia toteutetaan kunkin

omakohtaisilla, itsenäisillä valinnoilla ja ratkaisuilla. Lainsäätäjän ja säännösten toteuttajan erillisyydestä johtuu, että väkisinkin syntyy liikkumavaraa lain soveltamiseen. Säännökset eivät käytännössä aina ole toteutuneet tarkoitettulla tavalla. Syynä siihen on voinut olla se, että päätöksenteko on perustunut puutteelliseen tai väärään tietoon, lain perusteista ei ole ollut yhteisymmärrystä tai lainlaatijalta on puuttunut tehokas toimintaväline. (Hankilanoja 2014, 14).

Säännösten puutteelliseen toteutumiseen voivat vaikuttaa puutteellinen tieto säännöksistä, toimijoiden puutteellinen motivaatio, sanktion puute ja oikeussuojakeinojen puutteellisuus. Lisäksi lain tavoitteet ja keinot voivat olla epäsuhtaisia, säännökset voivat olla liian väljiä tai voi ilmetä ristiriitoja virallisten ja epävirallisten normien välillä. (Hankilanoja 2014, 14)

Onnistuneen lain toteuttamisen edellytyksinä ovat toimeenpano-organisaation riittävät voimavarat, tavoitteisiin sitoutunut henkilöstö, viranomaisyhteistoiminnasta aiheutuvien kulujen minimointi, keskustason pysyvä kiinnostus sekä hankkeen selkeät ja johdonmukaiset tavoitteet. Hyvää lain toteuttamista edistää säännösten pohjautuminen pätevään ilmiöiden syy- ja vaikutussuhteet oikein hahmottavaan teoriaan ja se, että säännökset antavat toteuttajille riittävät toimivaltuudet. (Hankilanoja 2014, 17).

Yleisesti ottaen arvot ovat pysyvämpiä ja yleisempiä kuin asenteet, jotka merkitsevät taipumusta reagoida hyväksyvästi tai hylkäävästi tiettyyn seikkaan. Asenne on eräänlainen taipumus, jota voidaan ilmaista arvioimalla tiettyä kokonaisuutta jonkinasteisella suosiolla tai epäsuosiolla. Käsitys taas on henkilökohtainen mielleyhtymä tiettyyn asiaan. (Hankilanoja 2014, 31).

Amerikkalaisen oikeusteoreettisen realismin edustajien mukaan arvovalinnat ovat ratkaisevia vaikuttajia päätöksenteossa. Tämän ajattelun mukaan lähtökohtien valinta on sosiaalisen harkinnan tulos, ei oikeudellisen päättelyn tulos. Realismien edustajien mukaan tuomari useinkin päätyy ensin ratkaisun lopputulokseen ja vasta tämän jälkeen ryhtyy perustelemaan ratkaisuaan vallitsevan oppirakennelman edellytysten mukaisesti. Erityisesti kiireellisissä poliisitoiminnallisissa tilanteissa oikeudellisen arvion tekemiseen saattaa jäädä vain hyvin vähän aikaa ja toimintaa suuntaavat valinnat täytyy tilanteen pakottamana joka tapauksessa tehdä. (Hankilanoja 2014, 32).

Suomen poliisia on tutkittu osallistuvan havainnoinnin avulla ja todettu, että poliisikulttuuri ilmenee poliisimiesten ammatillisissa ja useasti paikallisissa työskentelytavoissa, arvoissa ja asenteissa. Poliisikulttuuri koostuu useista ryhmä- ja alakulttuureista, joihin vaikuttavat näiden ryhmien jäsenten ikä ja ammattiorientaatio sekä heidän erilaiset roolinsa ja tehtävänsä. (Hankilanoja 2014, 33).

Päivittäinen esimiestyö muodostaa poliisiorganisaatiossa toiminnan laillisuuden ylläpidon perustan. Oikeuskansleri Jonkan (2004, 52) selvitystyön mukaan lukumääräisesti suurin osa poliisin toiminnan laillisuuteen liittyvistä ongelmista liittyi siihen, että lähijohtaminen ja arkipäivän valvonta eivät ole toimineet asianmukaisella tavalla. Tutkinnanjohtajilla ei käytännössä ole ollut mahdollisuuksia suunnata riittävästi aikaa varsinaiseen tutkinnan

johtamiseen, sillä työaika viedä liiaksi hallinnolliset oheistoiminnot. Työnjohdon puutteet johtavat toiminnan liialliseen itseohjautuvuuteen. Näin alipäällystön välittömän työnjohdon rooli poliisin johtamisjärjestelmässä muodostuu kriittiseksi kohdaksi toiminnan laillisuuden varmistamisessa. (Hankilanoja 2014, 38). Omien havaintojen mukaan osalla kenttäjohtotehtäviä tekevistä poliiseista, kadonneen henkilön etsinnän arvoa on nostettu pitämällä sitä vaativana johtotehtävänä, mikä mittaa hyvin tilannetta johtavan henkilön osaamista.

Oma kokemus on osoittanut, että mitä pohjoisemmaksi mennään, sitä tärkeämmäksi kadonneen henkilön etsintä poliisilaitoksella koetaan. Mitä etelämpänä toimitaan, sitä varmempaa on se, että tehtävälle hälytetään vapaaehtoisia ja poliisi toimii vain johtotehtävissä tai tehtävä halutaan muutoin päättää nopeasti. Pohjoisemmassa Suomessa kadonnut henkilö -tehtävää suorittaa etsintään koulutetut poliisit ja vapaaehtoisia hälytetään harkitummin vain niihin etsintöihin, joissa vapaaehtoisia oikeasti tarvitaan avuksi. Tätä ajatusta tukee 2018 tilastoista näkyvä poliisin ajankäyttö suhteessa tehtävämääriin laitoksittain ja myös Kuosman (2011, 16) tekemä havainto siitä, että yksittäisen poliisin rooli liian ratkaiseva poliisin suorittamissa toimenpiteissä kadonneiden löytämiseksi.

Keskustelu poliisin tehtävistä kadonneen henkilön etsinnöissä niiden henkilöiden kanssa, joiden yksikössä on yleisempää turvautua heti vapaaehtoisten käyttöön, jää pinnalliseksi sanailuksi resurssien ja vapaaehtoisten käytöstä ja kustannustehokkuudesta. Varsinaisesta aiheesta, miten analysoidaan riskit yksittäisessä katoamistapauksessa tai mitkä toimenpiteet ja menetelmät ovat todettu toimiviksi, ei päästä alkua pidemmälle. Omien asenteiden ja käsitysten mukaan hankalasti käsiteltävä ja hahmotettava tehtävä annetaan mielellään jonkun toisen tahon tehtäväksi. Valta päättää yksittäisen poliisilaitoksen strategisesta päätöksenteosta kadonneen henkilön etsinnän suhteen, on vain harvojen päätettävissä ja johtosuhteiden mukaisesti tätä ajattelutapaa on noudatettava käytännön toimissa.

Voi vain arvioida miten paljon päätöksiä etsintöjen aloittamisesta tai niiden päättämisestä tehdään omien arvojen ja asenteiden perusteella ilman, että kaikkia saatavilla olevia tietoja ja havaintoja käytetään päätöksen perusteena. Riittävän yksityiskohtainen ja helposti käytettävä ohje, joka avaa konkreettisina lauseina tai numeraalisina arvoina kadonneen kyvyttömyyden tilan, olosuhteiden vaikutukset, kadonneen hengen tai terveyden vaaran asteen tai rikoksen mahdollisuuden, mahdollistaa arvioimaan perusteltuna etsintätoimien kiireellisyyttä ja laajuuden määrittelemistä. Samalla se voi toimia tilannejohtajan perustelun pohjana, jos etsintä päätetään lopettaa.

9.6 Resurssit

Niukat resurssit oli huomioitu jo hallituksen esityksessä (1964/130, 4.) Poliisin virkatehtäviin kuului muun muassa kansalaisten henkeä, terveyttä ja omaisuutta uhkaavien vaarojen torjuminen. Poliisin omat voimat todettiin riittämättömiksi, jonka vuoksi poliisilla tuli olla oikeus määrätä kansalaisia kadonneiden etsintään. Hallituksen ehdotuksessa (HE

224/2010, 66) jo todetaan, että muutoksilla oletetaan olevan vaikutuksia viranomaisten, erityisesti poliisiviranomaisen työmääriin. Henkilöstön määrästä joka tapauksessa riippuu, miten tehokkaasti ehdotettavista laeista johtuvat tehtävät kyetään suorittamaan. Niukkuus voimavaroissa jatkuu vuosikymmenestä toiseen. Vapaaehtoisten käyttämisen perusteena käytetään yleisesti poliisin pieniä resursseja laajojen etsintöjen järjestämiseen. Myös poliisilaitosten ohjeissa huomioitiin pyydettävän avun maksullisuus tai maksuttomuus (Oulu 2015, 2 ja Sisä-Suomi 2015, 7).

Myös julkisuudessa on herännyt huolta poliisiin resurssien riittävydestä. Poliisin resurssipulan on sanottu johtavan muun muassa töiden kasautumiseen ja tehtävien priorisointiin sekä poliisin alueellisen epätasa-arvon kasvuun. Poliisiosaston menojen kehitys on ollut useita vuosia melko vakaata, sen sijaan henkilöstön määrä on ollut laskusuunnassa vuoden 2005 jälkeen. Vuonna 2005 poliisin henkilöstön määrä oli 11 016, joista poliisimiehiä ja opiskelijoita oli 8 245. Vuonna 2015 vastaavat luvut olivat 10 007 ja 7 516. Kansainvälisessä vertailussa Suomessa on vähän poliiseja asukasta kohden laskettuna ja resurssien leikkaaminen heikentää tilannetta ennestään. Karkea tarkastelu antoi viitteitä siitä, että työläämpien rikosten osuus kaikista rikoksista on kasvanut. Hälytystehtävien määrä on pysytellyt melko vakaana viime vuosina. Poliisin henkilöstön määrään suhteutettuna kaikkien rikosten määrä on pysynyt vakaana viime vuosina. Mikäli rikokset ovat muuttuneet keskimäärin monimutkaisemmiksi, tarkoittaa tämä sitä, että keskimääräinen työtaakka on kasvanut. (Kari 2017, 62).

Oikeushyvään ihmisen henki ja terveys ovat suojeltavia etuja, joita myös poliisi on asetettu Suomessa puolustamaan. Voimassa olevan lainsäädännön puolelta poliisilla on hyvät edellytykset toimia tämän asian puolesta. Julkisen talouden tila ja sen johdosta tulevat ongelmat poliisien määrässä ja rahan riittävydestä tuovat varmuudella haasteita työn tekijöille. Työn iloa kaikille kadonneen henkilön etsintöjä tekeville.

10 POHDINTAA

Tämän työn lähteiden valinnassa ei tarvinnut suorittaa suuria rajauksia. Poliisilaeista on olemassa hallituksen esitykset ja poliisilain sisältöä avaavia laadukkaita kirjoja on hyvin saatavilla. Myös hallinnon sisäiset aiheeseen liittyvät ohjeet olivat nopeasti saatavilla. Samoin eri vapaaehtoisjärjestöjen toiminnasta oli tietolähteitä tarjolla. Nämä lähteet ovat sisällöltään luotettavia, vaikka eivät olekaan perinteiseen tapaan tieteellisiä. Oleellisen tutkimusaiheeseen liittyvän tiedon noutaminen niistä säilyttää niiden luotettavuuden. Suurin haaste oli siinä, kuinka löytää tieto siitä, miten lakien, asetusten ja hallinnon ohjeet vaikuttavat elävässä elämässä poliisin tehtyinä toimenpiteinä.

Poliisilaki antaa poliisille riittävät toimivaltuudet kadonneiden etsintään ja Poliisihallituksen ohje täydentää sitä. Näiden sisällöt ovat selvitetty riittävällä tarkkuudella ja oman arvion mukaan onnistuivat siinä hyvin. Hätäkeskuslaitos toimii ammattimaisesti hätäilmoitusten vastaanotossa ja osaa sijoittaa ne omiin luokkiinsa. Itselleni oli yllättävää, kuinka suuri osa hätäilmoituksista selviää ilman poliisin aktiivisia toimenpiteitä. Ehkä

tämä on myös tehtävien Akilleen kantapää. Helposti hoidettavia tehtäviä on lukumäärältään niin paljon, että nopeasti suoritettavia järjestelmällisiä toimenpiteitä vaativia katoamisia ei ehkä osata tunnistaa. Suurimpana poliisin kehityskohteenä kadonnut henkilö -tehtävissä näen järjestelmällisen ja kattavan dokumentointijärjestelmän luomisen sekä Hätäkeskuslaitosten ilmoitusjärjestelmän että poliisitutkinnan toimenpiteiden kirjaamisten avulla.

MSO-etsinnän käytössä oleva kadonneen profilointi -työkaluun olisi hyvä saada suomalaisiin katoamistapauksiin liittyvä päivitys. Poliisitutkinnan ilmoituksen vastaanottovaiheeseen olisi hyvä saada myös käytäntö, jolla tehtäisiin riskikartoitus välittömästi toimenpiteitä vaativan katoamisen löytämiseksi. Katoamistapausten jatkuvalla ja järjestelmällisellä analysoinnilla saataisiin rakennettua työkalu, jonka avulla tunnistettaisiin välittömiä toimenpiteitä vaativat katoamistapaukset. Pajuojan ja Salmisen (1996) kattavan teoksen kadonneista henkilöistä soisi jo saavan rinnalleen tuoreemman suomalaisen tutkimuksen.

Sekä oman tutkimuksen perusteella että muiden lähteenä käyttämieni tutkimusten perusteella kirjaamiskäytännöissä on suuria puutteita. Kaikkia hälytystehtävien tehtyjä toimenpiteitä ei muisteta kirjata ylös, poliisitutkinnan tehdyt toimenpiteet vaihtelevat eikä niitä kirjata ylös ilmoituksiin, tuntomerkkien kirjaamisissa on puutteita ja etsintäkuulutukset tehdään vastoin annettuja ohjeita. Heikosti kirjatut toimenpiteet eivät tuota oikeaa tietoa mahdollisessa tarkemmassa tutkimuksessa tai tilastoinnissa ja kertovat katoamistapausten selvittämisen laatuongelmista.

Poliisilaitoksilla on ollut jo 20 vuotta velvollisuus tehdä suunnitelmat kiireellisesti suoritettavista toimenpiteistä. Kahdella laitoksella niitä ei ollut ollenkaan ja vain yhdellä laitoksella oli menettelyohjeet vesistöillä tapahtuviin katoamisiin. Väistämättä tulee ajatelleeksi, kuinka paljon poliisilaitoksissa on vielä voimissa tavanomaisoikeuteen perustuvaa ”kadonneiden etsiskelyä”, eikä järjestelmälliseen tutkittuun tietoon perustuvaa johdettua poliisitoimintaa.

Polstatista haetut tiedot hälytystehtävien hoidosta tukevat sitä ennakkokäsitystä, että poliisilaitoksien kesken on eroja tehtävien hoidossa. Taulukkojen tiedot on haettu järjestelmästä useita kertoja sen varmistamiseksi, että halutut tiedot tulevat mahdollisimman oikein esille. Virheitä hakuprosessissa ja tietojen tulkinnassa on silti saattanut tapahtua.

Poliisin käytössä olevat resurssit ja vapaaehtoistoiminta ovat sidoksissa toisiinsa. Näkökulman muuttuessa myös perusteet muuttuvat. Johdonmukaisesti ihmisen henki ja terveys ovat suurimpia mahdollisia oikeushyviä, joita myös poliisin on ehdottomasti puolustettava käytössä olevalla toimivallallaan. Kun tämä on saatu sanottua, niin on muistutettu 60-luvulta lähtien, että poliisin resurssit eivät tähän riitä ja tarvitaan ehdottomasti koulutettuja vapaaehtoisia ja heidän puuttuessa voi turvautua keihin tahansa vapaaehtoisiiin. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu tekee poliisin ja kansalaisten näkökulmasta erittäin arvokasta työtä. Varsinkin pelastuskoirat saavat positiivista palautetta työstään.

Vapepa toimii poliisin reservinä niissä tehtävissä, joissa poliisin omat resurssit eivät riitä. Kokonaisuudessaan Vapepan hälytyksiä ei ole hälytystehtäviin nähden kovinkaan paljon. Laaja-alainen tutkimus kadonneista saattaisi johtaa myös Vapepan resurssien tehokkaampaan käyttöön. Vapepan tilastointijärjestelmä voisi noudattaa poliisille annettujen virka-apujen kohdalla poliisilaitosten aluejakoa. Vapaaehtoisuus tarvitsee myös tilanteita, joissa se pääsee toteuttamaan osaamistaan.

Mielenkiintoinen tutkimuksen aihe olisi selvittää miten poliisin ja Häätokeskuslaitoksen järjestelmiä saataisiin kehitettyä siten, että ne tuottaisivat tietoa kadonneiden profiileista ja käyttäytymisestä. Myös poliisien hiljaisen tiedon kerääminen niistä havainnoista ja tilanteista, joiden perusteella aloitetaan järjestelmällisen toimenpiteiden suorittaminen kadonneen löytämiseksi, olisi perusteltua. Mikä on saanut alkutilanteessa poliisin huomaamaan katoamisen vakavuuden?

LÄHTEET

Hankilanoja, Arto 2014: Poliisin salainen tiedonhankinta. Helsinki. Talentum, 2014.
Luettavissa: [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/CAXBBXATJEBXCXAB#kohta:POLIISIN\(\(20\)SALAINEN\(\(a0\)TIEDONHANKINTA\(\(20\)/piste:b3](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/CAXBBXATJEBXCXAB#kohta:POLIISIN((20)SALAINEN((a0)TIEDONHANKINTA((20)/piste:b3). Luettu: 8.9.2019

HE130/1964 Hallituksen esitys poliisilaiksi

HE57/1994 Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE224/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE266/2004 Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen, Klaus & Kuusimäki, Matti & Rantaeskola, Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki: Talentum, 2012

Helsingin poliisilaitos: Toimintasuunnitelma kadonneen henkilön hätäetsintään. Sähköposti 4.2.2019.

Hämeen poliisilaitos: ohje POL-2017-13423. Kadonneen henkilön etsintä sekä poliisi- ja esitutkinta. Sähköposti 9.1.2019.

Hätäkeskuslaitos: ohje HAK/2012/1337. Operatiivinen salityöskentelyohje.

Ihaksinen, Mika 2018: Keskusrikospoliisin rikosylikomisario. Luento ruumiskoiranohjaajien neuvottelupäivillä 8.3.2018.

Isoniemi, Sami 2019: Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta. Acta Wasaensia, 423. Vaasa 2019. Vaasan yliopisto.

Luettavissa: <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/8186/978-952-476-865-8.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu.8.9.2019

Itä-Suomen poliisilaitos: ohje POL-2017-38299. Itä-Suomen poliisilaitoksen suunnitelma kiireellisesti käynnistettävistä toimenpiteistä kadonneen henkilön löytämiseksi. Sähköposti 3.1.2019.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos: ohje 28.11.2018 (luonnos, allekirjoittamatta). Kadonneiden henkilöiden etsintä. Sähköposti 5.1.2019.

Jalava, Janne & Raisio, Harri & Norri-Sederholm, Teija & Lahtinen, Henri & Puustinen, Alisa 2017: Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017. Valtioneuvoston kanslia, 2017.

Luettavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160404/76_Loppuraportti%20kol

mas%20sektori%20viranomaisten%20turvallisuustoiminnan%20tukena_editoitu%205122017.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 6.1.2019.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos: ohje POL-2016-8072. Ohje kadonneen henkilön etsintään. Sähköposti 26.1.2019.

Kari, Matti 2017: Tarkastelu sisäministeriön ja poliisin resurssien ja poliisitoimen palvelujen laadun tasosta ja kehityksestä, Raportteja 35. Palkansaajien tutkimuslaitos, Helsinki 2017. Luettavissa: https://www.labour.fi/?wpfb_dl=4483. Luettu 13.1.2019.

Kolehmainen, Seppo 2016: Tilastotietoa sisäisen turvallisuuden selontekoon. Poliisihallitus 2016. Luettavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-97027.pdf>. Luettu 4.1.2019

Koskela, Janne 2012: Käsikirja kadonneen henkilön etsintään MSO-etsintämenetelmällä. Poliisiammattikorkeakoulu. Tutkielma.

Kuosma, Tapio 2011: Kadonneet. Livres 'Belles-Lettres' 2011. Helsinki 2011.

Laki hätäkeskustoiminnasta 692/2010

Laki sähköisen viestinnän palveluista 7.11.2014/917

Lapin poliisilaitos: ohje 4.1.2019. Toimintasuunnitelma kadonneen henkilön etsintään (luonnos, allekirjoittamatta). Sähköposti 9.1.2019.

Lehtonen, Minna 2020: Keskusrikospoliisin ylikonstaapeli. Sähköposti 21.1.2020.

Lounais-Suomen poliisilaitos: ohje POL-2015-10677. Ohje kadonneiden henkilöiden etsintään. Sähköposti 3.1.2019.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys. Toimintakertomus 2018. Luettavissa: <https://indd.adobe.com/view/7c66786b-db9c-43ae-9fb0-d04e50c29ee8>. Luettu 31.8.2019.

Mattila, Juho 2018: Kadonneen henkilön etsintä – Alustavasta puhuttelusta tilannekuvan luomiseen. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Määttä, Marko & Taskinen, Jani 2013: MSO — "missä sinä olet?" Kadonneen henkilön etsintää uusin menetelmin. Poliisiammattikorkeakoulu. Päättyö.

Niemelä, Juha 2009: Kadonneen henkilön maastoetsinnän operatiivinen johtaminen. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Oulun poliisilaitos: ohje 14.1.2015. Kiireellinen kadonneen henkilön etsintä. Sähköposti 28.1.2019.

Pajujoja, Jussi & Salminen, Markku 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki 1996.

Pelastuslaki 379/2011

Pelastustoiminnan taskutilasto 2012-2016. Pelastusopiston julkaisu. D-sarja: Muut 1/2017

Luettavissa: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_D/D1_2017.pdf. Luettu: 12.1.2019

Poliisiammattikorkeakoulu 2018: Poliisi (Amk) -tutkinto, opetussuunnitelma.

Poliisiammattikorkeakoulu 2018: Poliisialipäällystön erikoistumisopinnot, opetussuunnitelma.

Poliisiasetus 8.9.1995/1112

Poliisihallitus ja Suomen Lentopelastusseura (SLPS) ry. Sopimus 15.07.2019.

Poliisihallitus: määräys POL-2014-1967. Poliisin operatiivisen kenttätoiminnan johtamis- ja koulutusjärjestelmä.

Poliisihallitus: ohje POL-2015-231. Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi.

Poliisihallitus: ohje POL-2017-13344. Poliisin operatiivisen kenttätoiminnan perusteet.

Poliisihallitus: ohje POL-2017-1582. Poliisin uhrintunnistustoiminta.

Poliisihallitus: ohje POL-2018-49972. Kadonneen henkilön etsintä ja poliisitutkinta.

Poliisihallitus: ohje POL-2018-49982. Poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminta.

Poliisihallitus: sopimus POL-2015-14615. Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta.

Poliisin tilastojärjestelmä (polstat). Poliisihallinnon intranet Seitti. Sisäinen lähde.

Luettavissa: <http://polstat.poliisi.fi/ibmcognos/bi/?perspective=home>. Luettu: ajankohdat mainittu taulukkojen kohdalla.

Rajavartiolaitos: Vuosikertomus 2017. Luettavissa: http://niinidigi.kopioniini.fi/RVL_Vuosikertomus_2017pdf/pubData/source/RVL_Vuosikertomus_2017_ejulkaisu.pdf. Luettu: 12.1.2019.

Rantaeskola, Satu (toim.) & Halme, Kimmo & Kortessalmi, Leo & Lönnroth, Kaarle & Parviainen, Johanna & Saukonniemi, Teemu & Springare, Sanna 2014: Poliisilaki-Kommentaari, oppikirjat 23. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rikander, Henri 2016: Poliisin ja vapaaehtoisen pelastuspalvelun yhteistoiminta ja sen kustannukset 2010-2015. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 11/2016. Tampere 2016. Poliisiammattikorkeakoulu. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121674/Katsauksia_11.pdf?sequence=1. Luettu: 11.1.2019.

Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus?: johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Vaasa. Vaasan yliopisto. 2011. Luettavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Luettu: 8.9.2019.

Sisäasianministeriö: päätös 332/42/2010. Meripelastustoimen tehtävistä maksettavat palkkiot ja korvaukset.

Sisä-Suomen poliisilaitos: ohje 6.10.2015. Kadonneen henkilön etsintä. Sähköposti 27.1.2019.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA). Luettavissa: <https://www.stea.fi>. Luettu:12.1.2019.

Suomen Lentopelastusseura: Toimintakertomus 2016.
Luettavissa:<https://lentopelastus.fi/web/wp-content/uploads/sites/3/2016/04/Toimintakertomus-SLPS-2016-kevyt.pdf>.
Luettu:13.1.2019

Suomen Punainen Risti: Tilastokirja 2017.
Luettavissa:<https://rednet.punainenristi.fi/system/files/page/Tilastokirja%202017.pdf>.
Luettu:12.1.2019

Suomen Punainen Risti: vuosikertomus 2017. Helsinki. Luettavissa:
https://www.punainenristi.fi/sites/frc2011.mearra.com/files/tiedostolataukset/vuosikertomus_2017_su.pdf. Luettu:12.1.2019

Tutka, 2016. Poliisin henkilöstölehti. Sisäinen lähde. Luettavissa:
<https://tutka.poliisi.fi/Sivut/2016.02/ERICA-myös-poliisin-käyttöön.aspx>. Luettu: 14.09.2019

Valtiosopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, 63/1999

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Vapepan toimintatilastoa vuodelta 2018. Luettavissa:
<https://vapepa.fi/2019/05/07/vapepan-toimintatilastoa-vuodelta-2018/>. Luettu 18.1.2020.

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu: Toimintakertomus 2016. Keskustoimikunta 2017.
Luettavissa:<https://vapepa.fi/wp-content/uploads/2017/04/20170330-Vapepan-toimintakertomus-2016-final.pdf>. Luettu 11.1.2019.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus 8/1976

Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10645262>. Luettu 31.8.2019.

Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10909465>. Luettu 31.8.2019